

P400

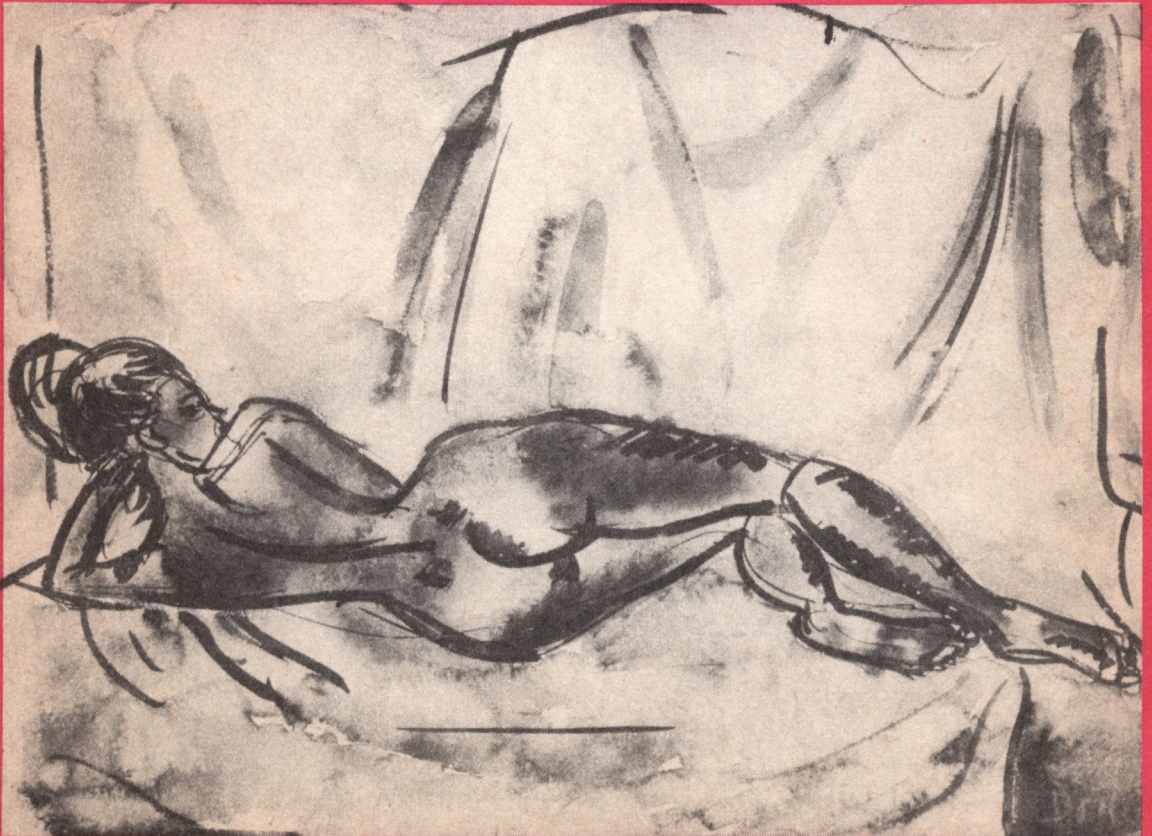
'90|11

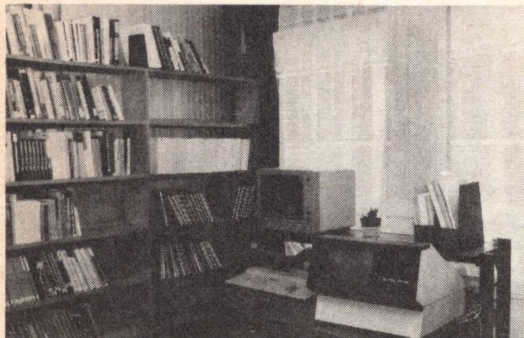
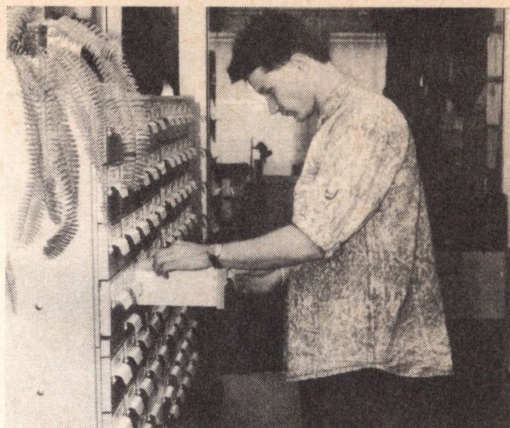

Könyvtáros

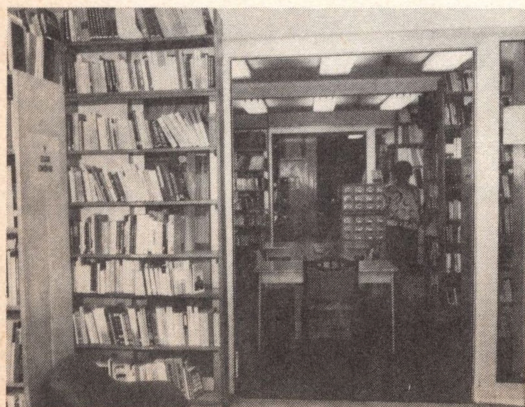

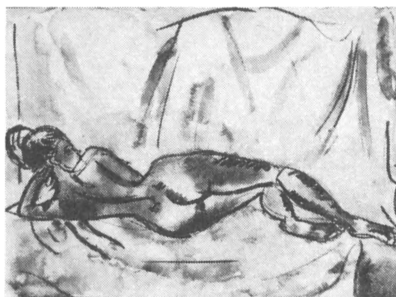
Kétszázhatvanöt

**Képek
a Pénzügyi és Számviteli
Főiskola Könyvtáráról
Híradásunkat lásd a 660. oldalon
(Révész András felvételei)**

40. évfolyam, 11. szám
1990. november

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Ide jutottunk	635
Kérininé Tóth Ildikó	ÁMK könyvtárak a 203/1986. MM sz. Útmutató tükrében	637
	Nyílt levél és tervezet	641
Fogarassy Miklós	Amerikai ajándékkönyvek – magyar könyvtáraknak	644
Cholnoky Győző	Töprengés a Teleki Intézet szellemi örökségéről	647

A LAPOKBAN OLVASTUK

Marton János – Zsigó Ildikó	Drágulás, drágítás, halódás – végveszélyben a tudományos folyóiratellátás?	651
Marton János	Hol a tudás hatalma?	654
Vraukóné Lukács Ilona	Viszonzváltás a könyvtárosképzésről (<i>Visszhang</i>)	657
B. Vékony Ilona	Gyermekkönyvtáros tanfolyam Leányfalun	658
	Lapozgató	659

HOLMI

660

LÁTÓKÖR

Bereczky László – Vajda Kornél	Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... Beszélgetés Vargha Balázssal	662
---------------------------------------	---	-----

PÓDIUM

Peter Günnel – Bärbel Klemz	A könyvtárak és a német egyesítés. Levelek a művelődési miniszterhez	669
Ilse Eisenträger	Hírek a könyvtárak életéből	670
Dr. Cornelia Voss	Összberlini tanácskozás	671
Kelecsényi Gábor	Herceg, óvakodj... Tudomásunkra jutott...	671 672
Kiss Jenő	IFLA, Stockholm, 1990	673
Papp István	Hírek az IFLA életéről	676
Gerő Gyula	Események, krónika 1989 (II.)	678
Vajda Kornél	Doór Ferenc (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	685

BIBLIOGRÁFIÁK

Mohor jenő	Segítenek?	686
Pogány György	Magyarország bibliographiája 1712–1860 (Petrik 7.)	690
	Történeti bibliográfia 1985 (<i>P. Gy.</i>)	691

SAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK

695

Lapunk e számában Doór Ferenc műveiből válogattunk

Из содержания

Ильдико Керинз-Тот: Задачи библиотек культурных комплексов в снабжении школьников (637);
Миклош Фогарашши: Подарочные книги из США венгерским библиотекам (644);
Дьёзё Чольноки: Исследование венгров и меньшинств (647).

From the contents

Ildikó Tóth, Mrs. Kéri: School library services in the „cultural centres” (637);
Miklós Fogarassy: American gift books for Hungarian libraries (644);
Győző Cholnoky: Hungarology and minorities researches and the libraries (647).

Aus dem Inhalt

Ildikó Tóth Frau Kéri: Über die Schulbibliotheksfunktionen der Bibliotheken in den allgemeinbildenden Zentren (637);
Miklós Fogarassy: Geschenkbücher aus dem Vereinigten Staaten für die ungarischen Bibliotheken (644);
Győző Cholnoky: Hungarologie und Minderheitenforschung – Bibliotheken (647).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a Könyvtáros főszerkesztője; *Cholnoky Győző*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár tanácsadója; *Fogarassy Miklós*, az OSZK KMK főmunkatársa; *dr. Gerő Gyula*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Kelecsényi Gábor*, az OSZK ny. főmunkatársa; *Kériné Tóth Ildikó*, az OSZK KMK főmunkatársa; *Kiss Jenő*, az FSZEK főigazgatója; *Mohor Jenő*, az ELTE Bölcsészkar Központi Könyvtárának igazgatóhelyettese; *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet könyvtárának munkatársa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *B. Vékony Ilona*, a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár munkatára; *Vraukóné Lukács Ilona*, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola tanársegéde

TANÁCSADÓ TESTÜLET

Futala Tibor, Horváth Tibor, Huszár Ernőné, Kiss Jenő, Marót Miklós, Maróti Istvánné, Nagy Attila, Nagy Ferenc, Pogány György, Surján Miklós és Takács Miklós

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: 1135 Budapest, Frangepán u. 50–56. II. 239. és 241.
Telefon: 111-3279; 131-0909/227, 228 m.

Kiadja a **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10–14. Tel.: 112-7870

Felelős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető
Szedte a Fényszedő Központ Kft. (901118/20)

Petőfi Nyomda – 90/20087 Kecskemét, 1990

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Osvát Ernő Alapítványától és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványtól Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 624, ½ évre 312, ¼ évre 156 forint. Egy szám ára 52 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

Ide jutottunk

Legutóbbi számunkban feltettem a szónoki kérdést: „mi lesz a magyar könyvtárüggyel, mit szándékoznak tenni azok, akiket a mi választottjaink erre választottak?” A kérdésre továbbra is csend és hallgatás a válasz. Ez azt jelenti, hogy maguknak a könyvtáraknak kell cselekedniök, ahol lehet összefogni, ahol nem megy a kaláka, ott egyedül.

A népség-katonaság ugyanis egyre jobban igényli a könyvtárakat. A közművelődési könyvtárakban rekordokat döntött a beiratkozott olvasók száma, és minden más adat (helybenolvasás, kölcsönzés) emelkedést mutat. Ugyanilyen híradások érkeznek a tudományos és szakkönyvtárakból is. Az információ egyre kapósabb. Olykor, ha megfordulok a Széchenyi Könyvtárban, ámulva látom, hogy hosszú sorok állnak türelmesen, bebocsáttatásra várva. Változnak az idők. Néhány éve meglehetősen mérgesen írtam arról, hogy a nemzeti könyvtárba nem engedik be a harmadikos, negyedikes gimnazistákat, pedig az olvasótermek konganak az ürességtől. Nem sok idő múlva az OSZK vezetősége kitarta az ajtót a középiskolák felső évfolyamosai előtt. Most már nagyon szeretné visszavonni az engedélyt, mert a diá-

kok elveszik a helyet a kutatók elől... Én pedig, hitetlen Tamás, megkövetem az ekléziát.

Tehát! Nagy örömünkre szolgál, hogy így fellendült az olvasási kedv, mindent meg kell tennünk, hogy élesszük a tüzet. Csakhogy a tűz élesztéséhez oxigén kell, a mi esetünkben ez az oxigén a pénz. Pénz pedig nincs. Nincs könyv- és folyóirat-beszerzésre, nincs a működtetésre. Jó néhány nagykönyvtárunk úgy menekült meg a részleges bezárástól, hogy a művelődési kormányzat egyszeri segílyt nyújtott nekik, ki tudja honnan összekapart pénzből. De mi lesz jövőre. És ki tudja, mi lesz azokkal a könyvtárakkal már az idej télen, amelyek a szegényasszony kamráját örökölték, a frissen alakuló önkormányzatoknak úgy kellemenek, mint púp a hátukra.

A könyvtárvezetők megpróbálnak ügyeskedni. Kitalálták a beiratkozási díj helyett a „becsületperselyeket”, nem is titkoltan abban reménykedve, hogy így több pénzhez jutnak. Felélik a még meglévő tartalékaikat: bérbeadják a nélkülözhető helyiségeket, eladják a kislejtezett könyveket (bagóért), a járműveket (ha vannak). Némelyik könyvtárban pénzt (nem is keveset) kérnek a videokazetták kölcsönzésé-

ért, nem adják ingyen a másolatokat (pedig a Soros-gépek kopírozásait elvileg ingyen kéne adni). Az utolsó lehetőség a spórolásra a példányszámok csökkentése. Ezzel igyekeznek elérni, hogy lehetőleg ne szűküljön a választék, inkább az olvasónak kelljen többet várnia.

Mindezek a machinációk nem változtatnak a lényegen: a könyvtárak pusztá létükért küzdenek, miközben szolgáltatásaikat nem akarják szűkíteni, sőt minőségük javítását tűzik ki célul.

Mit lehet ilyen helyzetben csinálni? Például koldulni. Kéregetni többféleképpen lehet. A legszemérmesebb módja az, ha a rászoruló nem kiabálja ki elesetségét, csak lehajtott fejjel hallgat, remélve, hogy a tehetősök felismerik nyomorúságukat és löknek valami alamizsnát.

Így „lökött” a Volkswagen-alapítvány 300 ezer márka értékű könyvet nyolc magyar könyvtárnak. Mégpedig a pécsi, a debreceni, a budapesti (ELTE) egyetemi könyvtárnak, a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának, az FSZEK-nak és az MTA Központi Könyvtárának száz-százezer, a Széchényi Könyvtárnak pedig 200 ezer márka erejéig. Az adott összegből nem csak nyugati kiadású könyveket, hanem folyóiratokat is lehet rendelni. Mellesleg a VW nem kivételez Magyarországgal, ugyanilyen adakozási szándékot nyilvánított ki Csehszlovákia, Lengyelország és Bulgária irányába is, mivel segíteni kell a kelet-európai országokat a szellemi infrastruktúra újjáépítésében.

Ugyancsak alamizsnálkodásra hívja fel olvasóit a *Die Presse* című osztrák lap. Eszerint az olvasók három hónapra fizessék elő az újságot magyar, csehszlovák és lengyel egyetemi könyvtárak számára, mivel „az ébredező demokráciák jövődő értelmiségének nagy szüksége van a sokoldalú tájékozottságra”.

Tessék ehhez még hozzáolvasni *Fogarassy Miklós* cikkét Samu bácsiékről.

Ide jutottunk!

*

Másutt sem gondtalan az élet. Ennek bizonyosságaként közöljük az újsütetű *Pódium* rovatunk három németből fordított írását. A német (NDK) kollégák egyrészt speciális gondokkal birkóznak – meg kell szabadulniuk a bolsevik irodalomtól, és új, demokratikus irodalmat kell beszerezniük –, másrészt ugyanolyan szorító problémáik vannak, mint nekünk

– mi lesz a szakszervezeti könyvtárakkal, ki fog dönteni a pénzügyi keretek elosztásáról, mi lesz a hálózatokkal stb. Úgy hiszem, sok tekintetben hasonló kihívásokkal kell szembenézniük, mint magyar kar- és sorstársaiknak.

Más. Amolyan háztáji gond és baj. Jó néhány könyvtáros egyedileg rendelte meg lapunkat, átérezve a végveszélyt, amely bennünket fenyeget. Nagyon-nagyon köszönjük mindenkinek, aki anyagi áldozatra is képes a *Könyvtáros* fennmaradásáért. Csakhogy nem kapják a lapot. Némelyek egyáltalán semmi ellenértékhez nem jutnak, másokhoz a *Kóta* című lapot kézbesítik. Reklamálásukra persze nem is válaszol a Posta. Mit tehet a szerkesztőség ilyen viszonyok között? Egyetlenegy, reménykedik. Reménykedik, hogy egyszer megtörtetik a Posta monopóliuma, s hogy egyáltalán más lesz a világ.

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

ÁMK könyvtárak

a 203/1986. MM sz. Útmutató tükrében

A címből első pillantásra kitűnik, hogy az ÁMK könyvtárak kettős funkciójából az iskolai könyvtári feladatok ellátásának jelenlegi helyzetére vagyunk kíváncsiak. Közelebbről arra, hogy ez az iskolai könyvtári tevékenység mennyire felel meg a 203/1986. MM sz. Útmutatóban (*Útmutató az iskolai könyvtárak fejlesztéséről*) található normatíváknak.

Érintőlegesen kitérek az iskolai könyvtárak működését befolyásoló objektív körülményekre is, azaz a telepítés és az elhelyezés problémáira, majd az állománnyal, a személyi feltételekkel és a szolgáltatásokkal foglalkozom. Ezek a feltételek ugyanis döntő módon behatárolják a deklarált célok és feladatok teljesítését.

Telepítés és elhelyezés

„A kettős funkciójú iskolai és közművelődési könyvtárat az iskola – mint a település művelődési alaptevékenységének – bázisán, az iskolán belül vagy közvetlen közelében (200 méteren belül) célszerű kifejleszteni és működtetni. Az utóbbi esetben az iskola zavartalan könyvtári szolgálatát a megfelelő gyűjteményrészek iskolába való kihelyezésével kell megoldani” (Útmutató).

Ez az elvárás nagyon is ésszerű, és szerencsére a közel 300 ÁMK könyvtár döntő többsége meg is felel ennek. Sok variáció létezik a célnak megfelelő megoldásokkal.

Első helyen emliteném a kifejezetten ÁMK-nak (nevelési központnak) tervezett épületeket, ahol – a nagyságrendtől függően – az egész intézmény egy fedél alatt, vagy legalábbis egy telken lévő épületegyüttesben nyert elhelyezést (Kecel, Földes, Kunszentmiklós).

Következnek azok, ahol az eredeti művelődési vagy oktatási intézményt új épületszárnyal bővítették (Besenyőtelek, Borsodivánka, Halásztelek), illetve az egymás mellett felépi-

tett, egymástól függetlenül működő intézményeket összevonták (Sarud, Németkér).

Vannak olyan ÁMK-k is, ahol az összevonás előtt nem megfelelő helyiségben működött a községi vagy az iskolai könyvtár, esetleg egyik sem, és ahol az ÁMK létesítése után két tanterem összenyitásával vagy kiegészítő épületrész felhúzásával oldották meg a könyvtár elhelyezését (Tázlár, Bócsa, Ócsény, Mecseknádasd).

Olyan ÁMK könyvtárak is vannak, melyeket, sajnos, nem sikerült közvetlenül az iskola mellé telepíteni, de községekről lévén szó, a távolságok nem nagyok, a 200 m-en belüli elhelyezést meg tudták oldani, és a lehetőségekhez képest mindkét helyen rendezett és jó körülmények között lévő állomány fogadja a látogatókat (Mezőhegyes, Szank, Dunaszentgyörgy, Lánycsók).

„...A C-típusú közművelődési és iskolai könyvtári szolgálat együttes kifejlesztése még a kisebb településeken is csak 100 négyzetméteresnél nagyobb térben oldható meg... A kettős könyvtári szolgálat zavartalanságát elősegíti, ha a könyvtár nemcsak az iskolán belül, hanem az utcáról közvetlen bejáratral is megközelíthető a nyilvánosság számára” (Útmutató).

Az ÁMK könyvtárak országos átlagos alapterülete nagy valószínűséggel eléri, sőt inkább meghaladja a javasolt 100 négyzetmétert, mert közülük többen ettől pozitív irányú alapos eltérést mutatnak, és csak kevesen térnek el ettől negatív irányban.

Az előbbieken példaként felsorolt intézményeknél a helyzet a következő:

a) Kecel 600 négyzetméter, 2 szinten, közvetlen bejáratral az utcáról is; Földes 276 négyzetméter, jelenleg csak az iskolával közös főbejáraton megközelíthető; Kunszentmiklós 420 négyzetméter, csak az iskolán át megközelíthető;

b) Besenyőtelken 192 négyzetméter, közvet-

lenül a főkapu melletti bejáróval; Borsodivánka 100 négyzetméter, csak az utcán át megközelíthető, de közvetlenül az iskola mellett épült; Halásztelek 148 négyzetméter, két bejárattal;

c) Sarud 160 négyzetméter, külön is megközelíthető, de sajnos emeleten van; Németkér 70 négyzetméter, csak az utcán át megközelíthető, de közvetlenül az iskola mellett van;

d) Tázlár 116 négyzetméter, önálló épület az iskola udvarán; Böcsa 141 négyzetméter, két bejárattal; Ócsény 68 négyzetméter, csak az iskolán át megközelíthető; Mecseknádasd 240 négyzetméter, önálló épület az iskola udvarán;

e) Mezőhegyes az ÁMK-ban, 160 négyzetméteren, iskolai könyvtár, a községben 210 négyzetméteres közművelődési könyvtár; Dunaszentgyörgy 80 négyzetméteres felnőtt és gyermek közművelődési könyvtár a községben, az iskolában a tanáriban pedig szakkönyvtár, a tantermekben letéti könyvtárak; Lánycsók 128 négyzetméteres iskolai és közművelődési könyvtár a faluban, pedagógiai szakkönyvtár a tanáriban; Szank 100 négyzetméteres gyermek és felnőtt közművelődési könyvtár, az iskolában iskolai könyvtár és pedagógiai szakkönyvtár.

Állomány

„A kettős funkciójú könyvtárnak a két könyvtártípus gyűjtőkörét alapul véve kell állományát fejlesztenie, az általános iskolai és közművelődési normák együttes alkalmazásával, elkerülve a két könyvtártípus gyűjteményének indokolatlan párhuzamosságait. (Lakosonként legalább 3, tanulónként pedig 10 kötet az állomány nagysága). ...a kézikönyvtár a teljes állomány 10%-a... A kettős funkciójú könyvtár az évi könyvtermésből legalább 400–500 könyvcímet szerez be mintegy ezer példányban... évente legalább 70–80 folyóirat, napi- és hetilap előfizetése szükséges” (Útmutató).

Az általános művelődési központok átadása után, a könyvtárak összevonásakor az egyes állományok elérték a fenti normát, kiegészítésre elsősorban a kézikönyvtárak szorultak. A könyváremelések drasztikussá válásával és a beszerzési keretek – néhány kivételtől eltekintve – stagnálásával a helyzet folyamatosan, sőt rohamosan romlik. A szükségesnél egyre kevesebb könyv, egyre kevesebb példányban kerül

a polcokra. Még az oktató-nevelő tevékenységet segítő, kiegészítő dokumentumok beszerzése is hiányt szenved.

Az évi 400–500 könyvcím beszerzése egyre inkább elérhetetlen álom a kistelepülések ÁMK könyvtárai számára. Jó, ha évi 250–350 címet sikerül beszerezniük, esetenként ezt is póthittel. A norma szerinti 70–80 folyóirat, napi- és hetilap ezeken a településeken még az áremelések előtt sem volt biztosított, mostanában ez inkább 20–30 fűléseget jelent, és véletlenül fordul csak elő, hogy a rengeteg új sajtóorgánumból valamelyiket felfedezheti az olvasó a könyvtárban.

Azok a könyvtárak tartják még magukat valamennyire, ahol az összevonáskor a könyvbeszerzési keretek nem csak összeadódnak, hanem a fenntartó komoly összeggel meg is emelte azokat, és azóta is igyekszik lépést tartani a könyvtárakkal, mint pl. Kecelen, Földesen, Mezőhegyesen, Kunszentmiklóson.

Személyi feltételek

„A kettős funkciójú könyvtár személyi szükségleteit a két könyvtártípus személyi normáinak együttes alkalmazásával, a lakosság és a tanulólétszám nagysága alapján kell meghatározni... vezetésére önálló (főfoglalkozású) pedagógus-könyvtáros alkalmazása indokolt. A pedagógus-könyvtáros az iskola nevelőtestületének tagja” (Útmutató).

Az általános művelődési központok könyvtáraiban bizony kevesebb pedagógus-könyvtáros dolgozik, mint ahogy azt az Útmutató kívánatosnak tartaná. Inkább az a jellemző, hogy vagy pedagógus, vagy könyvtáros az illető. Azaz nagyon sok a pedagógus ezekben a könyvtárakban, de közülük kevésnek van könyvtáros szakképesítése. Ennek ellenére nagy szükség van itt rájuk, hiszen egy-két, esetleg három tantárgy szaktanárai és pedagógiai, pszichológiai felkészültségük, hozzáértésük is kamatozik a tanulók és a kollégák könyvhöz, könyvtárhoz való szoktatásában. Ha netalán hajlandók elvégezni a könyvtárkezelői tanfolyamot, ezekben a kis könyvtárakban teljes értékű munkát végezhetnek.

A szakképesített könyvtárosok jelentős része középfokú képesítéssel (esetleg csak alapfokúval) rendelkezik, és sajnos ebben a könyvtártípusban is előfordulnak szakképzetlen munkások, ami részben a nagy fluktuációval magyarázható.

Pedig az ÁMK könyvtárosnak egyszemélyben többféle elvárásnak kell megfelelnie. El kell látnia a közművelődési és az iskolai könyvtárosi teendőket, de munkája nem lehet ezek egyszerű összegeződése a nyolc órás munkaidő alatt. A könyvtárnak megfelelő helyet kell elfoglalnia a pedagógiai folyamatban az óvodások és az iskolások esetében is. Az olvasás, a könyv megszerettetését a legkisebбекnél célszerű elkezdni. Ehhez a könyvtárosnak ismernie kell az óvodai programot, az általános iskolai nevelés és oktatás tervét akkor is, ha nem pedagógus. Részt kell vennie a különféle tantárgyi munkaközösségek munkájában, mert csak így képes megfelelő szakirodalommal ellátni a pedagógusokat és a tanulókat. Így tud kapcsolatokat kiépíteni pedagógus kollégáival, akik nélkül tevékenysége nem lehet igazán hatékony. Nemcsak a tanórákat, hanem a különféle szakkörök, klubok, műhelyek munkáját is segítenie kell odaillő könyv- és folyóirat-állománnyal. A felsorolt tudnivalók és teendők csak az iskolai könyvtárosi feladatok sikeres ellátásához szükségesek, de az ÁMK könyvtáros közművelődési könyvtáros is.

Szolgáltatások, nyitvatartás

Az Útmutató sorrendjét azért cseréltem fel, mert véleményem szerint csak az a könyvtár tud kinyitni és szolgáltatni, amelyik rendelkezik telephellyel, állománnyal és megfelelő könyvtárossal. Ebben az esetben „A tanítás ideje alatt biztosítani kell a könyvtári órák zavartalan megtartását és a tanításhoz szükséges eszközök széles körű felhasználását a nevelési-oktatási tevékenység valamennyi színterén. Ki kell alakítani a zavartalan könyvtárhasználat lehetőségét tanítást követően, az olvasótermi helybenhasználat, a kölcsönző szolgálat... kívánatos arányait és ritmusát. A főfoglalkozású könyvtárossal működő... könyvtár nyitvatartási ideje legalább heti 28 óra... A kettős funkciójú könyvtárakat... a tanítási szünetekben is nyitva kell tartani” (Útmutató).

Tehát az ÁMK könyvtárnak a kettős funkcióból eredően úgy kellene működnie (nyitvatartani és szolgáltatni), hogy a kecske is jóllakjon és a káposzta is megmaradjon! Azaz a tanulóknak és a tanároknak a tanítási idő alatt és után is úgy kéne biztosítani az oktató-nevelő munkához a terepet és az eszközöket, hogy ezenkívül a felnőtt olvasók érdekei se szenvedjenek csorbát.

Így azután a variációk, megoldások végtelen sokaságát találjuk ezen a területen, amit természetesen messzemenően befolyásolnak az illető könyvtár objektív körülményei. Ti. hiába is tart nyitva délelőtt az a könyvtár, amelyik csak az iskolán át közelíthető meg, felnőtt olvasók esetleg véletlenül tévednek oda. Ami tulajdonképpen jó is, mert ha pl. tanítási óra van a könyvtárban, a pedagógus nem nagyon örül, hogy az olvasók fesztelenül ki-be sétálnak, elvonva ezzel a tanulók figyelmét. Ez az egy légtérben működő könyvtárakra vonatkozik, ami az utóbbi évtizedben egyre inkább divattá válik, de ami a legkevésbé alkalmas a kettős funkció megvalósítására.

A nyári szünetekben pedig, ha a könyvtáros pedagógus, számára is biztosított a nyári szabadság, és ilyenkor bizony legtöbb helyen zárva találjuk a könyvtárat is. De olyan ÁMK is van, ahol a könyvtáros a lelke a különböző szünetes gyermekprogramoknak, foglalkozásoknak (Földes, Kecel). Sok kistélepülésen a kiírástól eltérően is kölcsönöznek a könyvtárosok, legtöbb esetben megnyújtják a nyitvatartási időt. Pl. már a tanítás megkezdése előtt és a szünetekben is szívesen állnak a tanulók és a tanárok rendelkezésére, a felnőtt olvasók egyéni kérésére, kívánságára pedig munkaidejükön túl is kölcsönöznek (Halásztelek, Földes, Kecel, Lánycsók).

Ezek és még sok más egyéb tény, gond, óhaj, kívánság teszik változatossá a könyvtárak nyitvatartását és szolgáltatásait.

Az ÁMK könyvtár lehetőségei és szerepe a különböző korcsoportok pedagógiai folyamatainak kiteljesedésében

Óvodások. A legtöbb ÁMK könyvtár foglalkozik valamilyen szinten a település óvodáival, akár integrálódott az óvoda az ÁMK-ban, akár nem. Ez a tevékenység azonban teljesen önkéntes, ti. kötelező tanterv az óvodában szerencsére még nincs.

A felismerés, hogy az olvasóvá nevelés nem az olvasástanítással kezdődik, eléggé nyilvánvaló, és az óvodai nevelési program is elismeri a könyves környezet jó hatását. Így aztán az óvónők és a könyvtárosok a legtöbb ÁMK-ban bevezetik a kicsiket a könyvtár elvárásolt kastélyába, megszerettetik és megismertetik a könyvek világát e korosztállal.

Az ismerkedés van ahol esetleges, van ahol 1-2 alkalmat jelent, de van, ahol évek óta rendszeresen 5-10 alkalommal látogatnak az óvodások a könyvtárba, többé-kevésbé forgatókönyv szerint. A foglalkozásokat az óvónő és a könyvtáros vezeti, bemutatva a gyerekeknek a témával kapcsolatos könyvet, lemezt, diafilmet. Ezek a programok természetesen a korosztálynak megfelelően játékosak, mozgással, énekel, kötetlen beszélgetéssel fűszerezettek.

Igen figyelemreméltó ebben a témában a Kísérletek és Tapasztalatok 9. sz. módszertani füzet, amely a besenyőtelki, a debreceni és a sarudi általános művelődési központok óvodáinak és könyvtárainak együttműködésének tapasztalatait összegzi.

Az iskolai tanulókkal való foglalkozás az iskolai – és így az ÁMK – könyvtáros számára már nem egyéni hobbi, hanem munkaköri kötelesség.

Az alsó tagozatban a nevelés és oktatás terve még csínján bánik a könyv- és könyvtárhasználati ismeretekkel, de hivatalosan mégiscsak innen datálódik a tervszerű és folyamatos megismerés. A kisdíjak fokozatosan ismerkednek meg a könyvtár számukra gyarapított gyűjteményével; mesekönyvekkel, gyermeklexikonnal, a Bölcs bagoly és Búvár sorozatokkal, a Helyesírási és Értelmező Szótárral, a különböző gyermeklapokkal. És általuk megismerik az író, a cím, a tartalomjegyzék, a fejezetek, a kiadó, a fülszöveg stb. fogalmát. E korosztály foglalkozásai is játékosak; vetítenek, báboznak, zenét hallgatnak, játékokat készítenek, rajzolnak a gyerekek, miközben elsajátítják a könyv- és könyvtárhasználat alapismereteit.

A felső tagozatban a könyv- és könyvtárhasználat folyamata fokozatosan összeérik, eggyé válik, és az egyes tantárgyakhoz is kapcsolódik, elérkezett a többkönyvű oktatás ideje. A tanulók most már elmélyülnek a könyvtá-

ri stúdiómban, megismerkednek a könyvek fajtáival, a könyvtári szakrenddel, a katalógus használatával, a bibliográfiával, a folyóiratokkal, az olvasók jogaival és kötelességeivel. Ismereteik segítségével anyagot gyűjtenek, kutatómunkát végeznek, irodalomjegyzéket készítenek. Mindez azonban csak abban az esetben valósul meg, ha a könyvtáros, képzettsége és rátermettsége révén, nem csak a tanulókat szoktatja hozzá a könyv- és könyvtárhasználat-hoz, hanem pedagógus kollégáit is. Nagyszerű példákat találunk erre sok ÁMK könyvtárban, hogy csak néhányat említek: Földes, Besenyőtelek, Sarud, Kecel, Mezőhegyes, Mecsek-nádasd, Halásztelek, Ócsény, Kunszentmiklós stb.

Összegzés

A könyvtár miliője, a könyvtárközeliség pozitívan hat a tanulók aktivitására, a könyvtárhasználat beépítése a nevelő-oktató munka folyamatába sokkal átgondoltabb tervező-szervező munkát igényel a hagyományos óravezetésnél, ám annál sokkal hatékonyabb, hiszen a tananyag feldolgozása mellett közművelődési feladatokat is megold, s miközben a pedagógus ilyen feladatokat vállal, maga is művelődik, kialakítja az önművelés iránti igényt. Így válik a könyvtárhasználatra épített nevelő-oktató munka a korszerű művelődés eszközévé. A tanulóknak olyan művelődési szokások alakulnak ki, amelyeket magukkal visznek az életbe, s képesek azt környezetüknek is átadni.

Az ÁMK-k kialakulásával párhuzamosan megindult a könyvtárak adta lehetőségek felhasználása a tanítási-tanulási folyamatban. Voltak és vannak pedagógusok, akik tanmeneteiket könyvtárhasználatra dolgozták át, s ehhez általában igénybe vették a könyvtáros segítségét is. Az utóbbi években ehhez a munkához nagyon sok segítséget nyújtottak a megyei könyvtárak is, ti. sok megyében összegyűjtötték és kiadták a jó könyvtári órákat. Ennek ellenére a szakorák könyvtárban tartása még mindig nem elég rendszeres, ami a képzés hiányosságaira vezethető vissza.

Az országot járva azt tapasztalom, hogy ahol a megyei könyvtár szakmai-hálózati központként kiemelten foglalkozik a kettős funkciójú könyvtárakkal (Tolna, Baranya, Bács, Szolnok), ott észrevehetően hatékonyabban működnek a könyvtárak, jobb a berendezésük, felszereltségük, az állományuk. A megyei-

könyvtárak módszertani segítségként kiadtak minta működési szabályzatot, gyűjtőkori szabályzatot, munkaköri leírást, ezenkívül továbbképzésekkel, tanfolyamokkal segítik a könyvtárosok szakmai felkészültségét.

Az ÁMK könyvtárakban tapasztalható problémák nem ismeretlenek az iskolai és a közművelődési könyvtárakban sem. Országos jelenség, hogy a tanárok nem szívesen veszik igénybe a könyvtárat, a könyveket a tanítási óráikhoz, kevesen élnek a többnyelvű oktatás lehetőségével. Ettől a súlyos gondtól csak akkor szabadulnak meg, ha a felsőoktatási intézményekben bevezetik ezt a stúdiumot, és már ott komolyan veszik, hogy a hallgatók a gyakorlatban is elsajátítsák. Akkor nemcsak a könyvtáros tartana órákat a könyvtárban, és nem kellene erőszakoskodnia feleslegesen a

könyvtártól idegenkedő tanár kollégákkal, hogy gyakrabban vegyék igénybe szakóráikhoz a könyvtárat.

Sajnos, az állománygyarapításra fordítható éves beszerzési keretek állandó csökkenése, a könyvtárosok képesítése, fluktuációja, az esetleges helyszűke is mind, mind feltalálható a könyvtári hálózat különböző egységeiben. Nem is lehet ezeket egyedileg orvosolni – esetleg átmenetileg –, hanem csak az egész magyar könyvtárügy alapos megtámogatásával erkölcsi és anyagi vonatkozásban egyaránt. Jelenleg sajnos nem vagyunk abban a helyzetben, hogy új fejlesztési programokat, feladatokat javasoljunk könyvtárainknak, a cél egyelőre – bármilyen drámaian is hangzik – a mindenáron való életben maradásuk lehet.

Kériné Tóth Ildikó

Nyílt levél és tervezet

Tisztelt Miniszter Úr!

Tájékoztatjuk, hogy a könyvtárak és információs intézmények önkéntes egyesüléssel létrehozták a Könyvtári és Informatikai Kamarát azzal a céllal, hogy a nyilvánosság erejével szolgálja a tudományos intézményi érdekek képviselését és védelmét.

Bizton reméljük, hogy a mai kulturális irá-

nyításnak nem kell bizonygatnunk, hogy a könyvtárak a demokratikusan működő társadalmak nélkülözhetetlen alapintézményei, ugyanakkor átérezzük a jelenlegi gazdasági helyzetünkből adódó veszélyeket, amelyekkel az ágazatnak naponta meg kell küzdenie, hogy a könyvtárak szolgáltatási lehetőségei ne korlátozódjanak tovább. Ezért tisztelettel felajánljuk szakértelmünket és kérjük Miniszter Urat,

hogy könyvtári és információs intézmények működését érintő kérdésekben ne döntsön a Kamara megkérdezése nélkül. Annál is inkább fontosnak tartjuk a beleszólás lehetőségét, mert a minisztériumon belül gyakorlatilag – még a rendszerváltás előtt – minimálisra csökkent a könyvtári osztály súlya.

A Könyvtári és Informatikai Kamara igényt tart arra, hogy a jogszabályok előkészítésében részt vegyen, szakmai érdekeket érvényesítsen mind a magas szintű törvényelőkészítésben, mind a törvények keretei között feltétlenül sorra kerülő új miniszteri jogszabályok alkotásában.

Ígényt tart a Kamara továbbá arra, hogy véleményét nyilváníthassa a fontosabb intézményvezetői változtatások, kinevezések előtt, pályázatok elbírálásánál. Jogot formál a Ka-

mara arra, hogy a könyvtári és informatikai intézmények költségvetését érintő átfogó és részletes szabályok kiadásába alakítólag beleszóljon.

A Kamara felelősséget visel az államigazgatási döntések szakmai megalapozottságáért, véleményét nyilvánítja, javaslatokat tesz.

Kérjük Miniszter Urat, hogy magas szintű irányító tevékenysége során támaszkodjon a Kamara szakmai erejére, s a döntések előkészítésébe vonja be a testületet.

Kívánunk Önnek sikert és jó egészséget felelősségteljes szerepének betöltéséhez.

Budapest, 1990. szeptember hó 20.

Tisztelettel:
Szita Ferenc
elnök

A Magyar Kulturális Kamara állásfoglalása a kulturális szféra vagyonáról és finanszírozásáról (Tervezet)

A Magyar Kulturális Kamara a békés rendszerváltás történelmi időszakában a különleges helyzet lehetőségeit és az átmenet gondjait mérlegelve, a kulturális szféra vagyonáról és az intézményrendszer finanszírozásáról olyan terv vázlatát terjeszti elő, amely nem ellentétes az önkormányzati törvénnyel, beillesztendő a kormány tulajdon- és privatizáció koncepciójába és az államháztartási törvény átdolgozandó és kidolgozandó tervezetébe.

Kiinduló tézisek

1. A társadalmi lét újratermelésének négy kölcsönösen összefüggő, de működési elveiben és módszereiben eltérő szférája van, amelyeket nem lehet azonos szabályozórendszerrel kezelni. 1.1 A politikai szféra állami felelősséggel végzett tevékenységei az államigazgatás, a védelem, a jog- és rendbiztonság intézményrendszerében jelennek meg, amely intézményrendszer finanszírozása kizárólag vagy döntően állami feladat. 1.2 A gazdasági szféra kizárólag vagy döntően a piaci verseny elvei és módszerei szerint működik. 1.3 Az egészség-

ügyi (népjóléti, társadalombiztosítási), oktatási, tudományos, kulturális szféra intézményei részben állami felelősség- és kötelezettségvállalással működnek. 1.4 A privát szféra (a család), amelyhez az állam a fenti intézményrendszereken keresztül számos áttétellel kapcsolódik, ám működését közvetlenül nem szabályozhatja.

2. Miközben az egészségügyi, oktatási, tudományos, kulturális szféra intézményrendszerében a pazarlás és a hiány mindenütt egyszerre van jelen, kétségtelen, hogy ezen intézményrendszer jellemzője az infrastrukturális lepusztultság, a gazdasági ellehetetlenülés; a nemzetgazdaságban olyannyira kívánatos privatizáció e területeken alapvető intézményeket sodorhat veszélybe.

3. Az egészségügy, oktatás, tudomány, kultúra intézményrendszerének jó része sem elvileg, sem módszertanilag nem sorolható a versenyszférába. Nálunk még nem alakult ki, s hosszú ideig nem is fog kialakulni az a civil társadalom, amely szerves gazdasági fejlődés eredményeként képes eltartani ezt az intézményrendszert. Átmeneti korszakban az átmenet törvényszerűségeit kell figyelembe venni,

tehát az e szférába tartozó alapvető szolgáltatást nyújtó intézményeknek garantálni kell a költségvetési támogatást.

4. A kulturális szféra (közművelődés, művészetek, tömegkommunikáció) finanszírozásáról, működtetéséről és vagyonáról nem külön-külön, hanem együtt, összehangoltan kell dönteni.

5. A kormány privatizációs programjába és az államháztartási törvény tervezetbe lényeges elemként kell beilleszteni a kulturális szféra vagyoni és finanszírozási problémáját, összehangoltan az önkormányzati törvénnyel.

Javaslatok

A továbbiakban csak a szűkebb kulturális szférával, a közművelődés, a művészetek, a tömegkommunikáció intézményrendszerével foglalkozunk; ennek mintájára dolgozható ki az oktatás és tudományos kutatás finanszírozási szisztémája is.

1. Moratórium. Alapvetően fontos, hogy a tulajdonreform folyamán a kulturális szféra (az államháztartási törvény által is garantáltan) reális működési forrásokhoz jusson. A kulturális intézmények, kulturális vállalatok ingatlan és ingó vagyonának tulajdonjogi rendezése, illetve bármilyen gazdasági hasznosítása a tömegkommunikációs, közművelődési, művészeti tevékenységek gazdasági helyzetének stabilizálását, javítását kell hogy szolgálja. Szükségesnek tartjuk tehát a privatizációs törvény, illetve az államháztartási törvény életbe lépéséig valamennyi kulturális intézményre (ezek ingatlan és ingó vagyonára) értékesítési moratórium elrendelését. A Magyar Kulturális Kamara ebben a szemben veszt részt az Országgyűlés által elfogadott moratóriumjavaslat törvényi kidolgozásában.

2. Törvény a nemzeti kulturális intézményekről. A Közgűjteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete 1990. június 1-én kelt javaslatával egyetértve szükségesnek tartjuk, hogy az Országgyűlés hozzon törvényt a nemzeti kulturális intézményekről. A törvény mellékletében felsorolt intézmények finanszírozása, fenntartása, működtetése központi állami feladat, amelyhez a helyi önkormányzatok az ilyen intézmények által nyújtott szolgáltatások helyi igénybevételének arányában járulnak hozzá. A Magyar Kulturális Kamara közreműködik az „Érdek és Érték” című lap 1.

évfolyam 5. számában közzétett tervezet érvényre juttatásában.

3. Az önkormányzati törzsvagyon kulturális része. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. tv. 79. paragrafusához kapcsolódóan törvény, illetve szabályzati törvények utalják a törzsvagyon, ezen belül a forgalomképtelen törzsvagyon körébe a helyi, illetve a megyei önkormányzati területen lévő, ám a nemzeti kulturális intézmények körébe tartozó ingó és ingatlan kulturális vagyont. Törvény utalja a törzsvagyon, ezen belül a korlátozottan forgalomképes törzsvagyon körébe a helyi önkormányzatokhoz tartozó összes többi kulturális intézményt. Ha az ilyen intézmény az önkormányzat szerint nem alkalmas kulturális funkcióra, akkor más célra hasznosítani vagy eladni csak a Művelődési és Közoktatási Minisztérium és az érdekelt szakmai szervezetek képviselőiből álló szakértői bizottság véleményének kikérésével lehessen, és a bevételt csak kulturális célra lehessen felhasználni. (A hivatkozott törvény 82. paragrafusa /1/b./ bek.-ben megjelölt forráson belül elkülönítve.) A Magyar Kulturális Kamara közreműködik a szakágazati törvénytervezetek kimunkálásában és az önkormányzati törvény hivatkozott paragrafusaihoz történő illesztésében.

4. Az állami felelősség és a Nemzeti Kulturális Alap. Az Országgyűlés hozzon törvényt a Nemzeti Kulturális Alap létrehozásáról. Az Alap lehetőleg tagolt, többcélú vagyonkezelő központként működne. Az Alap a „Tulajdon és privatizáció” című kormányzati tézisek 10. oldalán felsorolt új tulajdonosok között vagy a kincstáron belül elkülönítve, vagy a társadalombiztosításhoz hasonlóan önálló tulajdonosként jelenne meg.

A Nemzeti Kulturális Alap ingó és ingatlan vagyona az alábbiakból tevődik össze: 1. A nemzeti kulturális intézmények. 2. Az önkormányzati törvény hatálya alá nem tartozó, tehát a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közvetlen felügyeletéhez tartozó költségvetési kulturális intézmények, beleértve a külföldi magyar kulturális intézményeket is. 3. Az önkormányzati törvény hatálya alá nem tartozó, tehát a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közvetlen felügyeletéhez tartozó vállalatok. 4. Az állami vagyon privatizációja során egyszeri juttatásként átadott ingatlanok és értékpapírok.

A Nemzeti Kulturális Alaphoz tartozó intézmények működési költségeinek forrásai: 1. Az állami költségvetés, amely évente egy bizo-

nyos összeget elkülönít a Nemzeti Kulturális Alap részére. Az összeg konkrét nagysága parlamenti vita során alakul ki, de nem lehet kisebb mint a GDP egy bizonyos, hosszabb távra előre meghatározott százaléka. (Ez az összeg a társadalombiztosítás TBI forrásának felel meg.) 2. A Nemzeti Kulturális Alap vagyonának működéséből, egyes intézmények nem kulturális célú értékesítéséből, privatizációjából származó bevételek. Ez azt is jelenti, hogy a kulturális intézmények és vállalatok nyereségadójukat, közvetlenül vagy közvetve, a Nemzeti Kulturális Alapnak fizetik be, míg az áfa és más adók a Központi Kincstárat illetik.

A vagyon és finanszírozás forrásainak összekapcsolása azt jelenti, hogy a fejlett nyugati társadalmakhoz hasonlóan, de a történelmi helyzet lehetőségeit és sajátosságait kihasználva sokkal átfogóbban és korszerűbben lehet elkülöníteni az államigazgatás kulturális feladatait és a kultúra finanszírozását.

Döntően az angolszász országokban működő „Arts Council” típusú szervezet jönne létre, ami azt is jelenti, hogy a kultúra vagyoni ügyei nem az Állami Vagyonügynökségen, hanem a társadalombiztosítás megoldásához ha-

sonlóan egy elkülönített szervezeten keresztül intéződnének.

3. Meg kell szüntetni a kezelői jog intézményét. Azon kulturális szervezetek, intézmények, intézetek, vállalatok esetében, amelyek a Nemzeti Kulturális Alaphoz tartozó egy ingatlanon, egy épületben működnek, lehetséges megoldásként üzemeltetési bizottságot kell létrehozni. Az ilyen bizottságokban a szóban forgó épületben működő intézmények vezetői, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, a Nemzeti Kulturális Alap és a helyi önkormányzat (amennyiben az épületben az önkormányzathoz tartozó szervezet is van) képviselői kapnának helyet. A közösen használt ingatlan, épület fenntartását az Üzemeltetési Bizottság terv szerint irányítaná, az egyes elkülönült szervezetek, cégek nem bérleti díjat, hanem utólagos költségtérítést fizetnének, ezzel nyilvánvalóan árfelelősséget áfa-tehertől is meg lehetne szabadulni.

A Magyar Kulturális Kamara szakértői felkészültek e tervvázlat részletes indokolására és a kodifikációs munkában való részvételre.

Budapest, 1990. szeptember 19.

Magyar Kulturális Kamara

Amerikai ajándékkönyvek – magyar könyvtáraknak

A magyar könyvtárak jelentős része – a növekvő dokumentumpiaci kínálat, az emelkedő árak és a beszerzésre fordítható összegek szorításában – az elmúlt évtizedekben kénytelen-kelletlen „defenzív” gyarapításra kellett hogy berendezkedjen, a visszavonulás, a legfontosabb állományi-szolgáltatási pozíciók megőrzésének változatos stratégiáit alakítva ki. Különösen a szakkönyvtárak könyvbeszerzéseit sújtotta ez a körülmény; a legfontosabb szakfolyóiratok megrendelésének fenntartása érdekében a monografikus munkák, a szakkönyvek tételeiről kellett sok-sok intézménynek lemondania, a remény, a „hátha majd” jelszava a dezideráló nyilvántartások tételeit szaporította. Ám a nagy nyilvános könyvtárak, a megyei és városi könyvtárak is, a referenz gyűjtemény reprezentatív és nélkülözhetetlen forrá-

sain, no meg az idegen nyelvű szépirodalmi olvasmánykínálaton túl sokáig nem igen gondolhattak arra, hogy angol, német, francia szakmunkákat is felkínálhassanak olvasóiknak. (Igaz, az idegennyelv-tudás készségének általános hiányossága miatt ez az igény nem is jelentkezett követelő módon.) A kulturális termékek forgalmát korlátozó akadályok elhárulása sem teszi rózsásabbá a könyvtárak helyzetét, hiszen a gyarapítás feltételei korlátokat állítanak az intézmények elé.

Aligha gondolhatja bárki, hogy a nemzeti könyvtári vagyonnak ez az általános gyarapítási problémája lényegileg orvosolható azokkal az ajándékkönyv-programokkal, melyek az elmúlt években amerikai alapítványok révén kezdték meg működésüket, ám az iskolai könyvtáraktól az országos feladatkörű szak-

könyvtáráig terjedő beszerzési inségövezetben mégis számottevő segítségként lehet őket értékelni.

Az ügy előzményei az 1980-as évek közepére nyúlnak vissza, amikor a Soros-alapítvány könyvtári célprogramjainak keretén belül sor került – akkor még az MKE szervezésében – egy olyan akcióra, amelyben amerikai szakkiadóknak könyveinek beszerzése volt a kitűzött cél. Ez az alapítványi vállalkozás azonban rövid időn belül zátonyra futott, s nem azért, mintha a magyar könyvtáraknak nem lett volna szükségük a viszonylag kedvezményes forintáron beszerezhető művekre, hanem mert az alapítványi szándék, hogy egy-egy kiadványt nagy számban rendeljenek meg (ami kedvezményes vásárlást tett volna lehetővé), és a rendelések szóródása, egyedi jellege ellentmondtak egymásnak. Ezt a Soros-programot, kudarca után, rövid szélcsend követte.

1986–87 fordulóján merült fel először az az egészen más jellegű lehetőség, amely ingyenesen, ajándékkönyvek formájában jelentkezett. Ami annyit tesz: könyvtáraink térítésmentesen juthatnak hozzá az amerikai alapítványi közvetítéssel érkező kiadványokhoz.

Elsőként a Sabre-alapítvány, ez a washingtoni és bostoni székhelyű intézmény jelentkezett ezzel a szándékkal, vállalva, hogy a nagy amerikai kiadóvállalatok publikációit összegyűjtve és eljuttatásukat megszervezve elsőrendűen könyvtáraknak kínál fel ajándékkönyveket. Az eredetileg lengyelországi kulturális, oktatásügyi, tudományos és mezőgazdasági tá-

mogatások céljaira szerveződött alapítvány (amelyik az akkori szükségállapot körülményei között a lengyel egyházak közreműködésével, illetőleg a tengerentúli lengyel emigráns szervezetek részvételével kezdte meg adományainak eljuttatását) az Országos Könyvtárügyi Tanács „védnöksége” alatt építette ki magyar kapcsolatait, előkészítve a könyvszállítmányok hazánkba való eljuttatását.

Az ügy hátterét és motívumait illetően érdemes arról is szólni, hogy ezeket az ajándékprogramokat mi ösztökéli, melyek a mozgatórugói. Elsőrendűen arra a tényre kell utalni, hogy a nyugati információs és könyvpiac óriási a verseny a kiadók között, s még a nagy cégek gondos piacutatása mellett is tetemes, visszamaradó készletek halmozódnak fel. A visszamaradó készletek a raktárakat terhelik – korlátozva az újabb publikációk elhelyezését is –, kulturális segélyprogramok céljaira való felajánlásukkal viszont adózási kedvezményhez jut a cég. A nem „államháztartási”, hanem alapítványi forrásokból gazdálkodó művelődési és könyvtári intézmények világában ez az „érdekmechanizmus” a természetes dolgok körébe tartozik, könyvtárak és más intézmények működésük feltételeinek tetemes részét így szerzik meg. Ugyanakkor az amerikai törvények – és a betartásukat ellenőrző hatóságok – igen szigorú kritériumokat állítanak fel a „charity”, azaz a térítésmentes alapítványi működésre, kikötvé, hogy kik lehetnek a kedvezményezettek, illetőleg rendelkezve arról, hogy az ajándékok semmiképpen sem szolgál-

hatnak jövedelemszerzést (aminek következtében nyereségérdekeltségű vállalatokhoz, tehát azok szakkönyvtáraihoz sem juttathatók). A kritériumok szerint az ajándékkönyvekre a következők számítanak „rászorulóknak”: betegek (ennek értelmében az orvosi-egészségügyi könyvtárak kapják a könyvajándékokat), a gyermekek (ami az iskolai könyvtárak nyelvtanulást segítő könyvekkel való ellátást teszi lehetővé) és azok az intézmények, amelyeknek igazolhatóan nincs konvertibilis valutájuk a művek beszerzésére (ez viszont – hazai körülményeink között – a könyvtárak igen széles körére érvényes).

A Sabre-alapítvány a példányszámok megjelölésére módot adó kiadói listák eljuttatása után 1987-ben kezdte meg a könyvszállítmányok Magyarországra való eljuttatását. A szállítások költségeit a New York-i Soros Iroda vállalta, az OSZK–KMK, illetőleg néhány nagyobb hálózati központ közreműködésével folyó raktározási, szétosztási műveletek költségeit pedig a hazai MTA–Soros Program Iroda fedezte. Ebben az esztendőben és a következőben 70–80 ezer kötet érkezett, melyeknek bő negyedrésze, az alap- és középfokú iskolák angol nyelvtanítását segítő, iskolai könyvtárakba került (elsősorban a kéttannyelvű és speciális tagozatú oktatóintézményekbe), hasonló mennyiséget tett ki az orvosi könyvek köre – ennek „terítésében” az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, az orvosi könyvtárak regionális hálózati központjainak részvételével, igen jelentős szerepet játszott. Az ajándékkönyvek további részei elsősorban a közgazdaság, a pénzügy, az üzemszervezés és vezetés (management), a kémia és a számítógépes ismeretek tárgykörébe tartoztak, de szép számmal érkeztek lélektani, történelmi, politológiai munkák is. A Sabre és a Soros ajándékkönyv-programok, noha arra nem adtak lehetőséget, hogy a könyvtárak maguk „rendeljenek”, és igényeiket tételesen is érvényesítsék, 1987–88-ban összességében (egy-egy szakkönyv értékét 25 dollárral számolva) közel 2 milliós dollárértékű könyvgyarapítást hoztak a hazai gyűjteményekhez. Azért kell erről az időszakról múlt időben beszélni, mert a Sabre Foundation és a Soros-alapítványi programok közös akciója az elmúlt esztendővel megszűnt, az ügy patronusai külön utakra tértek.

A Soros-alapítvány a pittsburgh-i székhelyű Brother's Brother Alapítvány (ugyancsak kelet-közép-európai egészségügyi és kulturális

támogatásokat szervező intézmény) ajándékkönyv programjainak szállítási és szétosztási költségeiben vállal szerepet, elsősorban orvosi, közgazdasági, számítógépes, jogi és pénzügyi munkák sokaságát tartalmazó küldemények érkeztek eddig.

A Sabre talán még komolyabb perspektivákat nyitott meg azzal, hogy magyar szerveknél tett elmúlt esztendei kezdeményező lépések után 1990-ben létrehozta az alapítvány magyar változatát, a Sabre–Hungary Alapítványt. Ez a hivatalosan is bejegyzett jogi személy a magyar tudomány és oktatás, a nyelvtanulás, az egészségügy és a mezőgazdaság segítését jelölte meg alapító okiratában legfőbb céljaként. Ebben a konstrukcióban az amerikai partner – megnyerve közreműködőként a bostoni illetőségű „Magyar Studies of America” elnevezésű magyar szervezetet – az amerikai kiadók könyveinek összegyűjtését, a szállítmányok útnak indítását végzi, s a hazai Sabre-alapítvány gondoskodik a szállítási és szétosztási feladatok megoldásáról. A tapasztalatok szerint egy-egy kötetnek a részesedőkhöz való eljuttatása

kb. 15 Ft költséget igényel (ami a kiadványok értékének elenyésző része). Az alapítványi pénzforrást ennek figyelembevételével a Művelődési és Köznevelési, a Szociális és Egészségügyi Minisztériumok központi hozzájárulásaihoz sikerült eddig megteremteni, de a jövőben az agrártárca és a Magyar Tudományos Akadémia részvételére is számítani kell.

Egyetlen esztendő alatt több mint 60 ezer kötet érkezett emez új Sabre-alapítványi formában az országba. Csaknem másfélszáz iskola kapott az elmúlt tanév végén angol nyelvtanítási kötet sorozatokat, térképeket, atlaszokat és a korábbi közgazdasági, számítógépes, orvosi könyvek mellett öröndetesen növekednek a természettudományi (kémiai, biológiai), környezetvédelmi, mezőgazdasági tételek arányai a szállítmányokban. A publikációk korántsem régiek, java részük a 80-as évek amerikai kiadói termését képviselik.

Az ajándékkönyv programok szervezésében és lebonyolításában – az ilyen irányú akciók indulásakor – az elmúlt évtized közepén az OSZK–KMK természetszerűleg, országos könyvtári érdekről lévén szó, vállalta a kulcsszerepet, akkor még nem sejtve, hogy a következő évek ilyen többirányú, többágú tevékenységhez fognak vezetni. Sőt, úgy tűnik, a

külföldi alapítványi jelentkezők köre mindjobban szélesedik, újabb és újabb tengerentúli és európai szervezetek jelentkeznek, amelyek céljaik hazai realizálásának itteni partnereit keresik. A közeljövőben meg kell találni annak szervezett és intézményes módját, hogy a hazai könyvtárügy rugalmasan és ésszerűen reagáljon ezekre, vigyázva arra, hogy a különféle alapítványi szándékok ne fedjék, hanem kiegészítsék egymást, igyekezvén befolyásolni az alapítványi intézményeket, tanácsokat, hogy olyan könyvtári javak (a könyveken túlmenően folyóiratok, korszerű könyvtári technika) kerüljenek az országba, amelyekre a legnagyobb szükség van, sőt adott esetben elhárítva vagy az igényeknek megfelelő korlátok közé szorítva az adományokat. A legcélszerűbb magatartásnak a nyitottság tűnik, a sokféle nehézséggel küszködő könyvtárak sok mindent fogadhatnak, de nem „bármit”.

Az lesz majd a szép, ha olyan lesz a helyzetünk, hogy ezekről az ajándékkönyv-forrásokról könnyű szívvel lemondhatunk, ez azonban még messze van. Addig vállalni kell a tetemes mennyiségű könyv terítésével, a legrászorulóbb használókhoz való eljuttatásával járó munkákat.

Fogarassy Miklós

Töprengés a Teleki Intézet szellemi örökségéről

Magyarság- és kisebbségkutatás – könyvtárak

A magyarságtudat bölcs és távlatokat nyitó kifejezésének kell tekintenünk a Teleki Pál Tudományos Intézet folyóirata, a *Revue des Études Hongroises* címének módosítását 1943-ban *Revue d'Histoire Comparée*-re. Deklarálta azt a szándékot, hogy a történettudomány – egyébként nem csak a történettudomány – járuljon hozzá a nemzetek közötti idegenkedés, ellenségeskedés, a *tájékoztatlanságból fakadó* hamis szomszéd-tudat megszüntetéséhez.

Ha van századunkban régió, ahol a nemzetek közötti megértés, közeledés szinte egzisztenciális kényszer, akkor Közép-Európa, közelebről a Duna-táj ilyen. A Teleki Intézet feladatát három szempontból is korszerű mó-

don teljesítette: a nemzetkutatás problémáit – mai szóval – *multidiszciplináris* alapon kezelte (szociológia, szociográfia, néprajz, földrajz, különösen gazdaságföldrajz, jog- és államtudomány, politológia, történettudomány); másodsor: kutatási módszerében teljes mértékben *gyűjteményi*, forrásfeltáró, bibliografizálási szemléletet képviselt; harmadszor, de mondhatni elsősorban: a kisebbség- vagy ha tetszik nemzetiségkutatást a magyarságkutatással *egységben* szemlélte, és a folyóiratának címében jelzett összehasonlító módszert e cél szolgálataiba állította. Nem véletlen, hogy tevékenységének fontos területét képezte a *vegyes* lakosságú vidékekre vonatkozó dokumen-

tumok gyűjtése, feldolgozása, bibliográfiák összeállítása.

Nem tanulság nélkül való a tudományos tevékenységében kifejlett és fenti attribútumokkal ékeskedő Teleki Intézet kialakulását folyamatában röviden áttekintenünk. A névadó nagy államférfi és egyben földrajztudós szervezte meg 1924-ben(!) a Szociográfiai Intézetet, amely a kisebb települések gazdálkodásának, kultúrájának, az egyes foglalkozási ágak és szervezetek helyzetének elemzésével, dokumentálásával foglalkozván – véleményem szerint – egyik közvetlen felmenője volt a falukutató mozgalmaknak, s tevékenységével egyben megalapozta a Teleki Intézet hatalmas dokumentációs gyűjteményét.

Egyéb érdemei mellett Teleki különösen érzékeny volt a szociális kérdések iránt; a Nyugathoz való felzárkózásunk fontos feltételének tekintette a kisebb, elsősorban falun élő közösségek életkörülményeinek, szokásainak tudományos igényű – helyzetük javítását szolgáló – feltárását. (Ezt az érzékenységet politikusként, az első bécsi döntést megelőző – természetesen feszült hangulatú – kétoldalú tárgyalások során is kifejezésre juttatta, midőn a magyar érdekeket következetesen a *szlovák* kisebbségek szempontjait is figyelembe véve fogalmazta meg – kezdetben gyanútól övezetten.) A Szociográfiai Intézet tehát a hazai viszonyok empirikus vizsgálatára vállalkozott; az 1926-ban – szintén Teleki által – alapított Államtudományi Intézet (amely a Történettudományi Intézettel kiegészülve 1941-ben vette fel *Teleki Pál* nevét) viszont a szomszéd államok politikai, gazdasági, földrajzi, etnikai vi-

szonyait jellemző tények, adatok gyűjtését és tudományos igényű feldolgozását tekintette fő feladatának. E munkássága kiterjedt az utódállamok területén keletkezett törvények, rendeletek, statisztikai kiadványok, pénzügyi, számviteli adatok, tudományos publikációk, az iskolák, egyházak, politikai intézmények működését jellemző adatok, kiadványok teljességre törfő gyűjtésére. A begyűjtött hatalmas anyagot nem egyszerűen rendszereztek, de megbízhatóságuk szerint minősítették, és mai szemmel is korszerű módon feltárták – leíró és tárgyi jegyek szerint.

A Teleki Intézet és elődjei tevékenységét – úgy gondolom – nem egyszerűen sokirányú és összehangolt tudományos teljesítménye (pl. a máig sem eléggé méltányolt Közép-Európa Atlasz), és nem is csak a benne felnövekedett kiváló tudósok sora (hogy az élők közül csak *Benda Kálmánt*, *Kosáry Domokost* és *Rónai Andrást* említssem) fémjelzi, hanem valóban európai indíttatású magyarságszemlélete, amely a velünk és körülöttünk élő más nemzetek megismerését és a velük való szoros együttműködést tekintette a súlyos méltánytalanságokat szenvedett magyarság felemelkedése fontos zálogának.

Botorság lenne tagadni, vagy akár csak elhallgatni a Teleki Intézet s főképp elődje, az Államtudományi Intézet létrehozásának politikai indítékát. A kutatások honi fejlődéstörténete – kronológiai mérföldkövei: 1924, 1926, 1941–1945 – azonban nem egyszerűen a tudományos módszerek, az alkalmazott diszciplínák körének gazdagodását jelzik az empirikus szociográfiai vizsgálatoktól, a komplex gazda-

ságföldrajzi, közgazdasági kutatásokon át, a humán tudományok alkalmazásáig, hanem – nézetem szerint – éppen a tudományos fejlődési folyamat hatására a mértékadó alkotó közösségek szemlélete és így célkitűzése is teljesebbé, hitelesebbé, igazabbá vált: beigazolódtott – tudományosan és keserves politikai tapasztalatokból egyaránt –, hogy a kirekesztő szemléletű nemzetkutatások a nemzeti önismeret hitelességét csorbítják. (Az alkotó szellemű, tisztességes tudósok és művészek ezt mindig bölcsen tudták: ez jellemezte *Bartók, Győrffy* vagy *Ady* hiteles magyarságszemléletét.) A Duna-táji népek kultúrájának, életmódjának egymásra hatásai oly mérvűek, hogy az adott államhatárok közötti többségi-kisebbségi viszonyok modellálhatják – reményeink szerint – egyben a Közép-Európa-régió viszonyait, hiszen a kisebb közösségek belső élete – a dolgok természetes rendje folytán – nem virágozhatott a bizalmatlanság, az ellenségeskedés talaján; ezek mindig a hatalmi (főképp nagyhatalmi) politikai érdekektől irányított folyamatok voltak. És fordítva: éppenséggel a Teleki Intézet (pontosabban tiszavirág-életű utódintézménye, a Kelet-Európa Intézet) megszüntetése a magyarságkutatás, a nemzet-tudat ápolásának erőszakos elfojtását jelentette, hogy lassanként lesütött szemmel járó nemzetté válván, bibói nyomorúságunkban – és a hivatalos politika szándékának megfelelően – kisebb gondunk is nagyobb volt annál, mint *valóságosan* megismerni a régió más népeit határainkon *kívül* és *belül*, hiszen a szomszédos

országok magyarságával való foglalkozás a tiltott gyümölcs élvezetének számított évtizedeken át.

*

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár (korábban Állami Gorkij Könyvtár) 34 éves története jól példázza – a nemzetiségi és világirodalmi feladatkör vonatkozásában – a spontán, természetes fejlődés és a politikai akarat ellentétpárjának hatásmechanizmusát.

Az orosz, de méginkább a szovjet irodalom „progresszív” irányának (vagy mint éppen a névadó esetében, tendenciózusan kiválasztott alkotói korszakának) népszerűsítésére létrehozott könyvtár mára mégiscsak a *világirodalom* reprezentánsainak jelentős gyűjteményévé vált, s topográfiai helyzeténél fogva is kirívó ellátási hiányt szüntet meg. (Némiképp ez a helyzeti gyűjteményével és nyelvtudóijával.)

Ezzel párhuzamosan, igaz felülről vezényelve, és a fentiek szellemében ellentmondásosan, alakult ki a könyvtár hazai *nemzetiségi* alapkönyvtári, koordinációs központi és kutatói tevékenysége. Az elmúlt néhány évben, a hungarológiai kutatások hivatalos támogatásával együtt került fokozatosan összhangba a hazai nemzetiségi feladatkör teljesítése is a valós kihívásokkal, aminek az állományi megalapozottságon túl a könyvtár bibliografizálási, dokumentációs, településtörténeti és szociológiai vizsgálódásai adnak alapot. (Hogy csak a legfontosabbakat említsem: nemzetiségi bibliográfiák, a nemzetiségi *Új Könyvek* sorozatai,

nemzetiségi dokumentációs és kéziratári anyag, különféle nemzetiségi települések egy-egy nemzetiségre vonatkozó, valamint a magyarság kultúrájának és életmódjának, helytörténetének vizsgálatát is felölelő *interetnikus* kutatások. Ez utóbbi különös nyomatékot kapott az évek óta folyó szlovén–magyar közös kutatásban.)

Most, hogy a politikában, de a köztudatban sem elhallgatni való dolog magyarságunk kifejezése, nemzeti kultúránk – országhatároktól független – kutatása, igencsak időszerű lehet a Teleki Intézet eszményének feltámasztása, magyarságunk közép-európaiságba ágyazott szemlélete, a miénktől eltérő (vagy egyes pontokon éppenséggel közös) kultúrák, életmódok megismerése, összehasonlító és hatásvizsgálatok végzése, az örökhatározó által művelt sokszínűséggel vagy akár azon túl is. (Az Idegennyelvű Könyvtár esetében az összehasonlító irodalom- és a zenetudományt is bevonva a kutatási módszerek arzenáljába.)

Ezzel a szemlélettel teljesíthető csak ki – véleményem szerint – az Idegennyelvű Könyvtár egyik fontos, nemzetiségi *könyvtári* – értsd: gyűjteményre alapozott – feladatköre, hiszen így a kisebbségkutatás egyben magyarságtudás is, s amennyiben célunk Közép-Európa népeinek határokon átívelő, tartalmas együttműködése, mintája és alapja lehet a térséggel foglalkozó regionális etnikai vizsgálódásoknak.

A regionális szemlélet, a részek egységben látása, kezelése, persze az egyes feladatkörök világos elhatárolását, a funkciók intézményi *autonómiájának* megőrzését, illetve megteremtését igényli. A Magyarországon működő több mint 400 nemzetiségi könyvtár ellátása a nemzetiségek nyelvén megjelenő könyvekkel és egyéb médiákkal, e könyvtárak hálózati-módszertani gondozása és az említett kutatási és dokumentációs feladatok országos szintű művelése továbbra is feltétlenül az Országos Idegennyelvű Könyvtár feladatköre kell legyen egységesen és oszthatatlanul, mert a kisebbségek kulturális érdekképviselete független intézményi szereplőt követel. Úgy gondolom, hogy az államalkotó többségi nemzet és a kisebbségek viszonyának vizsgálatát és a kapcsolódó ellátási, szolgáltató feladatokat nem az egyes intézmények tevékenységében kell összemოსni, hanem a hungarológiai és nemzetiségi kérdésekben illetékes autonóm intézmények olajozott és a politika által okosan vezényelt együttműködésével megvalósítani.

Kosztolányi vallja: nem tudok olyan embert gyűlölni, akit ismerek. A megismerés és a megismertetés önmagában humanista érték, amely vezérlő csillaga kell legyen magyarságtudatunk felmutatásának.

Cholnoky Győző

Olvasóink könyvtáraiba ajánljuk

Ötven évvel ezelőtt Wells jelentette persze a népszerű regényíró is, elsősorban azonban Világtörténetéért emlegették, dicsérték és pocskondiázták, emelték a legnagyobbak közé, vagy utasították ki a történészek (akárcsak történelemtanárok) céhéből is. Azóta a történész H. G. Wells eltűnt látóhatárunkról, nem véletlenül.

Most megjelenik minden bizonnyal legnagyobb és legjelentősebb műve, **A világtörténet alapvonalai**. Azok közé a mindig inspiratív, nagy művek közé tartozik ez a zseniális világtörténet, amelyek mindenkihez szólnak, mondandóikat egyre vitatják, de amelyek mégiscsak sokkal közelebb visznek, vihetnek a világtörténet megértéséhez, mint a száraz kompendiumok, fantáziátlan szakmunkák, sterilen „igaz” összefoglalások. *Szerb Antal* irodalomtörténetéhez lehetne hasonlítani, egymásután következő generációk legjobb, kedvcsináló bevezetőihez. Ott a helye – borsos, 800 forintos ára ellenére – minden könyvtárban (magán-könyvtárban is).

Drágulás, drágítás, halódás – végveszélyben a tudományos folyóirat-ellátás?

*A lapokban
olvastuk*

A tudományos folyóiratok mindig drágultak, mióta léteznek, ha másért nem, a szakirodalom folyamatos, exponenciális növekedése miatt. A drágulás ütemét természetesen nemcsak ez szabja meg, hanem az előállítási költségek is. Manapság még a hazánknál jóval kedvezőbb anyagi helyzetben lévő országokban is sok szó esik e folyamatról.

Magyarországon a nyolcvanas évek közepén gyorsult fel a könyvtári beszerzések jóval 90 fölötti százalékát kitevő, ún. tőkés folyóiratok áremelkedése, pontosan a tudomány nagy elszegényedése idején. Példáért nem kell mesze menni: az MTA természettudományi kutatóintézetei 1988-ban 47 millió forintért fizettek elő tőkés folyóiratokat. 1989-ben 61 millióért, 30%-kal *többért*. Ez azonban csak arra volt elég, hogy 1800 helyett 1628, 10%-kal *kevesebb* folyóiratot járassanak.

A drágulást szemlélteti az 1. táblázat. 235, idézetelemzéssel kiválasztott vezető orvosi és biológiai folyóirat 1982 és 1988 közti áremelkedésének üteme évi 23,1% volt (kettőződési idő 3,3 év). A devizaárak ugyanezen időszak alatt csak 10,9%-kal nőttek évente, ennek kettőződési üteme 6,7 év, ami azt jelenti, hogy amíg a dollárár *kétszeresére*, addig a forintár éppen *négyszeresére* nőtt. Az eltérés oka nem

a hivatalos devizaárfolyam növekedése, hanem sokkal inkább a folyóiratok esetében alkalmazott önkényes, irreálisan magas és egyre növekvő, ma már 180, sőt ezt is meghaladó százalékos kitevő devizaátszámítási kulcs, amellyel a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat dolgozik.

Ez az, ami elsősorban hozzájárult az 1982–1988 között lejátszódott három és félszeres áremelkedéshez, s ez az, amit nem bírnak követni a tudományos könyvtárak. Tizenkilenc orvosi és biológiai szakkönyvtár 1982-es és 1988-as folyóirat-kiadásait összevetve azt kapjuk, hogy azok átlagosan „csak” 2,15-szörösre nőttek. Bizonyos, hogy ehhez is rendkívüli erőfeszítésekre volt szükség, hiszen a kutatási ráfordítások közben csak 1,42-szeresre nőttek, ami még az inflációt sem fedezte. 1988-ban legalább 60%-kal többet kellett volna költeni a ténylegesen kiadottnál ahhoz, hogy az 1982-es szinten maradjon a folyóirat-ellátottság, amelyről tudjuk, hogy egyáltalán nem volt ideális, ráadásul azóta új folyóiratok légiója jelent meg.

A leépüléssel kapcsolatban rá kell mutatnunk egy igen komoly veszélyre: a folyamat sokáig „fájdalommentes”, a hiányzó részek iránti érdeklődés gyorsan elvész. Magyarán, ha lemondunk egy folyóiratot, az kiesik az ol-

1. táblázat

Az orvosi és biológiai magfolyóiratok áralakulása 1982 és 1988 között

	Orvosi	Biológiai	Összes
Folyóirat	129	106	235
Cikkszám 1988-ban	43 494	47 436	90 930
Forintár 1982-ben	626 743	1 870 058	2 496 801
Forintár 1988-ban	2 096 642	6 575 350	8 671 992
Forint 1988/1982	3,35	3,52	3,47
Forint/cikk 1988	48,2	138,6	95,4

vasók érdeklődési köréből. (Persze, fordítva is igaz a dolog: ha beszerzünk egy releváns folyóiratot, olvasni kezdik.) E törvényszerűség veszedelme, hogy utólag „igazolja” a lemondásokat: amit nem hiányolnak, az nyilván nem is kell...

Más veszély is van: az egyes szakterületek szakirodalom-ellátásának költségigénye erősen eltérő. Itt nemcsak a szakirodalmak nagyságbeli különbségeire gondolunk, hanem arra is, hogy a fajlagos – egy cikkre számított – költségek is jelentős különbségeket mutatnak. A szegénység azonos fokán tehát egyes szakterületeknek még tűrhető ellátást lehet biztosítani, amikor másoké már elfogadhatatlan. Ez tovább bonyolítja és álcázza a bajt. Korábban

kimutattuk, hogy a hetvenes-nyolcvanas években a biológiai folyóiratok hazai előfizetése sokkal jobban csökkent, mint az orvosiaké. Ennek egyik oka nyilván a szakirodalom költségeinek fajlagos eltérése volt, amit jól mutat az 1. táblázat: egy biológiai folyóiratcikk majd háromszor drágább egy orvosinál.

Mivel erre a jelenségre eddig tudtunkkal nem figyeltek föl, érdemes egy kissé alaposabban megvizsgálni. A 2. táblázatból láthatjuk, hogy más szempontok szerint is elkülöníthetünk olcsóbb és drágább folyóiratokat. Az USA folyóiratok olcsóbbak a többinél, a nagy folyóiratok egy cikke is kevesebbe kerül, mint a kisebbeké. E különbségek a csoportok továbbosztásakor is megmaradnak, lásd 3. táb-

2. táblázat

Az élettudományi magfolyóiratok egyes csoportjainak áralakulása 1982 és 1988 között

	Kis folyóiratok*	Nagy folyóiratok*	USA folyóiratok	USA-n kívüli folyóiratok
Folyóirat	115	120	130	105
Cikkszám 1988-ban	21 896	69 034	56 649	34 281
Forintár 1982-ben	891 220	1 605 591	869 411	1 627 390
Forintár 1988-ban	3 129 820	5 542 172	3 400 115	5 271 877
Forint 1988/1982	3,51	3,45	3,91	3,24
Forint/cikk 1988	142,9	80,3	60,0	153,8

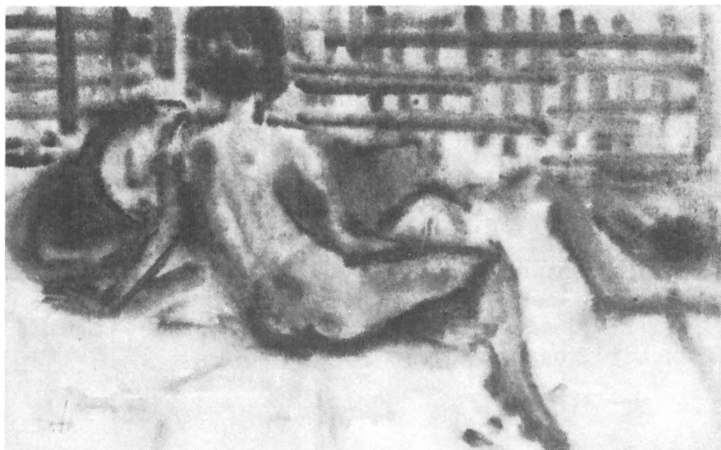
* Kis folyóiratok: cikkszám: 271 alatt (1987–1988-as évek átlaga), nagy folyóiratok: cikkszám 270 fölött.

lázat. Az ott látható adatokból következően azt várhatjuk, hogy mintánkban legolcsóbbak a nagy amerikai orvosi folyóiratok cikkei, és a legdrágábbak az USA-n kívüli kis biológiai folyóiratokéi. A feltételezés jogos: az előbbi kategóriában 28,6 Ft volt egy cikk 1988-ban, az utóbbiban pedig 285,2, azaz kereken tízszerese a különbség.

A fenti felosztási szempontok ugyan részben mesterségesek, ám hatásuk valóságosan érvényesül, amit tovább fokoz a kutatóhelyek autarkiaára utaltsága. A könyvtárak közt szinte semmilyen együttműködés nincs a beszerzésben, mert ennek két alapvető feltétele hiányzik. Az egyik a *könyvtárközi kölcsönzés*, amely kriminálisan rossz nálunk. A belföldi könyvtárakból postán kért könyvtárközi kölcsönzés átfutási ideje jóval hosszabb, mint a British Lending Librarytól kért kiadványoké(!). A nagy, önálló országos könyvtárak a leglassúbbak közt vannak.

A másik feltétel kettős: egyrészt nem is lehet koordinálni a beszerzést ott, ahol *mindenki a minimumon, sőt az alatt van*, másrészt pedig (éppen ezért) lenni kellene szakterületenként legalább egy olyan könyvtárnak, amelyekre építeni lehet, amelyeknek permanensen jó az állománya és gyorsan, megbízhatóan szolgáltat. Sok helyen sok folyóiratot mondanának le még most is, ha tudnák, hogy cikkeikről gyorsan és biztosan lehet másolatot kapni. A megakarításból más, választék bővítő folyóiratokat vehetnének. A jól működő könyvtárközi szolgáltatás nélkül a se szeri, se száma referáló szolgáltatások, témafigyelések is jobbára hatastalanok.

Meg kell itt emlékezni a jobb állományok kiépítésének egyik legfőbb akadályáról, a „*tanszéki feudalizmusról*” is. Az egyetemek, főiskolák állományai kevés kivétellel jóformán hozzáférhetetlenek, mivel szét vannak aprózva a

tanszékek, intézetek, klinikák közt, amelyek még az intézmény saját dolgozói előtt is elrejtik a folyóiratokat, nemhogy a kívülállók előtt. Ilyen módon a magyar kutatók szakirodalmi ellátottsága még az egyébként lehetségesnél is sokkal rosszabb.

Az önellátás kényszere oda vezet, hogy sok rossz könyvtár keletkezik, amelyek közt gyakran igen nagyok az átfedések, rengeteg a multiplikáció, országos szinten azonban egyre szűkül a választék, mivel a lemondásoktól *mindenki a magfolyóiratok egy szűk körét védi.*

Mit lehet tenni a helyzet javítására?

Először is: az államnak le kell mondania a folyóiratokra kivetett uzsora-haszonkulcsról.

Másodszor: fel kell számolni az autarkia-értékre való kényszerítést. E célból országos szakterületi *báziskönyvtárakat* kell létesíteni, amelyek állományára és a szó szoros értelmében vett gyorsmátsolat szolgáltatására bizton számíthat az ország minden kutatója. Ennek módja a jelen helyzetben az lehet, hogy megerősítenek néhány könyvtárat a nagyobb kutatóintézetekben, aminek az ott dolgozók közvetlenül is hasznát látják. (Ez az elképzelés a közelmúltban szerepelt az Akadémia elnökségének tervei között is, a megvalósításra azonban még tervek sem születtek.) E könyvtárakban biztosítani kell az állomány fennmaradását (a feljavítás után), s meg kell teremteni a gyors könyvtárközi szolgáltatás feltételeit. Így a tematikailag

3. táblázat

Az élettudományi magfolyóiratok egyes csoportjainak egy cikkre eső átlagára 1988-ban

	Folyóirat	Cikk átlagár (Ft)
Kis orvosi folyóiratok	67	76,2
Nagy orvosi folyóiratok	62	36,9
Kis biológiai folyóiratok	48	260,6
Nagy biológiai folyóiratok	58	113,2
USA orvosi folyóiratok	84	35,2
USA-n kívüli orvosi folyóiratok	45	86,3
USA biológiai folyóiratok	46	93,2
USA-n kívüli biológiai folyóiratok	60	186,6
Kis USA folyóiratok	57	100,5
Nagy USA folyóiratok	73	50,0
Kis USA-n kívüli folyóiratok	58	188,0
Nagy USA-n kívüli folyóiratok	47	138,4

kapcsolódó kutatóhelyek, s még inkább a távolabbról érintettek lemondhatnak, s nyilván le is mondanak rosszul kihasznált folyóirataikról, amelyeket jelenleg kényszerűségből, „kegyeletből” fizetnek elő. Csak egy példa: a biológiai szakirodalmat intenzíven felhasználják az orvostudományban, az állatorvostudományban, az agrártudományban, a biotechnikai, környezetvédelmi, gyógyszeripari kutatásokban. E szakterületek a magyar tudomány igen jelentős részét teszik ki, a szakirodalom nagy és fajlagosan is drága, mégis hazánkban egyetlen jelentős állományú biológiai könyvtár sem.

Nagyon valószínű, hogy a helyzet javításában az érdekeltséget is be kell kapcsolni, kevés az adminisztratív készlet. (Talán hihetetlen, de törvény van a postafordultával való könyvtárközi szolgáltatásra, ám ez csak arra jó, hogy naponta százszor, ezerszer megszegjék.)

A felvázolt helyzet siralmas, de mint láttuk, nem reménytelen, mert nem annyira pénz, mint inkább felismerés, elhatározás és tettek kellene a javításhoz. Mindenekelőtt felső és legfelső tudománypolitikai szinten.

Marton János – Zsigó Ildikó

(*Magyar Tudomány* 90/6.)

Hol a tudás hatalma?

Diktatúra – voluntarizmus – tudományellenesség – tudományos-technikai lemaradás – gazdasági visszaesés – társadalmi pangás. E lánc valójában hálózat, mivel egyes tagjai több másikkal is visszacsatolós kapcsolatban állnak, azaz több ördögi kört is alkotnak. Központi helyzetben van a tudomány lebecsülése, lekezelése, ami eredője is, eredménye is a diktatórikus rendszer folyamatának.

A sztálinista hatalom és a tudomány viszonyában klasszikusnak tekinthetjük az alábbi, 1948-as Pravda-idézetet:

„Az Akadémia elnöksége és a Biológiai Osztály megfeledezett a tudomány legfőbb eleméről, a pártosságról. A politikai semlegesség és az objektivizmus álláspontjára helyezkedtek.”

Hogy ezt hogyan kell érteni, megmondta Liszenko:

„Ha meg akarsz kapni egy tudományos eredményt, meg is kapod.”

Ezeken a tanokon nevelkedtek a magyar tanítványok, ahogy mai helyzetünk is mutatja. A magyar tudomány az elmúlt negyven évben végigszenvedte az ideológiai és politikai huzavonának, az elszigeteltség, az elégtelen ellátottság és az ezekből eredő kontrasztelekció minden kinját. A hatalomnak a tudományos életbe való kézzelvezérléses beavatkozása mindennapos gyakorlat volt, ám a *nagy folyóiratrevízió* minden bizonnyal egyedül áll a világ összes ilyen machinációja közt. Már csak ezért is érdemes a bepillantásra, meg azért is, mert tipikusan

mutatkoznak meg benne a hatósági akciók jellegzetességei: az irracionizmus, az önkényesség, a felelőtlenség, a konspiráció, a szolgápparátusnak kártevésre való kivezérlése, majd cserbenhagyása.

A magyar tudományos intézmények szegényes költségvetéséből sohasem jutott elég a könyvtárakra. Ami a fizetések, a rezsi, a dologi kiadások után megmaradt, abból kellett tengődniük. Pedig a tudomány legbensőbb lényege az információ: ha nincs input, nincs output. Centralizált országunkban azt vártuk volna, hogy a tudományos könyvtárak élveznek egy kis kedvezést, hogy legalább olvasni lehessen a szűk esztendő átveszélése alatt. A tendencia azonban ellentétes: az utóbbi években a korábbi *tűrés* helyett egyre *inkább a tiltás* jellemzi a hatóság hozzáállását.

Példánk jobb megértéséhez szólni kell pár szót a külföldi tudományos folyóiratok rendelési mechanizmusáról. Ez még a régi szép idők kövülete, amikor jónak látták központi ellenőrzés alatt tartani a megbízhatatlan értelmiség gyanús olvasmányait. Az előfizetőkkel a Posta áll kapcsolatban, de az csak begyűjti a megrendeléseket és inkasszál, magát a rendelést, az árazást a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat intézi. A könyvtáraknak tilos a kiadókkal kapcsolatba lépni, még a hiányzó számok reklamálása is csak a szolgálati úton történhet.

Így folydogált szűk medrében az élet, amikor 1982-ben valaki odafönt megalégtelte a könyvtárak dorbézolását. Megnyomta a gom-

bot, s a szolgálati vonalon végigdübörgött az ukáz. A könyvtárak júliusban levelet kaptak a legelső fokozattól, a Postától, hogy tőkés folyóirataik közül mondják le a fölöslegeseket. (A „tökések” aránya általában jóval kilencven százalék fölött van a tudományos könyvtárakban.) Hogy azért sejtsek a delikvensnek, nem babra megy a játék, a baljós üzenet a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalára hivatkozott. A papírfecnikből így lett inkognitós parancs. A felszólítás természetesen nyitott kapukat döngtetett, hisz a kutatóhelyeken szó se volt fölösleges folyóiratokról, örült, aki a fontosak legfontosabbjait meg bírta venni. A könyvtárosok kézen-közön át tudhatták meg, hogy ott fönt sem a fölöslegesekre gondoltak, hanem minimum húszszázalékos csökkentést vártak el – pénzben. A reflexek, ha csikorogva is, működésbe léptek, s a legtöbb könyvtárban megnyírbálták a szegényes állományt. Ezért is lett annyira megrendítő a decemberi pofon, az újabb levél (megint csak a Postától), amely tudatta, hogy közben egy „erre felhatalmazott bizottság” (lakonikus is tud lenni a bikkfanyelv) végrehajtotta a nagy revíziót, újabb rendet vágott a folyóiratok között. A névtelenségbe burkolt keretlegények irgal-

matlan tarolást végeztek. Mivel a legjobb folyóiratok jártak a legtöbb helyre, az álarcosok ezeket irtották legbuzgóbban, különösen, mivel általában ezek voltak a legdrágábbak is, hadd örüljön a gazda. A lefejezett állományok információs értéke a semmivel vált egyenlővé. Egy akkor írt elemző cikk végkövetkeztetése:

„A bizottság a legnélkülözhetetlenebb folyóiratokat csökkentette a legnagyobb mértékben és elsősorban onnan vette el őket, ahol a legnagyobb szükség volt rájuk.”

A kártétel súlyosságát talán az jellemzi legjobban, hogy a tudományos közvélemény felháborodása ezúttal áttörte az alázatos tudomásulvétel karámját. Levelek, cikkek születtek, neves tudósok is tiltakoztak. Álljon itt az Akadémia egyik alelnökének a Tudománypolitikai Bizottság államtitkárához írt leveléből az első és az utolsó mondat (az államtitkár egyébként minden bizonnal kívülálló volt az ügyben, ezért is lehetett hozzá fordulni):

„Bizonyára nem mondok újat, amikor én is jelzem azt a levertséget és megdöbbenést, amit a tőkés folyóiratok megrendelésében tett központi intézkedés a kutatók körében előidézett... Összefoglalva: elvileg nem lehet egyetérteni azzal, hogy a kutatók megkérdése nélkül komputer döntsön abban, hogy mi kell nekünk és mi az, amiről lemondunk, ha kényszerhelyzetben az ország érdeke úgy kívánja.” (Talán nem veszi rossz néven a levélíró, ha megemlítjük, ami ma már nálunk is közkeletű: a legnyomorultabb kényszerhelyzetben lévő országok épp a tudományra kezdtek áldozni, hogy kijöjjenek a gödörből – ki is jöttek. A rideg valóságban *számítógépről* szó sem volt, a kézivezérléshez illő módon csakis a bizottság önkénye döntött az elvételek felől.)

A közfelháborodás lazított egy kicsit a hurkon: kegyesen megengedték, hogy az elvett folyóiratok egy részét pótlólag megrendeljük. Nyilván azt is a lázongás okozta, hogy utólag egy kis bizonyítványmagyarázásra is sor került, persze nem keresztapai, hanem csak verőlegényi szinten. (A föilletékes csak évek múlva mosta kezeit egy tévériportban.)

A hatóság cinikus módon egy könyvtáros testületet, a művelődési miniszter tanácsadójaként működő Országos Könyvtárügyi Tanácsot (OKT) szemelte ki haragja vesszejének, s természetszerűleg adódott, hogy őt is tegye meg bűnbaknak. Van ugyan könyvtári osztálya is a Művelődési Minisztériumnak, amelyet ki lehetett volna akasztani cégérül, de hát ez esetleg Ariadné-fonallá változhatott volna, amit

semmiképp se kívánt a Minotaurusz. Ha már úgyis hazugság, mindegy, hogy mekkora; legyen a fügefalevél a mindenféle hatósági funkció nélküli OKT, ami mögött, ha fellebben is, nem *szerv* van, csak a homogén monolit.

Jellemző módon az OKT-t se mint szervezetet vonták be az akcióba, hanem csak néhány tagját tüntették ki bizalmukkal. Maga a testület sohasem foglalkozott a dologgal. (Épeszű könyvtáros nem is vállalkozna ilyesmire nyíltan.) Mindazonáltal az OKT elnöke két hosszú cikket írt a nagy revízióról, amelyek semmit se tisztáztak, de alkalmasak voltak arra, hogy a *közvéleménynek* az OKT bűnösségét sugallják. E cikkek úgy állították be a dolgot, mintha országos szinten választékbővítés lett volna az intézkedések célja: ne tizenkétezerféle folyóirat járjon nyolcvanezer példányban, hanem harmincezerféle ötvenezer példányban. Hogy melyek lettek volna a választékbővítő folyóiratok, s hova jártak volna, arról egyetlen szó sem esett, azóta sem. Ugyancsak nem esett szó felelősségről, felelősökről, a bizottság kilétéről, létrehozójáról; ebből is nyilvánvalóvá vált, hogy az érinthetetlen felsőbbség kezdeményezte a dolgot, ő tologatta bábjait. A kulissza hamarosan lehasadt, mert az OKT alelnökében volt elég civil kurázszi, hogy nyilatkozatban cáfolja meg a testület részvételét. Válasz persze nem érkezett, a szokásos hallgatásba burkolóztak a rajtakapottak.

Bár mély sebek maradtak, a felzúdulás eredményeként sikerült kivédeni a magyar tudomány információellátásának teljes csődjét. Nem kellett azonban sokáig várni a revansra. A közvetlen adminisztratív manőver félsikere után elővették a pénzügyi bunkót. Míg 1983-ban csak néhány százalékot kellett fizetni a megrendelőknek a hivatalos valutaárfolyam felett, aligha véletlen, hogy 1984-ben visszamenőleg 150 százalékra emelték fel a „folyóirat-dollár” árfolyamát. Addigra ugyan már ki voltak fizetve a folyóiratok az eredeti hivatalos áron, a hatóságot azonban ez nem zavarta; a könyvtáraknak ugyanis minden évben ki kell nyilatkoztatniuk, hogy a hivatal által megadott árakat nem tekintik kötelezőnek – mármint a hivatalra nézve –, hanem készek bármennyit fizetni utólag is. A fenntartóknak százazreket, milliókat kellett hirtelen előteremteni a tervgazdálkodás nagyobb dicsőségére.

Nagyot tévedne, aki netán azt gondolná, hogy itt egyszerű vállalati túlkapásról, a Kultúra partizánakciójáról volt szó. Korántsem! Ekkor vezették be ugyanis, hogy a folyóiratok

árát *négy(!) főhatóság*, a Pénzügyminisztérium, a Művelődési Minisztérium, az Országos Anyag- és Árhivatal, valamint a Kereskedelmi Minisztérium állapítsa meg. Hogy e párját ritkító összműködés hogyan megy végbe, azt a legsűrűbb homály fedi. Bizonyára van egy hatalmas ötödik, a koordinátor, aki viszont szerencsésen elvész a sok bába közt. A prés csavarját azóta is szorgalmasan tekerik. 1988-ban már 180 százalék fölé emelkedett az árfolyam. A „fizessenek a szegények” akció elérte, hogy immár „önként” csonkítják magukat a könyvtárak.

Hol tartunk most? Vezető orvosi és biológiai folyóiratokat vizsgálva kiderült, hogy 1982 és 1988 közt három és félszeresére nőtt a forint áruk. Ezzel senki sem tudott lépést tartani, a könyvtárak csak a megkértszerzésig bírtak eljutni, nyilván addig is óriási erőfeszítések árán. Így tehát 1988-ban hetven százalékkal többet kellett volna költeniük ahhoz, hogy elérjék a néhai, 1982-es színvonalat. Persze közben új folyóiratok légiója jelent meg, arról nem is beszélve, hogy az 1982-es ellátottság is messze volt az ideálistól.

Itt állunk most. Azazhogy így megyünk lefelé.

Marton János

(*Élet és Irodalom*, 1990. júl. 13.)

Viszonzválasz a könyvtárosképzésről

Tisztelt Szerkesztőség! Egyáltalán nem vagyok az a típus, aki kedveli a közszereplést. Azt is nagyon jól tudom, hogy könyvtárügyünket érintően sok szakmabelinek van közölnivalója a lap hasábjain, s ezért illetlenségnek is tartom, hogy „személyes levelezések” lebonyolítására vegye igénybe bárki is e szűkös oldalakat. Amiért mégis kérem, hogy szorítsanak helyet, annak oka a következő: E lap 1990/5. számában megjelent egy „méltatlankodásom” (s nem cikkem) dr. Zsidai József előterjesztésével (1990/1.) kapcsolatban, amely a felsőfokú könyvtárosképzéssel foglalkozott. Ezt követően (június 15-i keltezéssel) kaptam egy magánlevelet Zsidai úrtól, melyben magyarázkodik írásának keletkezési körülményeit illetően, amit röviden, cikkének elején kellett volna megtennie. Továbbá említ néhány olyan dolgot, aminek valóban nincsen annyi értéke, hogy nyomtatásra kerüljön. Levelének cinikus és a másik (vélt) igazságát eleve elutasító hangneme természetesen válaszra készítetett – magánlevelben. Mivel Zsidai úr, felülbírálván önmagát, mégis nyomtatásra valónak értékelte (*Könyvtáros* 1990/8. sz.) levelét, kérem, hogy a teljesség érdekében – ha értéktelen is – közöljék válaszomat! Ezzel részemről a „nyilvános vitát” befejezettnek tekintem.

Uram!

Noha az elmúlt időszakban megszokhattuk, hogy némely vezető beosztású emberek semmiféle kritikát, sőt véleményt sem képesek elviselni, mégis megütözköztetve olvastam levelét. Bár nem szokásom az ilyen cinikus és rosszindulatú vagdalkozásokra reagálni, az Ön levele mellett nem mehetek el szó nélkül.

Ön azt mondja, hogy az anyag kivonatossága. Nem értem, mit akar ezzel, hiszen nyilvánvaló,

hogy az ember egy cikkben csak azt olvashatja el, ami benne van; azt ami nincs, azt nem. Azt is írja, hogy a főiskolákkal nem akart foglalkozni, de ezt Önre erőltették. Ha pedig mégis megtette, akkor nem kellene fölháborodnia a méltatlankodás miatt.

„1. Nem igaz, hogy lebecsülöm az Önök munkáját” – írja Ön. Ez sajnos nem derül ki cikkéből. „Az igaz, hogy részleteiben nem ismerem munkálkodásukat” – írja tovább. Ez teljesen igaz. Azt, hogy a „mintavétel” hogyan végzi, és hogyan osztja „blokkokra” az ország városait-tanszékeit, a cikk megírása előtt kellett volna meggyőzően megalapozni és megszervezni, nem pedig utána magánlevelben előadott zavaros magyarázatokkal előállni arról, hogy mikor, hová, miért utazott, kivel találkozott, és mindebből mi inspirálta cikkének részleteit. Ha a mi tanszékvezetőnkkel nem tudott munkakapcsolatot kialakítani, ezt lesz szíves vele tisztázni, nem pedig egyik tanársegédjének levelében fölróni.

Imponáló az Ön biztonsága, amellyel vindikálja magának a tévedhetetlenség jogát, és cikkem nyomtathatósági értékeiről nem szubjektív véleményt nyilvánít, hanem megfellebbezhetetlen tényeket közöl. Milyen kár, hogy nem egyedül Ön hivatott e hazában eldönteni, mi kinyomtatható és mi nem. Cikkét – és most levelét – olvasva csak bizakodhatunk abban, hogy – mint írja is levelében – erősen figyelj arra, mit küld el a külföldi adattáraknak.

A mérce magasra tevésére vonatkozó, igen eredeti tanácsát köszönve:

Nyíregyháza, 1990. szeptember 10.

Vraukóné Lukács Ilona
tanársegéd

Gyermekkönyvtáros tanfolyam Leányfalun

„Mindaddig, míg minden gyermek egyformán nem részesül a kultúra áldásaiban, s egyforma igazságossággal nem ítélnék felette, testi munkára való-e vagy szellemire, se igazi egyenlőségről nem beszélhetünk, se igazi kultúráról.” (*Karácsony Sándor*)

A Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár és az MKE gyermekkönyvtári szekciója közösen rendezte meg idén a gyermekkönyvtárosok egyhetes tanfolyamát. Komoly érdeklődés nyilvánult meg a kollégák részéről, a 43 hallgatón kívül néhány előadáson és foglalkozáson mások – könyvtárosok és pedagógusok – is megjelentek.

A program kialakítása azt a felismerést tükrözte, hogy egész nevelési rendszerünk válságban van. Éppen ezért kiemelten fontos szerepet tölthet be a gyermekkönyvtár, különösen ha korszerű pedagógiai alapokon és a modern lélektani követelményeknek megfelelően szervezi munkáját.

A hét folyamán – az egymásra épülő előadásokkal és foglalkozásokkal – megpróbáltunk „körülrajzolni” egy – a kor szellemének, a gyerekek élettani, életkori sajátosságainak megfelelő „gyermekképet”. A másik fő kérdés az volt, hogy miként alkalmazhatók – az eddigi elavult és hatástalan módszerek helyett – az „új” szemléletmódok, pedagógiai, pszichológiai metódusok a gyermekkönyvtárakban. Kiemelt programunk volt a Waldorf–Steiner-féle pedagógiai, lélektani iskola megismerése. A külföldi és hazai iskolák bemutatásával több előadás is foglalkozott. *Jakab Tibor* orvos – a Török Sándor–Waldorf-alapítvány igazgatója – ismertette a magyarországi óvodák és iskolák belső felépítését, működési gyakorlatát. *Fenyő Ervin* színész és gimnáziumi tanár a Waldorf-módszer szellemi hátterét elemezte. *A figyelem tanítása* címen különböző technikákat, gyakorlatokat ismertetett.

Másik fontos programunk *Karácsony Sándor* társaslélektani rendszerének megismerése volt. *Kontra György* egyetemi tanár mutatta be

Karácsony Sándor művelődéspolitikai programját, lélektani, néplélektani, nyelvpszichológiai alapelveit, valamint neveléstudományi rendszerét. Mint egykori tanítvány, emlékeit is felidézve mutatta be *Karácsony Sándor* „emberi arcát”. A *Magyar Gyermeknevelésben* megjelent *Karácsony Sándor* tanulmányt (Az anyanyelvi nevelés az óvodában) és *Karácsony Sándor* önállóan megjelent műveinek bibliográfiáját sokszorosítva megkapta minden résztvevő.

Oláh Andor természetgyógyász a Steiner-pedagógiának és a Karácsony-féle lélektannak összefüggő és eltérő kérdéseivel foglalkozott: Steiner az egyéni lélektani módszereket dolgozta ki a neveléstanban, *Karácsony Sándor* azt állította, hogy az egyéni lélek nem, csak a társas lélek nevelhető. Tehát csak az egyik embernek a másik felé forduló és azzal együtt megnyilvánuló viszonyaiban lehet nevelési szándékkal beavatkozni.

A hét folyamán két – nem hagyományosan működő – iskola gyakorlatával, módszereivel ismerkedtünk meg. A szentendrei Templomdombi Iskola elindulását és mindennapi gyakorlatát *Beregnyei Józsefné* igazgatónő mutatta be. *Nagy Szilvia* tanító a művészeti nevelésről tartott előadást, egy foglalkozás keretében pedig – az eredeti technikákat alkalmazva – a húsvéti népszokásokhoz kötődő tojásírást mutatta be és gyakoroltatta a résztvevőkkel. *Winkler Márta* „negyedszázados” pedagógiai tapasztalatait ismertette.

Az előadásokon és a viták során egyértelművé vált az a tény, hogy az ilyen típusú iskolai tevékenység és a gyermekkönyvtári gyakorlat lényegében azonos szemlélettel és módszerrel szerveződhet. Ebben az értelemben szervesen

épülhetne egymásra az iskolai és a könyvtári munka.

Rajnai Nadinka pszichológus a Gordon-módszer alkalmazásával ismertette meg bennünket. Terveink szerint a tél folyamán a Gordon-módszerre épülő *Szülői vagy tanári* című stúdiummal folytatódna a tanfolyam.

Esti programokat is szerveztünk a meghívott vendégekkel. *Nagy Attila* olvasáskutató-pszichológus a fő témákhoz kapcsolódó olvasáskutatói tapasztalatait ismertette és vitatta meg körünkben. *Horváth Judit* pszichológus kreativitást fejlesztő foglalkozást tartott.

A tanfolyam záróestjén a Mente népzenei együttes volt vendégünk. *Gulyás Ferenc* dalnítási módszerét mutatta be. Ki-ki kedve sze-

rint nádsípot készített vagy ismerkedhetett a bemutatott 25-féle népi hangszerrel. Természetesen a közös éneklés sem maradt el.

A továbbképzésen elhangzott előadásokból és a *Kontra Györgytől* kapott *Karácsony Sándor* tanulmányból (terveink szerint még ebben az évben, vagy a jövő év elején) kiadványt jelentetünk meg.

Abban a reményben szerveztük a tanfolyamot, hogy a rutinból végzett és a szakmai követelményekhez „tapadó” gyermekkönyvtári tevékenység a megismert pedagógiai, pszichológiai gyakorlat segítségével képes lesz az „önmegújulásra”.

B. Vékony Ilona

Lapozgató

A demokrácia esélyei attól függenek, végbemegy-e egy gazdasági forradalom is hazánkban, kialakulnak-e gazdasági autonómiák, polgárosodik-e az ország? Erre a kérdésre próbál választ adni – egyebek között – *Lengyel László* a *Társadalmi Szemle* 1990/4. számában, a „Civilpályán” című interjújában. Szerinte a modern polgárosodás alanyai csak a tömegkultúra szintjén tájékozódnak, és a fogyasztói kultúra szintjén fogadják be a polgári értékeket. Az elit értelmiség a jövőben szükségtelemmé válik, az emberek nem fognak tömegesen verseket olvasni és operába járni, sem művészfilmeket nézni. Az új értékeket a mindennapok folyamatában sajátítják el.

Ha *Lengyel László*nak igaza van, akkor vajon milyen szerep jut ennek az új tömegkultúrának a megteremtésében a könyvtáraknak? Félő, hogy ha a hivatalos művelődéspolitikai nem hajt végre hamarosan gyökeres fordulatot, akkor nem csak verseket nem olvasnak majd kis hazánkban, de mást sem. Ha az olvasók széles tábora könyvtárainkban nem jut hozzá a „nyugati típusú” szolgáltatások révén a nélkülözhetetlen „új értékekhez”, akkor nem lesznek nálunk képzett szakmunkások, polgárság helyett be kell érünk továbbra is a „segédmunkásosztály”-lyal. Márpedig, ha az állam nem teljesíti kellően ellátási kötelezettségeit, akkor az említett szolgáltatásokkal a könyvtárak adóságok maradnak.

Ez utóbbi témával, az állam ellátási kötelezettségével foglalkozik *Balló Róbert* „Caligula cirkuszától a Szent Péter-bazilikáig” című cikke a *Társadalmi Szemlének* ugyanebben a számában. Könyvtárakról ugyan nem esik szó benne, de aligha követünk el hibát, ha az elmondottak érvényét a mi területünkre is kiterjesztjük.

A történelmi példák arra intenek, hogy az állam kötelezettségvállalása nem lehet önkényes elhatározás eredménye – írja Balló, majd így folytatja: a politikai jogegyenlőséghez társul a tudáshoz és a kultúrához való jog is. Ennek biztosítása nem szorítkozhat csupán elvi deklarációkra. A szükséges intézmények létesítési, fenntartási és működtetési költségeit az illetékes állami szervek most megpróbálják áthárítani. Már ideológiát is teremtettek hozzá: „le kell mondanunk a paternalista állam képzetéről”, „ezt követeli az arányos teherviselés”, „mindent a tényleges árán kell elszámolni”, „piaci viszonyokat kell kialakítani” stb.

Balló szerint – és tegyük hozzá szerintünk is – ez a folyamat igazságtalan társadalmi viszonyokat teremt, torzulásokhoz vezet. A helyzetnek ugyanis tényleges előidézője nem a gazdaság ellehetetlenülése, hanem a politikai hatalom önmentő taktikázása.

A legkülönbözőbb témájú előadások sokaságát hallhatták a II. Baranyai Pedagógiai Napok, Pécs 1990 című rendezvény résztvevői, és olvashatják azok, akiknek kezükbe került a *Baranyai Pedagógiai Körkép* című folyóirat idei első száma (a folyóirat ugyanis a teljes választékot közli). Egy, egyetlenegy előadás foglalkozott csak a könyvtárakkal, pedig egyébként a szerzők, előadók az égvilágon mindenről (és még sok egyébről is) szóltak. Vigaszunkra szolgálhat, hogy az az egyetlen előadás, *S. Benedek Andrásé*, mintaszerű volt. S. Benedek András úgy szövegezte: *A könyvtárak és a nemzetiségi olvasótáborok szerepe az anyanyelv ápolásában* című előadásában témaköréről, hogy abból világosan kiderült, a középpontban, a centrumban a könyvtár áll, annak kell állnia. A szerző nem szemérmeskedik, ha kell, kimondja, hogy „Közép-Európa egyetlen szervezett nemzetiségi könyvtárhálózata” a magyarországi, vagy hogy „elvi döntéseiben és szervezeti elképzeléseiben ekkor [a hetvenes évek elején] a magyar könyvtárügy »együtt haladt a korrak«. Nagyjából ez időben alakultak meg a nemzetiségi-etnikai jellegű könyvtári központok Svédországban, Dániában és Nagy-Britanniában”; ám akkor sem habozik, amikor arról kell szólnia, hogy „Történelmi, társadalmi okokból, ezen belül is elsősorban elhibázott oktatáspolitikai lépések következményeként a nemzetiségi könyvtárhálózat lényegében potenciális olvasóközönség nélkül próbált léte értelmét igazoló kapaszkodókat találni”, vagy amikor arról kell beszámolnia, hogy „Meggyőződésem, hogy azok a riporterek – maguk is nem-

zetiségiként –, akik az utóbbi időben az olvasótábori résztvevők nyelv(nem)tudásán felháborodva magát a mozgalmat kérdőjelezték meg, türelmetlenek voltak egy specifikusan hátrányos helyzetű kisebbséggel szemben, és azt sem érezték át, hogy e táborok alapvető feladata a nemzetiségi azonosság-tudat gátlásainak feloldása”.

S. Benedek András egyébként nagyon világosan leszögezi álláspontját. A jelen helyzetben, jöhetnek az olvasótáborok (természetesen a nemzetiségi olvasótáborokról van szó) eredeti céljuk szerint elsősorban a könyv, az irodalom megszerettetésének és a kulturális hagyományok tudatosításának eszközei, szükséges, hogy programjukban előtérbe kerüljön a nyelvy gyakorló, nyelvművelő szándék. „Az a tizenéves, aki egy olvasótáborban »belekóstolt« saját nemzetiségének hagyományaiba, nagyobb bizottsággal fog érdeklődni otthoni környezetében saját kultúrája, s így a könyv iránt is.” Szóval olvasókat kell nevelni, nem azért, mert megvan már a báziskönyvtárak és ellátóhelyek szép hálózata (bár természetesen ez sem elhanyagolható szempont), hanem azért, mert olvasás nélkül sem az identitástudat, sem a tradíciók ápolása, sem a fokozottan hátrányos helyzet leküzdése nem elképzelhető. „Az elmúlt évek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a hagyományok, a származástudat ereje épp e kollektív akciókban bontakozhat ki leginkább. Az olvasóvá nevelés szempontjából azonban mindenképp fontos az »utógondozás«, a táborokban részt vevő fiatalokkal való későbbi, akár éveken át tartó kapcsolat. És itt ismét – mintegy összefoglaló zárogondolatként – hangsúlyoznunk kell a könyvtár és az iskola együttműködésének fontosságát.”

A Pénzügyi és Számviteli Főiskola Könyvtára hét nyelven beszél. A főiskola épülete mögötti,

önállóan (másik utcáról, régebben Antos István, ma Bagolyvár utca) megközelíthető kollégium földszintjén található, el is különülve, bele is épülve-ágyazva a kollégiumba. Hatalmas tömöraktára közvetlenül alatta, az alagsorban található, a teherlift vígan hordja föl a kívánt régebbi könyveket és folyóiratokat. Az újabbak a gyönyörűen, racionálisan tagolt „igazi” könyvtári részben vannak. Hatalmas olvasó, iparművészeti szépségű asztalokkal, székekkel, a napfénytelenebb időszakokra kitűnő – minden asztalon, minden ülőhellyel megtalálható – lámpákkal. (Pedig az olvasóterem napfényes, világos, derűs.) Viszonylag nagy, gondosan válogatott, korántsem csupán a pénzügyi és számviteli alapirodalmat tartalmazó kézikönyvtár, szabadpolcos kölcsönzőrész, a friss folyóiratok olvasótermi elhelyezése, szóval minden, mi szem-szájnak ingere. Ráadásul esztétikailag is szépen, hívogatóan.

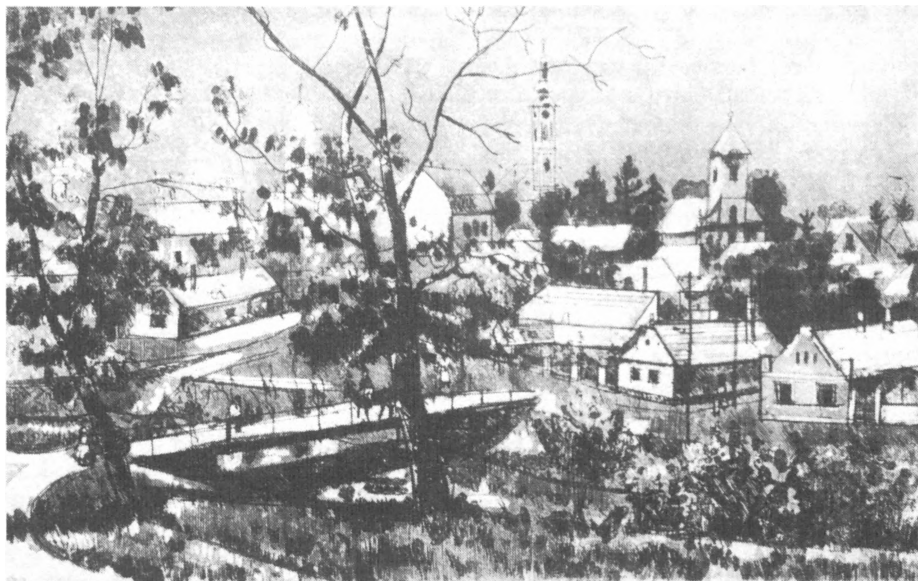
Nem mindig volt ez így. A főiskolának természetesen a kezdetektől, vagyis 1960-tól volt könyvtára, ám ez az iskolaépületben helyezkedett el, mérhetetlenül kicsiny, eldugott helyen, még így is kiteve az egyre „imperialistábbá” váló tanzsékek, intézetek, tanári stb. szobák intenzív étvágyának. Közben persze maga a könyvtár is gyarapodott, szinte pillanatok alatt kinőtte eredeti kuckóját, a könyvek és folyóiratok pincékbe, szomszéd utcák kicsiny raktáraiba stb. kerültek, ahogy az már ilyenkor lenni szokott. Amikor már végleg lehetetlenné vált a helyzet, akkorra épült fel – mint említettük, a főiskola mögött – az új kollégium, amely mintegy félezer diáknak ad otthont. Itt kapott helyet az új könyvtár, 1980-ban. Az első fellélegzés után, végre nagyobb, méltóbb hely, közelebb a könyvtárhasználatához is, megint csak jelentkeztek a gondok. Köztük a legnagyobb: nem volt olvasóterem, csak kölcsönző (olyan raktárral, amely az alagsorban állandó csatát vívott az ugyanoda helyezett írtárral). A könyvtár mostani vezetője, *Ignác Józsefné* 1980-ban, tehát az új felállás kezdetén került

ma is betöltött posztjára. Ötletei voltak, lehetőségei kevésbé. Kitálta, hogy a kollégium társalgója, a könyvtár nyitvatartási ideje alatt – ideiglenesen – átmehet olvasóterembe. Így aztán lehetett helyben olvasni, de hogyan. A kézikönyvtárat nem lehetett kiköltöztetni, a berendezés társalgó jellegű volt, akik nem könyvtárra vágytak, azok átkozták a társalgónak órákra való bezárását, könyvtárrá alakulását stb. A könyvtár nagy szerencséjére ekkor a főiskola új főigazgatót kapott *dr. Kállai Lajos* főiskolai tanár személyében. Kállai professzor úr azon ritka főiskolai főigazgatók közé tartozik, akik fontosnak, alapvetőnek tartják intézményük könyvtárát. Egy év sem telt el, és kiderült, lehet nagy, szép, az előzőekben felillantott könyvtárat „kiszni”. A mostani könyvtárban a könyvtárvezetőnek immáron nem elhelyezési, berendezési, színvonal alatti gondjai vannak. Egészen mások. Felejtjük el közülük azt, ami nemcsak erre a könyvtárra jellemző. Azt, hogy a három éve változatlan 650 ezer forint beszerzési keret egyre kevesebb. (A profilba tartozó magyar irodalom teljességét még jól bírja a könyvtár anyagilag, annál kevésbé a nélkülözhetetlen külföldi szakirodalom- és szakfolyó-

irat-beszerzést.) Kinos, hogy a szörnyű drágaság miatt egyre fogy a beszerzett alpművek példányszáma, miközben felfelé ível a hallgatóké. De ilyesmit mások is tapasztalnak, közgond ez. A könyvtárvezetőnek most olyanféle gondjai vannak elsősorban, hogy megpályázzon minden megpályázható. Hogy ki ne maradjon egyetlen Soros-alapítványi könyvhözjutási lehetőségből, hogy azonnal föltartsa az ujját, ha EGP – (felsőoktatási részprogram az elektronizációval kapcsolatban) vagy IIF-pályázatok, lehetőségek vannak. (Mint azt nemrég, *Berke Barnabásné* cikke kapcsán megigértük, az IIF-t nem vagyunk hajlandóak feloldani, mindenkinek tudnia kell, miről van szó.) A pályázatok rendre be is jönnek, a könyvtár (és vezetője) sikeresen munkálkodik. A legfrissebb terv az, hogy a Magyar Nemzeti Bank most kialakuló pénzügyi könyvtári hálózatában kívánnak résztvenni. (Erről a *Könyvtáros* az ügyek előrehaladtával majd tájékoztatni fogja olvasóit.)

Ilyen röviden persze aligha lehet egy ilyen jelentős könyvtárat bemutatni. Ezúttal is, mint néhány hasonló közleményünk alkalmából, csak arra akartuk felhívni a figyelmet, hogy: 1. minden közhiedelemmel ellentétben, a főiskolai könyvtárak igen jelentős intézmények, problémáikra és eredményeikre külön is oda kellene figyelniük; 2. ugyancsak a közhiedelemmel ellentétben, akadnak olyan főiskolai főigazgatók, ilyen a most említett *dr. Kállai Lajos* professzor úr is, akik bokros teendőik, tudományos munkáik mellett a könyvtárra is hathatósan oda tudnak és akarnak figyelni. Számuk talán kevés, érdemük annál nagyobb.

Radó Antal halálának 46. évfordulója alkalmából *Benczik Jánosné* kapta a Móri Városi Könyvtár „Radó-díj”-át. *Benczik Jánosné*, a könyvtár főmunkatársa, aki a *Könyvtáros* számára megírta a móri könyvtár történetét, számos kiadvány, helytörténeti és könyvtártörténeti munka szerzője, első alkalommal kapta meg a Radó-emlékgyűrűt is. Ez a gyűrű a Radó-díj szerves része, de attól függetlenül is odaitélhető. Gratulálunk *Benczik Jánosné*nek.

Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább...

Beszélgetés Vargha Balázssal

Vargha Balázst mindenki ismeri Magyarországon. Az egyszerű tévénezők éppúgy, mint a minden akribiával megvert filológusok, a kisgyerekek nem kevésbé, mint az irodalomtörténészek, a nyelvi játékokkal, fejtörőkkel szórakozók csakúgy, mint a régi magyar költészet vájtfülű értői és szerelmesei, a színházlátogatók fülében nem kevésbé cseng ismerősen a neve, mint a zord akadémikusok körében. Legközelebről, legotthonosabban, legbensőségesebben azonban talán a könyvtárosok, közülük is legeslegesősorban a gyerekkönyvtárosok ismerik, vallják, követelik magukénak. Semmiféle okra, alkalomra nem kellett volna várni, hogy Vargha Balázst, az irodalomtörténészt és nyelvtudóst, az író és publicistát, egy egész ország sok-sok gyermeknemzedékének első számú nevelőjét, játszópajtását, nagy tanárát, a szerkesztőt és Csokonai-kutatót (stb., stb.), mindenekelőtt azonban a nagy könyvtárost, a KMK valahai villódzó elméjét, könyvtároskonferenciák, előadások, ankétok stb. sztárját felkeressük és kivallassuk életútjáról, pályájáról, múltjáról, jelenéről és terveiről. De hát – hál’ istennek – alkalom is kínálkozott: amint előző számunkban beszámoltunk róla, Vargha Balázs Szabó Ervin-émlékérmert kapott (nagy megtiszteltetés ez az emlékérem számára), adódott rá ürügyünk, hogy felkeressük és kivallassuk.

Nem mondhatjuk ugyan, hogy könnyen állt kötélnek, ám amikor mégis, nemigen kellett kérdéseinkkel zavarnunk. Megkértük, szóljon a kezdetekről, a legkorábbi emlékekről, a kis Balázs és a könyvek viszonyáról. Íme:

– Már legkisebb gyerekkorom könyvekkel volt kibélelve. Az otthoni alapgyűjtemény eleinte zárva volt előttünk. Bölcsen. Mert ha mi, hét gyerekek beleszabadulunk, nagy irtást tetünk volna a családi könyvtárban. Az előlünk elzárt kötetek egy piros szekrényben rejtőztek, amelynek mintás, préselt üvegén délutáni nap-

sütésben átvilágoltak a színes könyvgerincek. Apám legkedvesebb írói: *Shakespeare, Dickens, C. F. Meyer, Defoe*, és mindenk fölött *Arany János*. Néhány kötet megmaradt ebből az első családi könyvtárból. Vagy arról ismerzik meg az idetartozása, hogy apánk az elolvasott könyv végére odairta a dátumot, vagy arról, hogy egy korai könyvtárrendezés betetőzéséül minden kötetbe beírta a helyszámot: rómaival a polcét, arab számmal a kötet helyét. Kezdetleges szakrend, a tartós rend illúzióját keltő számozás – ez volt a lehető legrosszabb raktározási módszer, amelyet egy-két karácsonyi könyvajándék befulladásztott. Több ismerős családban így rendezték a könyvtárat akkoriban.

Bélyegzőt is csináltatott édesapánk. Körbemenő betűkkel ez volt rajta: Vargha Tamás könyve. Középen bibliai hely: II. Kor. 3 : 6. „Ki azt cselekedte, hogy alkalmas szolgál lennénk az Új Testamentomnak, nem a betűnek, hanem a léleknek, mert *a betű megöl, a lélek pedig megelevenít.*”

1945-ben játékból csináltam dombornyomatú családi exlibrist, kartonpapírból. Egy fiú hasonfekve olvas rajta, s a possessor mindössze ennyi: VARGÁJÉKÉ.

A családi könyvkultusz bizonyossága, hogy saját könyveinkbe beleirtuk a tulajdonost és (bár nem tudtuk, hogy ez a szakszerű neve) a numerus kurrenst. Megmaradt például *Benedek Rózi: Az I/b. lapot szerkeszt* című gyerekregénykéje. Ezt írtam bele: Vargha Balázs könyvtára XII. 1932. XII. 24. este. Milyen pontosság.

B. L.: Kedves Balázs, később, jóval később mintha nem lettél volna ennyire pontos. Vagy rosszul emlékszem?

– Jól emlékszel. Ezt a bejegyzést nézve én sem ismerek magamra. A könyvet egyébként, ahogy most visszagondolok rá, nem olvastam el. Gyereklap csinálását *Kaffka Margit* remek-

művéből, a *Kis emberek, barátocskáimból* tanulok meg. De hogy mi, Varghák is lapot alapítsunk, odáig nem jutottunk el.

Nem minden könyvét tiszteltük apáknak. Némelyik vad ellenszenvet ébresztett bennünk. Ilyen volt például *József Ferenc* herceg verseskötete is, *Az erdei magány*, albumméretű, teljes bőrkötésben. A dedikációból kiderült, hogy apánk a bátyjától kapta eljegyzésére. Ezt a kötetet ünnepélyesen megnyúztuk, s a herceg verseinek bőrébe köttem *Balassi Bálint Istenes énekeinek* hasonmás kiadását. Ma is átkozom azt a debreceni könyvkötőt, aki csúnyán belevágott az eleven szövegbe. De a hibás én magam vagyok: előre meg kellett volna egyeznem vele, hogy semmit ne vágjon le róla.

B. L.: *Nagyapádtól nem maradtak rátok könyvek?*

– Apai nagyapánk *Vargha Gyula* költő volt, amellett a Statisztikai Hivatal igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia másodelőnöke, s még jó néhány közéleti tisztség viselője. Ezek nagy része köteles példányokkal járt együtt. Birtokán, Lőb pusztán (Üllő mellett) töméntelen könyv gyűlt össze. 1929-ben, mikor nagyapám meghalt, gyermekei elosztottak a könyveken. Az ötödrész, ami nekünk jutott, elegendő volt ahhoz, hogy fölrobbantsa a könyvszekrény zárt polcos rendjét, és szabadpolcos elhelyezést vívjon ki. Kétféle megoldás került szóba. A Lingel bútorgyár akkoriban hirdette meg üveges könyvszekrényét, amelyet szélteben is, magasságában is könnyen bővíteni lehetett. De az ára, még az örökséget belkalkulálva is, drága volt: alap, fedél és két fiók együtt 24 pengő, s ez csöppet sem javította

volna a könyvek elhelyezését. Végül minden megoldódott: stelázi módszerrel. A falusi asztalos jutányosan bepolcozott egy egész szobát. Ebben a szobában azelőtt is könyvek voltak, de nem a mieink. Apám *Baksay Sándornak*, az író, néprajzos püspöknek utóda volt a kunszentmiklósi parókián. Baksay könyvtárát a gimnázium örökölte, de elhelyezéséről nem tudtak gondoskodni. Ideiglenesen a parókián maradt a könyvek nagy része. 1930-ban, az új gimnázium felépülése után vitték el Baksay könyveit, s így lett helye nálunk a nagyapai könyvörökségnek.

V. K.: *Csak zárójelben jegyezném meg, hogy a Baksay-örökség igen jó helyre került, törzsanyaga a kunszentmiklósi gimnáziumi könyvtárnak. Hogy pedig az milyen, arról az előző számunkban írt ragyogó cikket a könyvtár tudós tanár-őre, Balogh Mihály.*

– Hatalmas csomagokban érkeztek a könyvek. Olyan kincsek voltak köztük, mint *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képen*, meg a *Budapesti Szemle* teljes sorozata. Bár helyet most sem tudnék adni nekik, mégis fáj, hogy elkótyavetyéltem őket. Egy néhai barátom szállította el azzal a felkiáltással, hogy jó áron értékesíti. Azóta sem láttam se a könyveket, se az árukat.

B. L.: *Hát nem magán-családi könyvtári emlékeid nincsenek Kunszentmiklósról?*

– Az állami ellemi iskolának (így mondtuk!) volt ifjúsági kölcsönkönyvtára. Egyetlen esetre emlékszem, hogy onnan könyvet kölcsönöztem: egy *Robinson-átdolgozást* a *Dante* kiadásában. De a visszaadásával valami kellemetlen ségem támadt: elszakadt vagy elkallódott –

már nem is tudom, mi volt a baj. Csak a tanulásra emlékszem, amit édesanyám így összegezett: – Van nálunk elég olvasnivaló, ne hozz ide piszkos könyvtári könyveket.

Apám – és a családban az ő generációja – Mikszáthot szerette, Jókait csak módjával. Ez meg is látszott az otthoni könyvtárunkon. Egypár elsalátásodott olcsó Jókain kívül nem volt tőle semmi. Bátyám, Tamás valahogy híret vette, hogy az Ipartestület könyvtárában megvan mind a száztiz kötet. Végig is olvasta az egészet. Én már akkor megszívtam magamat némi sznobizmussal, s nem vettem rá magamat erre a forrásra. Ízlésem e tekintetben nagyot változott azóta.

A gimnázium könyvtáros-tanára, *Miklóssy János* kölcsönkönyvtárat alapított 1940 körül. Ötven fillért kért havonként, s volt annyi rendszeres olvasója, hogy ezekből az ötven fillérből minden érdemleges könyvet meg tudott venni, hozzájuk a becsebb folyóiratokat. Nyaranként bevettem magam Miklóssy tanár úr könyvtárába, s joggal éreztem úgy, hogy naprakész az irodalmi tájékozottságom.

Azóta Kunszentmiklósnak nagy közkönyvtára van, gazdag állománnyal és – gondolom – nyomasztó pénziánnal.

Amint mondtatok, megvan Baksay könyvtára is, részben a református egyház gondozásában, részben a gazdag irodalmi-történelmi anyagot őrző gimnáziumi könyvtárba beépülve. Említették a könyvtárosát is, kiváló barátomat, *Balogh Mihályt*.

Hogy Kunszentmiklóson megbecsülték a könyveket, az csak részben igaz. Hajmeresztő emlékeim is vannak. Szikszay nevű hajdani gimnáziumi tanár könyvhagyatékát föllapátolták a padlásra. Egy részébe árukat csomagolt az a kereskedő, aki megvette a házat. A többit – 16–18. századi könyveket – az egerek ették meg.

Baráth Ferenc költő, filozófus, tanár Kunszentmiklóson született. Irodalmi hagyatéka visszakerült szülővárosába, s a rokonság kezén elpusztult.

Ezek persze apróságok ahhoz az országos pusztuláshoz képest, ami a zöld és a vörös uralom éveiben végbement csak könyvekben és becse kéziratokban.

B. L. : Úgy tudom, Kunszentmiklóson érettségiztél, aztán bevonultál Debrecenbe, teológusnak.

– 1938-ban érettségiztem, Magyar irodalomból eléggé orcátlanul. A tételem ez volt: Erdélyi írók. Melyiktől olvastam – kérdezte az

elnök. – Mindtül – feleltem. Ezzel nagyjából be is fejeződött a magyar szóbelim.

Rengetegen megkérdezték, miért lettem teológus. És ha már az lettem, miért nem Pestre iratkoztam, miért mentem Debrecenbe. Minden érdeklődőnek odalöktem valami választ, de felelni nem tudtam, és azóta sem tudom, miért mentem teológusnak. Gyanúsíthatnám magamat azzal, hogy a katonaságot akartam így megúszni. Mert a teológusok szabályszerűen tábori lelkészek lettek, s hathetes tanfolyam után mindjárt főhadnagyi rendfokozattal. De ebben sem ismerek magamra. Honnan lehetett bennem ilyen bölcs előrelátás, hogy 1938 nyarán már civil bőrömet akartam menteni. Persze ősszel már más lett a helyzet: bevonulás a Felvidékre, rongyos gárda, azaz szabadcsapat, amelybe néhány társunk is beállt. Meg is úsztam aztán a katonaságot. Sőt többen is megúsztuk Vargha Balázsok, mert lelkészi papírjaimnak többen is hasznát vették.

És miért Debrecenbe? Mert Csokonai és Arany már akkor is a két legkedvesebb költőm volt. Bekukkantottam Bolond Istókként én is Debrecenbe. És részese lehettem a 2–300 éves kollégiumi hagyománynak. A diákok viselt dolgairól már Csokonai idejében szokás volt verses krónikát írni. 1942 karácsonyán én voltam a krónikás deák. Első kinyomtatott (*Erdős Károly* professzor úr így mondta: kinyomult) írásom volt a bibliofil füzetke, *Mata János* barátom fametszetével. A szerkesztő urak engedelmével idézek belőle egypár sort: „Kollégium lelke nem lakik a köben, /Pántos vasajtóban, korhadt falépcsőben. /Kollégium lelke az ezernyi deák, /S fejüket feszítő karakán ideák.”

A negyedik sorban *Nagy Imre* múlt század eleji diákköltő versére céloztam, amely a legáció helyek ünnepélyes választásán, az elekción eléneklődött. A krónikát is akkor olvasta föl szerzője, egy-egy elismerő kurjantással kísérve: „Jó a krónika!” Az én krónikámat Gál Miska barátom olvasta föl: magas lázzal izzadtam a takaró alatt. Megbocsáthatatlan kényesség volt, most már belátom.

B. L. : Órákig elhallgatnánk Balázs, a Könyvtáros olvasói is roppant élveznék, mégis arra kell kérjelek, előbb-utóbb térj rá a könyvtárra. Utána aztán kalandozzunk megint.

– A Kollégium könyvtárát *Lukács László* tiszteletes úr igazgatta. Egy-egy diákot betesékelt a szobájába. Behúzatlan ágynemű, könyvoszlopok asztalon, padlón. Vízköves, gusztyustalan pohárba pálinkát tölt. – Tessék,

kedves. Sose szoktam, csak ebben a háborús helyzetben.

Megérte még a békét, sőt, hogy mentsége legyen, a hidegháborút is. De azt már a nagy-kállói sárga házban. Tőle származik ez a magvas filozófiai tétel: – Aki van, rosszul van. A lét nem kerti ünnepély.

Nagy tudású teológus volt, de nem sok hasznát vette a tudományának. Azt beszéltek, hogy a legelegánsabb debreceni főpápnak egyetlen prédikációjában negyven eretnokséget számolt össze.

B. L. : Csak nem Révész Imréről van szó? Ő lett volna ennyire elhajló?

– Isten ments! Révész Imrét, az egyháztörténet professzorát 1938 nyarán választották meg püspöknek. Professzorságáról egyelőre nem mondott le, de előadást már csak ritkásan tartott. Egyetlen jeles mondatát jegyeztem meg: Az anglikán egyházban két párt működött: „a háj csöcs párti meg a lócsöcs párti”. S hozzátette: Bocsánatot kérek a kiejtésem gyarlóságáért.

Csikesz Sándort teljesen lefoglalták akkor a Kollégium négyszázadik évfordulójának előkészületei, nem tartott meg egyet sem a meghirdetett studiumokból. Nagy ismerője volt a

Baranya megyei reformátusságnak, pártfogója Kodolányi Jánosnak.

A homiletika vizsgához hozzátartozott a szentírásismeret. Mondott egy bibliai verset, s meg kellett mondani – illetve leírni –, hol található a bibliában. Sétált a sorok közt, míg a vizsgázók a pad alatt gyúrták a biblia lapjait, alig remélve, hogy meglelik a *lókust*. Csikesz ráteszi a kezét a legföltűnőbb puszkázó vállára, s fájdalmasan sóhajt: – Az Ige restté lett és lapozott miközöttünk.

A görög nyelvet és az újszövetségi exegézist Erdős Károly – Kari bácsi – tanította, a legkonzervatívabb felfogásban. Neki tulajdonították ezt az aranymondást: A zsidókhoz írt levelet nem Pál apostol írta. De ha volna még két érvelem, bebizonyítanám, hogy Pál apostol írta.

Szunyókálva hallgattuk előadásait, de olykor egy-egy szavára fölébredtünk. A nyelvpszichológia tudósainak ajánlom föl azt a megfigyelésemet, hogy mindig a kétértelmű szakvagnál neszeltünk föl. Egy órát kitöltött például annak a taglalása, hogy az őskeresztényeket hogy nevezték. – Hívőknek is mondták őket: *pisztoly*. Mintha csakugyan elsütötte volna, úgy csattant a *pisztoly*.

Kari bácsi görög nyelvet és újszövetségi exegézist adott elő. Sógora, Varga Zsigmond valástörténetet. A sumér-magyar rokonságot hitte, vallotta, ilyesféle érvekkel: Nős, uraim. Ami a vogul nyelvben bögü, a cseremiszen böjü, a votjákban böhü, a zürjénben bögyi, az a sumérban *mu*.

A héber nyelvet és az ószövetségi exegézist Kállay Kálmán professzor úr adta elő. Őt szerettem legjobban.

Megvesztegethetetlen szövegkritikával mutatott rá a hibákra, a figyelmetlenségből eredő szövegromlásokra és a szándékos hibagröntásokra a biblia héber szövegében. Hibákat keresni az isteni kijelentésekben – ez nagyon rokonszenves vállalkozásnak bizonyult.

Az LI. zsolttárt a holocausttal kapcsolatban sokat emlegetik manapság. Ennek a zsolttárnak két szerzője volt: egy prófétai és egy papi felfogású férfiú. Nem szemtől szembe vitáztak, hanem a biblia szövegének másolásakor. A próféta: ...nem gyönyörködöl az áldozatban, hogy azt adják tenéked; az egészen égő áldozatot nem akarod. Az isten előtt kedves áldozatok a töredelmes lelkek; a töredelmes és keserves szívet, Isten, nem utálod meg. A pap (a babiloni fogságban): Tégy jót a te jóakaratedből a Sionnal, és építsd meg a Jeruzsálem kőfalait. Akkor kedvesek lesznek teelőtted az igazság-

nak áldozati, az egészen égő áldozatok és a hálaadásnak áldozati: akkor a te oltárodon áldoznak néked tulkokkal.

Mintha Isten is kettő volna. Az egyik megundorodott az égett hússzagtól, és szellemi áldozatot kíván, a másik a politikus Isten, aki Jeruzsálem visszafoglalására, templomának fölépítésére buzdít, félreértelmezve a prófétai eszmét, a vallás spiritualizálását.

Családi szókingünkben is fennmaradt egy-pár héber szólás Kállay professzor úr óráiról: Harrós keleb anóki? – Avagy kutyafej vagyok én? Olyankor alkalmazódik, amikor az ember pillanatnyi hátrányt szenved szeretteitől. Vákol habbét jimmölé ásan. – És az egész ház megtelt füsttel. A szöveg eredeti értelme: Isten megjelenése, a teofánia. Köznapien a túlzásba vitt dohányzásra utal.

B. L. : Nem lenne illendő néhány szót szentmiklósi tanáraidról is szólni?

– Bár Kunszentmiklós nem isten háta mögötti falu – mindössze hatvan kilométerre Budapesttől –, mégis száműzetésnek érezhette, akit ide helyeztek. A szerényebb képességű tanárok beilleszkedtek, be is nősültek a város társadalmába. Az egyik ilyen tanárról, aki korábban meghalt, bennünket már nem tanított, ez az anekdota járta: Kiszólitott egy fiút a katedrára felelésre. A gyerek áll és hallgat. – Tudod, vagy nem tudod? – Tudom, csak gondolkodom. – Miért gondolkozol? Okos ember nem gondolkodik.

Azt akarta mondani, hogy aki tudja a leckét, az elfújja gondolkozás nélkül. Nem csak ennek az egy tanárnak érdekes fölfogása volt ez, hanem általában az akkori oktatóké. De a megfogalmazás itt különösen frappánsra sikerült.

Latinul nem lehetett megtanulni egyik tanárunktól sem. Vagy azért nem, mert ők is csak gyöngén tudtak, vagy mert magasabb régiókban szárnyaltak gondolataik. Jobban mondva ilyen tanárunk csak egy volt: *Kövendi Dénes dr.* Valami 1919-es viselt dolgai miatt vágták oda a falusi gimnáziumba egyetemi tanári tudással. Nem órákat tartott, hanem előadásokat. Lehet, hogy emlékezetem egyszerűsít, de két témája volt évszámra: a görög filozófia valamelyik tétele és a hitlerizmus. Még 1944 márciusa után is Hitlerrel pocskondiázta, az életveszélyt is vállalva. *Kerényi Károly* köréhez tartozott. A *Sziget* tanulmánykötetében jelent meg értekezése: *Physica naturaliter platonica*. Elolvastam, sőt meg is értettem: mert szippantottam akkor már egy kis modern fizikát Eddington divatos könyvéből. Az volt a

sejtésem, hogy Kövendi tanár úr többet tud a lényegből, mint Eddington. Az csak később sejtett föl bennem, hogy idealista filozófiája miatt is félteni lehetett *Kövendi Dénest*, nemcsak náciellenes meggyőződéséért.

Nem sejtette, hogy véletlenségből egész életre elegendő témát kaptam tőle. Egy görög szólást mutatott, a khiasztikus mondatszerkesztés példáját. Egyre jobban megszerettem a keresztezést. Szenvedélyesen gyűjtöm most is a nyelvi, irodalmi, természettudományos stb. változatait, vállalva a kinevetést és lesajnálást, ami kijár az elegyoldalúsodott agyagnak.

Másik latin tanárunk csak a keresztnévében egyezett *Kövendi Dénessel*. *Antal Dénes*nek hívták. Kitűnő gazdaember volt, gondnoka a gimnázium internátusának. Hivatali kötelessége volt, de szenvedélye is a piacok figyelése. Nem csak az árakat jegyezte föl, hanem a piacolók anekdotáit, pletykáit, jóízű történeteit is. Ezekből lett az állandó piacrovat, amely verses rigmusokkal kezdődött.

A Kiskunság hetilapját a kormánypárt tartotta fön, de így is csak bukdácsolva, szerényen jelent meg. Neve is gyakran változott: *Dunamellék, Kiskunság; Kiskunság, Dunamellék; Kiskunság, Soltvadkert*. Régóta tervezem, hogy megkeresem Antal tanár úr versezeteit, amelyek nemcsak úgy érdekelnék mint Kunszentmiklós szülöttét, hanem mint a provinciális verselési hagyomány számontartóját és méltatóját is.

Feldolgozásra vár a Bak ér parti verselési kultúrájának egy régebbi és értékesebb kéziratosa emléke is, a *Kunszentmiklósi Énekeskönyv*, amelyet 1797–98-ban írtak össze. Megérdemelné az alaposabb tanulmányozást, már csak ennek a dalnak megőrzéséért: „De jól esett annak dolga, ki Szentmiklósban lakhatik.” Az énekeskönyv lelőhelye a Debreceni Kollégium Nagykönyvtárának kéziratára, R 656. szám alatt.

Illyés Bálint, Fölső-Kiskunságnak és a szentmiklósi gimnáziumnak monográfusa, a könyvtár rendbe tevője megérdemelné egy takaros laudációt. De hogy ki ne essem a stílusból, itt idézem föl első közös akciónkat a föl-szabadult Kunszentmiklóson. November elsején láttuk meg az első orosz katonát. Lovas felderítő volt, s csak éppen átnyargalt a városon. Utána egy híradós katona jött gyalog, kezében egy szál dáliával, s felhúzta a telefonvezetékét. Követte őket kisebb csoport lovas. Ők már le is szálltak a piactéren – Kálvin téren –, s érdeklődtek attól a néhány embertől, aki-

nek volt mersze kijönni a térre, hogy cigarettát hol kaphatnának. Fölszabadultunk. Néhány nap múlva üzenet érkezett a szomszéd faluból, Szabadszállásról. Ebben a kiskun sivatagban húsz kilométerre vannak egymástól a szomszédok. Az üzenet a szabadszállási kálvinista hívektől érkezett édesapámhoz. Hallják, hogy Szentmiklóson minden pap a helyén maradt. Tőlük azonban mind megszökött. Így mondták, kertelés nélkül, s nagyon haragosan.

B. L. : Teljesen igazuk volt. A papoknak a helyükön kellett volna maradniuk – mindenáron.

– Lemegyek én Szabadszállásra – mondtam mint állástalan segédlelkész.

Illyés Bálint, a magyar–angol szakos tanár jól felkészült a változásra, s megtanult annyit oroszul, hogy megértette magát velük. Ketten mentünk el a városparancsnok irodájába, hogy valami hivatalos írást – propuszkot, bumáskát kérjünk szabadszállási vállalkozásom komolyságának bizonyítására. Bálint azzal kezdte, hogy rám bökött az ujjával, és bemutatott a parancsnoknak: – Tovariss pop. Ez nagyon tetszett a főnöknek. Többször elismételte nevetve: Tovariss pop – ez nagyon jó. Nevetésének csillapodtával megkérdezte: – Na, mit akar a tovariss pop? – A szomszéd faluba menne. –

Menjen csak, rendben van. Mi jóban vagyunk a tovariss popokkal. – De valami írást. – Nem kell írás, menjen csak nyugodtan.

Gyalog indultunk el ketten. *Dankó Imre*, igen ő, a néprajztudós volt a társam Szabadszállás egyházi és iskolai életének újraindításában.

Az ottani híveknek az volt a legnagyobb fájdalmuk, hogy nem volt, aki temessen és kereszteljen. Persze, elláttam a szolgálatokat, de fontosabb volt a prédikáció meg az iskola. Nagyon aktuálisakat mondhattam, mert többen megkérdezték óvólag, hogy merek ilyen szókimondó beszédeket tartani. Nincs mitől féljek.

Az iskolában a magyar nyelvtant, az éneket és a rajzot – hogy is írják újabban a hírlapok? – magamhoz vontam, és megpróbáltam valóra váltani azt, amit *Karácsony Sándor* pedagógiai előadásából kivettem Debrecenben.

Szerettem az önállóságot, ezért próbálkoztam legtöbbet rajztanítással, mert arról semmi közvetlen útmutatás nincs *Karácsony Sándor* vastag pedagógiai köteteiben.

Volt azért vezérfonalam: *Gaál Sándor* rajzoktatási módszere, amelyben több éven át részesültem, a kötelező és szabadkézi rajzórákon. A rendes rajzóra nem voltak nagyon érdekesek, mert követni kellett a tantervet. Csak utólag tudtam meg, hogy Gaál tanár úrnak mennyi baja volt a főigazgató úrral, aki minden tantárgy módszertanában orákulumnak hitte magát. A rajzoktatás ellen az volt a kifogása, hogy elsős gimnazista gyerekekkel, vagyis tízévesekkel önarcképet festetett Gaál tanár úr. Ilyen korban még nem szabad efféle földadatot adni. Főigazgatónk – engedtem meg később – olajfestésű naturalista portréra gondolhatott. Olyat csakugyan nem tudtak csinálni. A másik kifogása az volt, hogy rendetlen a rajzszertár. Hogyne lett volna rendetlen, mikor a legfeljebb négyszer három méter alapterületű szobácska dugig rakva volt népművészeti kincsekkel.

Hogy jutottam én, taknyos kölyök ilyen bizalmas vélemények birtokába? Otthon is hallhattam, mert apánk az igazgatótanács elnöke volt. De fölpanaszolta, fölpanaszolhatta nekünk a tanár úr is, rajzórán. Olyan volt, mint-ha közlendői az egész osztályhoz szóltak volna, pedig én voltam ilyenkor az egyetlen figyelmes hallgatója. Azóta is hallom a szavait, a magyarázatait. A kisgyerek mindig a maga formáit, arányait, színeit festi, akkor is, ha nem ez a földadata.

A külön rajzórákat nagyon szerettem. Minden eljárást, minden technikát megismertünk a linóleummetszettől a mázas cserépedényekig.

Szabadszálláson nem volt jóformán semmi fölszerelés. De nem volt tanfelügyelő se. Azt adhattam föladatnak, amihez éppen kedvem volt. És sorra „bejöttek”, amikre kisdíjak koromtól fogva emlékeztem Gaál tanár úr óráiról.

Rajzoljunk csudavirágot. Azt persze nem ártultam el, hogy ez a csudavirág: önarckép. Többnyire szimmetrikus lett a virág. De egy kacskas kezű kislány rajza föltűnően nyomottra, szabálytalanra sikerült, igazolva a tíz évvel azelőtt hallott tételt.

Szabadszálláson kezdtek elrendeződni a dolgok. A piac, az iskola, az egyházi élet mint ha már ki is heverte volna a többszörös megpróbáltatást.

November vége felé, szép napos délelőttön különösen mozgalmas volt a község. Katonák vonultak át a főtéren. A piac tele volt emberrel, baromfival, gyümölcszel és orosz hadi pénzzel. Repülőgépek húztak át fölöttünk. Egyszer csak azt látom, hogy két vadászgép közül az egyik szélső megbillen, s kezd lecsapni ránk, szakasztott úgy, mint a háborús híradóban, mikor a stukák támadásához mindig a Les preludes-öt játszották ijesztő kíséretnek.

– Le a pincébe! – kiáltottam az ott körüllevőknek. De még le sem értünk a lépcsőn, már kaffogtak a gépfegyverek, robbantak a bombák.

Az iskolát légiakna rombolta szét. Szerencse, hogy a padláson robbant. A gyerekek a padok alá bújtak. Csak egyet nyomott agyon a törmelék. A temetésén kemény beszédet mondtam a gyerekgyilkosokról, akiknek meg vannak számlálva napjaik. Attól kezdve sokkal kevesebben jöttek az iskolába. A munkánk színtere is áthelyeződött az osztályból az iskola tetejére. Javítottuk a léceket, raktuk föl a megmaradt cserepeket. A község fedőcserép-tarta-

lékát is fölraktuk az iskola megmenthető felére. A parókia melléképületének cserepei is föl-származtak az iskolára.

A megszökött pap csak Pestig jutott. Január közepe felé visszatért. Jöttek hozzám a presbiterek: – Tessék mondani, elzavarjuk? – Dehogynis. Próbáljanak megbocsátani neki. Az én időm kitelt. Megyek haza Szentmiklóásra. Búcsúzáskor még felelnem kellett néhány kérdésre. – Hol van a fekete, ovális rekamié? – A városparancsnok vitette el. Ketten emelték, de nagyon nehéz volt. Mondták is, hogy a szegény embernekasztala sem maradt, az urak meg ilyen földökádban henteregtek. – A baracklekvarók? – Csokonai szavával bocsátottuk útnak őket: Ami menne más kutyába, Jobb, megy a magunk torkába. – A disznó, amelyet december végére kellett behozni a bérlőnek? – Hozta is, de már érettre hívva. Megöleltük, földolgoztuk. Péteri néni – Petrovics rokonság! – főzött, mosott rám, sok jó ebédet, vacsorát szerzett a *csocsa*.

A cserepek áthelyezése háborította föl legjobban. Hallottam is, hogy hamarosan visszacserepesedett a papi melléképület az iskola rovasára.

Térdig érő hóban költöztünk vissza Szentmiklóásra *Dankó Imrével*. A csomagokhoz egy kis szánkót üttünk össze. Húzni könnyebb volt, mint cipelni.

Fele útján lehettünk, mikor szembe találkoztunk egy nagy csapat civilvel. Vagyis hogy hadifogyokkal. Katonák őrizték, hajtották őket.

Figyelmeztettek, nehogy közéjük keveredjünk. Lehúzódtunk az árok mély havába, de előbb minden cigarettánkat odaadtuk. Camel cigaretta volt, a szabadszállási katonai repülőter személyzetének járandóságából cserélve.

Elvonult a csapat. Ők délnek, mi északnak.

B. L. : Balázs, e szép, kegyetlenül tiszta képpel zárjuk ezúttal. És folytatása következik.

Bereczky László – Vajda Kornél

Postscriptum Vargha Balázssal készített interjúnkhoz: Amint a fenti interjú szövegét olvasók nyilván mindannyian észrevették, Vargha Balázssal nem lehet normális interjút csinálni. Mi elmentünk hozzá, magnetofonnal, kész kérdésekkel, miegyébbel. Rövidesen kiderült, igazán szuverén lényvel nem lehet mit kezdeni szokványos eszközeinkkel. Vargha Balázs beszélt és beszélt, rá se hederített kérdéseinkre, mást, sokkal jobbat mondott, mint amit mi kérdeztünk. El is határoztuk, abbahagyjuk az interjúkészítésnek ezt a módját. A továbbiakban, mert persze a folyt. köv.-öt komolyan gondoltuk, Vargha Balázs a maga ritmusában, a maga utánozhatatlan módján fog beszámolni arról, amiről akar. A következő részek „szerzői” nem a kérdezők, *Bereczky László* és *Vajda Kornél* lesznek, hanem *Vargha Balázs*. Mindannyiunknak így jobb ez. Legkivált az olvasónak.

A könyvtárak és a német egyesítés

Levelek a művelődési miniszterhez

Igen tisztelt Schirmer miniszter úr!

...Ami országunk nyilvános könyvtárait illeti, a Művelődési Minisztériumnak munkája során mindenekelőtt arra kell tekintettel lennie, hogy a könyvtárak csak akkor maradhatnak fenn és tehetnek eleget az UNESCO által meghatározott – és Ön által is idézett – feladatoknak, ha állományuk megfelel a könyvtárhatalmasok igényeinek. Ez a nyilvános könyvtárak esetében azt jelenti, hogy meg kell szabadulniuk az előírt, a régi, egyoldalú eszmeiségű, elkötelezett irodalomtól, és elsősorban demokratikus, humanista és az egész világra nyitott tartalmú új, időszerű állományt kell beszerezniük. A könyvtárosok komoly erőfeszítésére lesz szükség, ha ennek a feladatnak eleget akarnak tenni; a helyi és országos hatóságoktól, valamint a művelődést támogató szervektől pedig a körülményeknek megfelelő, magas pénzügyi ráfordítást igényel. A valutaunió következményeként a könyvtárak az össznémet könyvpiacra rövidesen a duplájára, ha nem még magasabbra emelkednek (az NSZK-ban jelenleg egy könyv átlagára 25–30, az NDK-ban 12–15 márka). A költségvetési keretek várható 50% körüli értékcsökkenése (2 : 1 arányú devalválódása) a könyvtárak számára szinte megoldhatatlanná teszi az előttük álló feladatot: állományuk fentebb jelzett tartalmi megújítását. A negyedrészt zsegről kötött költségvetési keretből a nyilvános könyvtárak (hasonlóképpen az összes egyéb könyvtárak) nem lesznek képesek eleget tenni az irodalom iránti „pótlólagos” és újonnan felmerülő igényeknek, amelyek például – egyebek között – a szükségessé váló átképzések miatt támadnak majd. Az eddigi tapasztalatok ezen túlmenően arra utalnak, hogy a nyilvános könyvtáraknak – mint szociális intézményeknek – tekintettel kell lenniük a várható nagy munkanélküliségre

is. Ezért minden lehetőséget fel kell használni, hogy a könyvtárakba „friss vért”, új irodalmat ömlesszünk.

A legközelebbi jövőben megfontolást igényel továbbá, hogy az új törvényes alapelvek kidolgozásakor – a „szövetségi” alkotmánytól és az egyes szövetségi államok alkotmányaitól a helyi közigazgatás szabályozásáig – a művelődési és a könyvtári kérdéseket az Ön május 11-én elmondott beszédében említett szociális és humánus kötelezettségeknek megfelelően, pontról pontra rögzíteni kell... Végül szeretném tájékoztatni, hogy a könyvtárakban dolgozók olyan egyesületének létrehozásán fáradozunk, amely – az intézmények már meglévő egyesülete mellett – mint a szakmában dolgozó kollégák szövetsége (ez a szervezeti forma a korábbi politikai viszonyok között a könyvtárosok számára kifejezetten tilos volt) segít a munkatársak együttműködésében, egyszerűen szakmai és szociális problémáik megoldásában. E feladatokat jelenleg különösen sürgetően tartjuk, és ezúton is kérjük az Ön támogató közreműködését.

Berlin, 1990. május 16.

Peter Günnel
könyvtári főtanácsos

*

Igen tisztelt Schirmer miniszter úr!

Engedjen meg egy kérdést a *Neues Deutschland* 1990. május 26./27-i számában megjelent, Önrel készült interjúval kapcsolatban:

Kiragadta a szerkesztőség az Ön fejtegetéseit összefüggésükből, netán tévesen értelmezte, vagy az elhangzott kijelentések valóban az Ön véleményét tükrözik?

Ebben az interjúban Ön „művelődési kötelesség”-ről beszél. „Valóban feltétlenül és minden eszközzel az olvasó után kell vinni a könyvet?” Az olvasó művelődési kötelessége, hogy ő maga menjen a könyvért. De bizonyára az is „művelődési kötelesség”, hogy az állam korszerű kínálatot szolgáljon: a konkrét esetben könyvtárakat létesítsen és támogasson.

Mivel én azon üzemi könyvtárosok köréhez tartozom, akiknek léte jelenleg komoly veszélyben forog, és intézményeiket a megszűnés fenyegeti, az a véleményem, hogy az Ön nyilatkozatának közreadása félreértésekre ad alkalmat. Az Ön szavaiból országunkban számos vezető arra a következtetésre jut: az üzemekben tehát nincs szükség könyvtárakra. Szerintem viszont a korszerű irodalom eljuttatása a munkahelyeken a dolgozókhhoz most fontosabb, mint eddig bármikor, mivel napirendre került a dolgozók ezreinek szakmai képzése, továbbképzése és átképzése, és ugyan ki tudná egyénileg megvásárolni valamennyi szükséges szakkönyvet?

Még a fejlett ipari államokban, az NSZK-ban, Svédországban és Dániában is nagy figyelmet fordítanak az olvasás támogatására, az elektronikus médiák túlsúlyának ellensúlyozása érdekében. Az NSZK-ban 1988-ban a szövetségi köztársaság elnöke, dr. Richard von Weizsäcker védnöksége alatt az olvasás elősegítését szolgáló alapítványt hoztak létre, amelynek célja az NSZK-beli funkcionális analfabetizmus felszámolása. Ennek egyik eszköze a skandináv mintára kidolgozott „köny-

vek a büfében” elnevezésű vállalkozás. A közepes nagyságú ipari vállalatok büféiben, étkezőiben könnyen hozzáférhető helyen könyveket helyeznek el, hogy „...a nem vagy csak keveset olvasó alkalmazottakat olvasásra csábítsák”. Mintha ebben a vonatkozásban egyet és mást már *mi* is felmutattunk volna...

1986 óta a szövetségi gyűlés többször foglalkozott az „olvasástámogatás” témájával, legutóbb 1989. október 6-án. Feltételezem, hogy e célokat Ön ugyancsak támogatni kívánja, és csak üdvözölni lehetne, ha ezt ki is nyilatkozatná.

Bärbel Klemz
a Berliini Közlekedési Vállalat
könyvtárának vezetője

Der Bibliothekar 1990/8.

Hírek a könyvtárak életéből

Az oranienburgi körzet központi könyvtárainak vezetői arról számolnak be, hogy több könyvtárat be kellett zárni, mivel a háztulajdonosok saját céljaikra kívánják helyiségeiket felhasználni, illetve azért, mert a helyi hatóságok a könyvtáráépületekben ipari vállalkozásokba akarnak fogni. A hohenneuendorf-i könyvtár május 20-ától bezár, mert a házigazda a helyiségeket másnak adja bérbe. Hohenneuendorf-nak 8500 lakosa van, a könyvtárnak 3,5 munkatársa volt. Schidowban már megkapta a könyvtár a felmondólevelet. A leibnitzi könyvtár helyén a tanács kereskedelmi videotékát fog

létesíteni. Egy másik településen az egyik szolgáltatóvállalat áruháznak adja el épületét, amelyben a könyvtár is elhelyezést nyert. Az oranienburgi városi és körzeti könyvtárban tartott tanácskozáson az érdekeltek és a többi résztvevők megállapításai higgadtak, szakszerűek, nem csüggedtek, de nem is különösebben optimisták.

„A helyi hatóságok fognak dönteni arról, mire költik a pénzt.” – „Többé nem vásárolhatunk olyan könyveket, amilyenek nekünk tettszenek, hanem csak olyanokat, amilyeneket megengedhetünk magunknak.” – „A könyvtá-

raknak bizonyítaniuk kell létjogosultságukat.” – „Nem engedhetjük meg, hogy a községi könyvtárak minőségi színvonala csökkenjen!” – „Ha a községi könyvtárak fennmaradását veszély fenyegeti, az egyháztól kell segítséget kérnünk, illetve a könyvtár állományát át kell adni az egyháznak.” – „A legfontosabb az állomány. Ha nyugati irodalmat szerzünk be, az olvasók ismét visszatérnek hozzánk, meghozza többen, mint korábban, mivel ezentúl nem tudnak majd annyit költeni saját könyvekre.” – „Megmaradhat a központi ellátás? A helyi

hatóságok alighanem maguk akarnak majd dönteni a beszerzésről.” – „A folyóiratokon kell takarékoskodnunk.” – „Felhagytak már a központosítással?” – „Ha a bérköltségekkel takarékoskodni fognak, akkor az egyszemélyes könyvtár lesz az általános?” – „Igen fontos lesz a statisztika. Ezzel tudjuk a könyvtár szükségességét és fenntartását indokolni.”

1990. május 9-én feljegyezte:

Ilse Eisenträger

Der Bibliothekar 1990/8.

Összberlini tanácskozás

1990. április 27-én másodízben találkoztak a nyugat-berlini kerületi városi könyvtárak vezetői kelet-berlini kollégáikkal. Egy-egy résztvevővel képviseltette magát a Berlinei Városi Könyvtár és az Amerika-Emlékkönyvtár, valamint a berlini szenátus és magisztrátus is. A mindkét felet érintő, konkrét tervekkel kellett megvitatni. Az első napirendi pontként az 1990 októberében első alkalommal a város mindkét részében megrendezendő „multikulturális akciónapok”-kal foglalkoztak. Ezután a berlini regionális bizottság szakértői csoportjának üléséről hangzott el beszámoló. Ez a csoport a könyvtárügy különféle problémáival foglalkozik, pl. a továbbképzés, a használati feltételek, a berlini könyvtárak címjegyzéke és egy folyóirat-adatbank kérdéseivel... A leg-sürgősebbnek a letéti állományok cseréjét és a

továbbképzést ítélték. A nyugat-berlini szenátus 405 000 márkát bocsátott rendelkezésre tartós letétek létrehozására. Ebből a kelet-berlini nyilvános könyvtárak vonzó állományt, kerületi könyvtáraként kb. 1600 könyvet kapnak. A megvásárlásra kerülő könyvek kiválasztásában a nyugat- és kelet-berlini könyvtárosok szorosan együttműködnek... A város várható egyesítésére tekintettel javasolták munkacsoport létrehozását a használati feltételek kidolgozására.

A kelet- és nyugat-berlini könyvtárosok közös munkájának első kézzelfogható eredménye a berlini könyvtárak 1990 augusztusában vagy szeptemberében megjelenő címjegyzéke.

Dr. Cornelia Voss

Der Bibliothekar 1990/8.

Herceg, óvakodj...

Könyvtáros, nagyon óvakodj! Előnt bennünket az aluljáró irodalom, és ha ezek között érték is akad, azt meg könnyen tönkreteszi az aluljáró könyvkiadás. Miközben azzal szédítenek, hogy kultúrát akarnak terjeszteni. Pedig csak gazdagodni akarnak. „Herceg, óvakodj gazdagodni a jelen évben” – olvashatjuk egy most újra kiadott könyv latin mondatának „korszerű” fordítását. *Kosáryné Réz Lola*

egyik történelmi regényéről, az *Ulrik inasról* van szó, amely a Garabonciás Könyvkiadó Kiszöveget „gondozásában” nemrég élte meg új kiadását. A kiadó, helyesen, úgy gondolta, hogy a könyvben itt-ott előforduló latin és egyéb, a mai olvasó számára már szokatlan kifejezéseket helyes lesz lábjegyzetben megmagyarázni. „Comes luci camerae presentis anni” – olvashatjuk a könyvben körmöci Jóka

foglalkozását. Ez magyarul azt jelenti, hogy „a kincstári haszon (vagyis a kamara) jelen esztendei grófja”. Annál meghökkentőbb a lapalji jegyzetben közölt fordítás: „Herceg, óvakodj gazdagodni a jelen évben.” Leiterjakab, telitalatban.

Ez a csúcs, mert ehhez képest egyéb lábjegyzeteket olykor akár „sajtóhibának” is felfoghatunk. Például amikor Selmezbányáról (amelynek Sebncium latin nevét nem magyarítja a jegyzetelő) azt olvassuk, hogy „in periculo videmus miseri divitesque saepe gement”, vagyis a várost „veszélyben látjuk, nyomorultak és gazdagok gyakorta sírnak”. A lap alján: a várost „nyomorogni látjuk, és gazdagok gyakran jajgatnak”.

A misében elhangzó Dominus vobiscum fordítása eléggé közismert, annál meglepőbb a reá adott válasz fordítása: „és a ti lelketekkel”, a helyes „és a te lelkeddel” helyett.

Mindezek után már aligha csodálatos, hogy az egri püspökkel kapcsolatos hatsoros latin szöveg szavainak összerakása végleg meghaladta a fordító erejét, de a sok magyarázkodás helyett ebben csak azt tesszük szóvá, hogy a

„mille” számnevet ezer helyett száznak fordítja. Nem kevésbé bájos a „hutmanné asszony” megmagyarázása sem: „a hutman felesége”. Mintha az ispánéhoz azt írják, hogy az ispán felesége, vagy Nagynéhoz, hogy Nagy felesége. Itt a hutman érdekelné az olvasót, amit Szamota oklevélszótárában kellett volna megkeresni: „bányagondnok, bányamester”. Az építészeti „opus quadratum,” megértéséhez sem segít sokat a „négyrét rakott fal” lábjegyzet. Milyen az? Sokkal valószínűbb – de ennek gondosan utána kellett nézni –, hogy „kváderkövekből”, vagyis szabályos négyszögletesre faragott kövekből épült falról van szó. Lásd ehhez a Pallas lexikon *quader* és *quaderozás* címszavát.

Kár, hogy Kosáryné könyvében nem fordul elő az a nevezetes angol mondás, amelyet lábjegyzetben az illetékes – talán ebben az esetben helyesen – így magyaritott volna: „Ha valamit érdemes csinálni, azt érdemes jól csinálni!”

„Herceg, óvakodj...” Könyvtáros, óvatosan kezeld a jelen esztendő könyvtermelését! És intsd óvatosságra az olvasókat is!

Kelecsényi Gábor

Tudomásunkra jutott...

Vályi Gábor,
az Országos Könyvtárügyi
Tanács elnöke

Szente Ferenc,
az Országos Széchényi Könyvtár
helyettes főigazgatója

Tekintettel a felelős szerkesztő személyében bekövetkezett változásra és a változtatás lebonyolításának módjára, 1990. szeptember 30-ával leköszönök a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottsága elnöki tisztéről.

Budapest, 1990. augusztus 30.

Papp István

*

A Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottsága tagjainak

Tájékoztatására közlöm, hogy a fenti levelet írtam a Könyvtári Figyelő lapgazdáinak.

Engedje meg, hogy megköszönjem eddigi tevékenységét, amellyel mind a szerkesztőség, mind a magam munkáját segítette. Egyben további eredményes munkálkodást kívánok Önnek a szerkesztőbizottságban.

Őszinte tisztelettel

Budapest, 1990. augusztus 30.

Papp István

Ugyancsak tudomásunkra jutott az alábbi levél, amelyet a *Könyvtári Figyelő* 1990/1–2. száma közöl.

Kedves Olvasó!

Szakmánk folyóiratainál újabban szokássá vált, hogy az egyes számok bevezetőjeként a főszerkesztők személyes „beszélgetést” folytatnak olvasóikkal. E néhány sor nem ennek a meghonosítását jelenti a *Könyvtári Figyelő*-ben. Én most *először* és egyben *utoljára* élek ezzel a lehetőséggel.

Búcsúzni szeretnék. Tizenkét év után, néhez szívvel bár, de megválok a laptól. Hogy miért? Őszintén szólva, nem tudom.

Egy 1988-ban készült, és a *Könyvtárosban* is megjelent interjúban azt mondtam, hogy a lapot addig szeretném szerkeszteni, amíg nem szólal meg bennem az „önkritika csengő”, hogy már nem megy. Akkor magam fogok jelentkezni, azt mondani, „elég”. De nem, most nem erről van szó. „Kívülről” csengettek. Hogy mi okból, azt nem tudom. Ezt velem senki nem közölte, csak a közömbös papír adta tudtomra, hogy a megbízatásom lejár.

Bízom abban, hogy a személyemtől való megválás mögött csak a fiatalítás szándéka áll, s nem a munkámmal való elégedetlenség. A fiatalítással – már csak mint több könyvtáros generáció oktatója is – messzemenően egyetértetek. Az elégedetlenséggel nem, mert szerkesztői munkámat eddig inkább elismerés, semmint kifogás érte.

Köszönöm a lap munkatársainak, a szerkesztőbizottság elnökének és minden volt és jelenlegi szerkesztőbizottsági tagnak mindazt, amivel hozzájárultak annak a folyóiratnak a megjelenéséhez, amelyet a visszajelzések szerint a szakma kedvelt és hasznosnak ítélt. Köszönöm a lap olvasóinak a folyamatosan megnyilvánuló bizalmat és a kollegiális biztatást. Kérem, hogy az általam még nem ismert utódomat is részesítsék mindebben.

A magyar könyvtárügynek és szolgálójának, a *Könyvtári Figyelő*nek, a lap munkatársainak és olvasóinak további sikereket kíván

a búcsúzó felelős szerkesztő

Gerő Zsoltné
(sokuknak csak Vera)

IFLA, Stockholm, 1990

Az IFLA 56. közgyűlése 1990. augusztus 18–24 között volt Stockholmban, de már augusztus 13-án megkezdődött a kapcsolódó rendezvények sora. A szokásos előszemináriumokból és egyéb gyűlésekből, értekezletekből ezúttal tizenhárom volt, amelyeket az IFLA különböző szekciói, kerekasztalai, divíziói, vagy az egyes „magprogramok” szerveztek, hogy saját megközelítésükben tárgyaljanak meg olyan kérdéseket, amelyek összefüggnek a konferencia fő vagy valamelyik altémájával. Ezek a rendezvények néha érdekesebbek, mint a szekciók, illetve divíziók fő rendezvényei, gyűlései, műhelyvitái. Amelyekből persze olyan tömeg volt a konferencia programján, hogy a gyanútlan – IFLA konferenciákon járatlan – könyvtáros kapkodhatta a fejét, elég feladat volt neki megtalálni az őt érdeklő rendezvényeket.

Az idei konferencia fő témája – kapcsolódva az UNESCO által 1988–1997 közöttre hirdet-

tett, a kulturális fejlődést támogató évtized céljaihoz – „A könyvtárak – a tájékoztatás a tudásért” volt. A szükségképpen általános főcímnél jobban mutatja a konferencia céljátartalmát azoknak az altémáknak a sora, amelyek megtárgyalását a szekciók, divíziók és kerekasztalok tűzték napirendre, természetesen mindegyik a saját szakmai illetékessége felől ragadva meg a témát. Ezek a következők voltak: A könyvtárak szerepe az információk szolgáltatásával a tudás fejlődéséhez; A tudás mint a társadalom kulturális összetevője; A könyvtárak mint a nemzetközi együttműködés támogatói; A könyvtárak szerepe a felnőttnevelésben és a közoktatásban (az iskola előtti, az általános-, a középiskolás és az egyetemi szinten); Közművelődés – a könyvtárak szerepe a nép nevelésében együttműködve a tömegmozgalmakkal; Módszerek és technikák a könyvtárhasználat megkönnyítésére; A sokeszközű (multimédia) könyvtár – új utak a tudás és

szakértelem terjesztésére; A könyvtárak szerepe az írástudatlanság elleni harcban a fejlődő és a fejlett országokban; A könyvtári személyzet alkalmassága és szakmai képzése a változások idején.

Ha ezeket „permutáljuk” a szekciók és divíziók számával (harminckét szekció és tizenegy kerekasztal nyolc divízióba szervezve), és azt is tekintetbe vesszük, hogy mindegyik ezt az alkalmat arra is fel akarja használni, hogy saját tervezett témáiról megbeszélést (például műhelyvitát) tartson, máris előttünk van a témák, előadások, a „paper”-ek olyan tömege, amelyet áttekinteni majd csak akkor lehet, ha idehaza a KMK szakkönyvtárában (ahol némi késéssel minden IFLA anyag megtalálható) tanulmányozzuk.

Minden ilyen beszámolót, azt hogy a szerző a számtalan lehetőségből mit ragad meg, miről ír, miről nem, elsődlegesen az egyéni érdeklődés határozza meg. Ezen túlmenően hazai könyvtárügyünk vélt érdeklődésére is tekintettel igyekeztem lenni, meg arra is, hogy a rendező svédek minek adtak – legalábbis a magam ítélete szerint – hangsúlyt. Belátom, mindegyik meglehetősen szubjektív válogatási szempont. De legalább igyekeztem olyan eseményekről tudósítani, amelyekben magam is részt vettem. Ha ez nem sikerült, akkor írásos beszámolókat (paper, preprint) használtam.

Közművelődési könyvtárak

A közművelődési könyvtárak kérdései – legalábbis az én meglátásom szerint – kapták a legnagyobb hangsúlyt a konferencián. A nyitó plenáris ülésen elmondott beszédében *Bengt Göransson* oktatási és kulturális miniszter – szándékoltan mellőzve a többit – csak erről a könyvtár típusról beszélt „A könyvtárak és a társadalmi szerkezet” címen. A svéd gyakorlat alapján mint a társadalom legfontosabb közművelődési intézményét határozta meg a könyvtárat, amely nem csak művelődési szempontból játszik központi szerepet a közösség életében, hanem mint a demokrácia éltetője és táplálója is. Hiszen nem csak azt teszi lehetővé, hogy az állampolgár megértse az őt körülvevő világot, hanem abban is segít, hogy megfogalmazza saját egyéni véleményét. Munkájában a hivatásos könyvtárosok és az önkéntesek erőfeszítései találkoznak. A könyvtár, noha gyűjtőhelye valamennyi médiumnak, mégis elsősorban a könyveken keresztül teljesíti hivatá-

sát. A könyvtár mint könyvgyűjtemény a közösség értelmi és műveltségi állapotát és szándékait fejezi ki. A közművelődési könyvtár nem passzív szolgáltató állomás, hanem aktív műveltségterjesztő intézmény.

A közművelődési könyvtári politikával foglalkozott a preszemináriumok egyike, amelyet a fejlődő országok könyvtárosainak rendeztek. Ajánlásai közül a legfontosabb az UNESCO 1972-es könyvtári manifesztumának felülvizsgálatát és a mai követelményekhez való igazítását javasolta. A közművelődési könyvtári szekció máris programjába illesztette a felülvizsgálatot.

A közművelődési könyvtári szekció két ülést tartott. Az elsőn egy korábban megbízott munkacsoport a falusi közösségek információval való ellátására kidolgozott irányelvekről adott számot. Ugyanezen az ülésen *Birgitta Modigh* svéd kollégánk a munkahelyi könyvtári ellátásról tartott beszámolót többéves kutatás alapján. Két típust különböztetett meg. Az egyik a skandináv országokra, különösen Svédországra jellemző, ahol a lakóhelyi közművelődési könyvtár létesít fiókokat, mintegy előretolt bázist az üzemekben; a másik – a szakszervezetek és a vállalatok által fenntartott könyvtárak – a kelet-európai országokra, Franciaországra és az NSZK-ra. Ez utóbbi keretében bőven és helyszíni tapasztalatait felhasználva elismerően szólt a magyarországi gyakorlatról, amelyről mi tudjuk, hogy éppen a legutóbbi egy-két évben alaposan megváltozott. A Szovjetunió gyakorlatát külön előadásban ismertette *Jeugenyija Ponomarjeva*, a szovjet kulturális minisztérium könyvtári igazgatóságának vezetője.

A közművelődési könyvtári szekció másik rendezvénye egy műhelyvita volt, amelynek keretében három előadás (két svéd és egy magyar) hangzott el, és ezekhez kapcsolódó véleménycsere folyt *Nick Moore* kézikönyv-tervezetéről, amely a közművelődési könyvtárak teljesítményének mérésével foglalkozik. A teljesítmény és a hatékonyság mérése – nyilván nem véletlenül, hiszen a gazdasági nehézségek rákényszerítik a könyvtárakat a források hatékonyabb felhasználására – valóságos divattémának bizonyult. Az említetten kívül több előadásban foglalkozott vele az egyetemi könyvtárak, sőt a hátrányos helyzetűeket szolgáló könyvtárak szekciója is.

A fejlődő országok, a harmadik világ könyvtárainak fejlesztése az IFLA egyik fő – vállalt – feladata. Őt magprogramjának egyike (ALP:

a könyvtárügy fejlesztése a harmadik világban) ezzel foglalkozik. Olyan kérdéseket csoportosítva ebben, mint a képzés és nevelés; a nyilvános könyvtári és tájékoztatási szolgálat fejlesztése, különösen a falusi körzetek és a városok peremkerületeinek igényeire tekintettel; a könyvtárak jobb bevonása az írni-olvasni tanítás programjába. Tekintve, hogy Svédország meglehetősen nagy szerepet vállal a harmadik világ országainak kulturális támogatásában, továbbá hogy az UNESCO 1990-et az Írástudás Nemzetközi Évének nyilvánította, a fejlődő országok könyvtárügye az IFLA konferencia programjában is nagy szerepet kapott, elsősorban a különféle regionális rendezvényeken. A már említett könyvtárpolitikai szemináriumon túl még egy kapcsolódó rendezvény foglalkozott a könyvtárak szerepével az analfabétizmus elleni harcban. Ennek keretében hangzott el Nagy Attila előadása a magyarországi helyzetről.

A kelet-európai változások

Érdekes volt megfigyelni – elsősorban a különféle programok vizsgálata, hírek, események figyelése kapcsán –, hogy a kelet-európai változások hogyan kaptak visszhangot az IFLA közgyűlésén. A már említett két magyar előadáson kívül a parlamenti könyvtárak szekciójában hangzott el egy NSZK-előadás arról, hogy a kelet-európai változások milyen kihí-

vást jelentenek a nyugati parlamenti könyvtáraknak. Romániából nem volt regisztrált résztvevő a konferencián, de *Ion Stoica* igazgató televíziós előadást tartott a tavaly decemberi bukaresti események során léeggett egyetemi könyvtár történetéről. A csehszlovák küldöttek között újra feltűnt a nemzetközi könyvtárügyben (például az INTAMEL – Nagyvárosi Könyvtárak Nemzetközi Egyesülete – létrehozásában) korábban nagy szerepet játszott *Rudolf Malek*, akit 1968 után váltottak le a prágai városi könyvtár éléről. Érzékelhető volt az NDK könyvtárosainak a megelőző konferenciákhoz képest visszafogottabb szereplése.

Az egyoldalúság vádját elkerülendő, hadd szóljak egy érdekes előadásról, amely a szakkönyvtári divízió társadalomtudományi könyvtárak szekciójában hangzott el. *Maurice B. Line*, a British Library nyugdíjas igazgatója, a nagytekintélyű és igen aktív könyvtáros (aki a szervezetben szerzett érdemeiért, többek között az egyik magprogram vezetéséért a záróünnepélyen vehette át az IFLA aranyérmét) a stratégiai tervezésről tartott nagy érdeklődést kiváltó előadást. Abból indult ki, hogy a könyvtárakra nehezedő pénzügyi és egyéb nehézségek miatt a stratégiai távlati tervezés mind fontosabbá válik. Az ilyen – általában 5 évre készített – terv azt segíti, hogy a könyvtár beleszóljon a saját jövőjének alakításába. Nem általánosan alkalmazható modellt adott, hanem néhány közös jellemzőt gyűjtött össze a különféle könyvtárak stratégiai tervezéséről.

Jóllehet példái a British Library két egymást követő ciklusra készített prognózisa, illetve a MIT (Massachusetts Institute of Technology) könyvtárainak 2000-ig szóló terve voltak, gyakran élt közművelődési könyvtári példakal is. A stratégiai tervezést katalizáló és kreatív erőnek tekinti, ha az intézmény valamennyi dolgozóját bevonják a tervező munkába, mivel ez elősegíti, hogy a könyvtár munkáját egységben és egészében lássák, munkájukat hatékonyabban végezzék. Azoknak pedig, akik kételkedtek abban, hogy a gyorsan változó körülmények között lehet egyáltalán tervezni, azt válaszolta, hogy „csak a lovak élnek állandó körülmények között” (ami angolul szóvicc, mivel a „stable” szó istállót is, állandót is jelent).

A svéd könyvtárosok kitűnően rendezték meg a konferenciát. Valószínűleg nemcsak azért, mert gyakorlatuk is van benne, hiszen 30 évente rendeznek egy IFLA-közgyűlést. 1930-ban ugyancsak Stockholmban (40 delegátus 20 országból), 1960-ban Londonban és Malmöben (81 delegátus, 48 országból) volt az IFLA közgyűlése. Az idein 1660 delegátus volt jelen 120 országból, és ezzel történetének

legnagyobb konferenciáját rendezte az IFLA. A számok az IFLA fejlődését mutatják: szakmánk egyesülete az egyik legtöbb országot átfogó nemzetközi szervezet.

A konferenciához igen gazdag szakmai kiállítás kapcsolódott (170 kiállító a világ minden országból), bemutatva amit a könyv- és folyóiratkiadók, terjesztők, számítógépes cégek, könyvtárellátók és a könyvtárak nyújtani tudnak a könyvtáraknak és egymásnak. Svéd kollégáink arra is lehetőséget teremtettek, hogy a résztvevők minél több, közismerten magas színvonalú és gyönyörű svéd könyvtárat tekinthessenek meg.

A konferencia az előadásokkal, vitákkal, kiállításokkal és könyvtárlátogatásokkal, baráti találkozásokkal együtt maradandó szakmai és nem csak szakmai élményt jelentett mindenkinek, aki részt vehetett azon.

A záróünnepségen pedig elhangzott a meghívás a jövő évi, Moszkvában 1991. augusztus 18. és 24. között megrendezendő konferenciára. Témája a könyvtárak és a kultúra kapcsolata lesz.

Kiss Jenő

Hírek az IFLA életéről

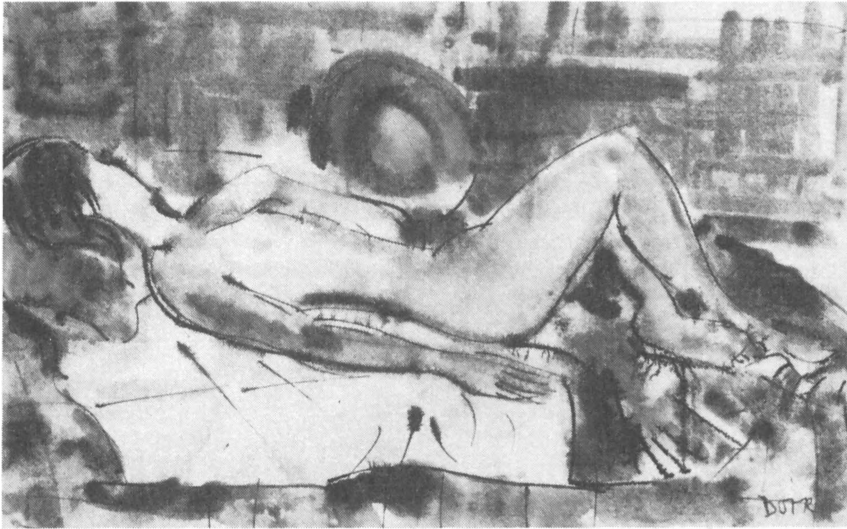
Az IFLA Journal 1990/3. számának hírovara alapján

A Végrehajtó Bizottság 1990. áprilisi ülésének fő témái: a Dél-Afrikai Köztársaság IFLA-tagsága (a kiküldött munkabizottság jelentését állásfoglalás végett minden tag még 1990 folyamán megkapja), az anyagi támogatást nyújtó társult tagok körének bővülése, ösztöndíjak odaítélése (az egyiket az egységesített névalakok, a másikat a minimális katalógizálás tárgyában), az IFLA szervezetének és működési mechanizmusainak vizsgálatára egy munkabizottság kiküldése.

A Szakmai Bizottság ugyancsak áprilisban ülésezett. Napirendjén a stockholmi konferencia előkészületei, a magrogramok és a különböző szervezeti egységek közötti kapcsolatok, az 1992–1997-re szóló középtávú terv előkészületei és finanszírozási kérdések szerepeltek.

Két szervezeti egység ad hírt tevékenységéről. A Kormányzati Információk és Hivatalos

Kiadványok Szekciója szemináriumot tervez 1990 végén a latin-amerikai országok számára ezzel a tematikával: a hivatalos kiadványok közzététele, bibliográfiai számbavétele, jogi vonatkozásai, a rájuk vonatkozó tájékoztató szolgálat; kitérnek a nemzetközi kormányközi szervezetek publikációira is. A Sorozati Kiadványok Szekciója részletesebben számol be a korábban már jelzett négy vállalkozásról. (Ld. az *IFLA Journal* 1990. 2. számát; tájékoztatást róla a *Könyvtáros* 1990. 10. számában.) Itt most csak a *Szilvássy Judit* gondozásában készülő kézikönyv tartalmát körvonalazzuk: gyarapítási feladatok, a nyilvántartási rendszerek típusai (beleértve a bibliográfiai számbavételt, az állománynyilvántartást, a sorozatok és folyóiratok tartalmi ellenőrzését), a gyűjtemény gondozása és megőrzése, szabványok, elemi automatizálás, a nemzetközi adatbázisok sze-

repe, az oktatás és képzés fontossága, az ENSZ kiadványainak jelentősége.

Az Európai Könyvtárosok és Kiadók Munkacsoportja közzétette ötödik állásfoglalását, amely a könyvek áramlását akadályozó tényezőkkel foglalkozik. Ezek között az első helyen említi, hogy az 1952-es firenzei egyezményt (amely az importvám eltörlését irányozza elő minden nyomtatott anyagra vonatkozóan) még csak 79 ország írta alá, s ezeket sem korlátozza semmi, hogy belföldi forgalmi adót ne rójanak ki a könyvek árusítására. A növekvő postai költségek is jelentős gátat képeznek, ugyanúgy a kötött devizagazdálkodásból fakadó nehézségek. Még a demokratikus hagyományú országokban is mutatkoznak a cenzorság és a bojkottálás jelei. A könyvtárak gyarapítási keretének csökkenése károsan hat ki magára a könyvkiadásra és könyvkereskedelemre, s végső soron a vásárlókra is. A könyvtáraknak sem érdekük, hogy a kiadványokról jogellenesen másolatok készüljenek.

Catherine Pinion számol be az Audiovizuális Dokumentumok Nemzetközi Kerekasztala eddigi tevékenységéről és további terveiről. A kerekasztal résztvevői: az IFLA Audiovizuális Médiumok Kerekasztala, a FIAF (International Federation of Film Archives – Filmarchívumok Nemzetközi Szövetsége), a FIAT (International Federation of Television Archives – Televíziós Archívumok Nemzetközi Szövetsége), az IASA (International Association of Sound Archives – Hangarchi-

vumok Nemzetközi Egyesülete), az IFTC (International Film and Television Council – Nemzetközi Film és Televíziós Tanács) és az ICA/CAV (International Council on Archives' Audiovisual Committee – a Levéltárak Nemzetközi Tanácsa Audiovizuális Bizottsága).

Az IAML (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres – Zenei Könyvtárak, Archívumok és Dokumentációs Központok Nemzetközi Egyesülete) vezetősége úgy döntött, hogy ezentúl az IFLA-nak is megküldi éves jelentését; most első ízben történt ez meg, s az IFLA Journal teljes egészében közli.

Az UNESCO három tanulmány kidolgozására kötött szerződést az IFLA-val. Az első a nemzeti könyvtáraknak az új információs környezetben betöltött szerepével foglalkozik, a másik a könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumellátás oktatási formáival, a harmadik pedig egy munkaanyag, s a Stockholmban 1990. augusztus 15–16-án megtartott, a bibliográfiai rekordokkal foglalkozó szemináriumra készült.

Több hasznos, nemzetközi érdekű kiadványról is beszámol a hírvonat; így az iskolai könyvtárak számára készített irányelvekről, az audiovizuális dokumentumok szolgáltatásaira vonatkozó irányelvekről, a könyvtárközi kölcsönzés és dokumentumellátás bibliográfiájáról, a levéltári, könyvtári és információs szakmai egyesületek vezetéséhez ajánlott irányelvekről, az optikai információs termékek

könyvtári használatának felméréséről, a vállalati információs szolgálatok menedzsmentjéről, valamint az Európa információs helyzetével és jövőjével foglalkozó munkáról.

A Kölni Egyetemről a bostoni (USA) Simmons Főiskola Könyvtári és Információtudományi Tanszékére került át az a forrásközpont, amely a könyvtári, levéltári és információtudományi területen működő nemzetközi és nemzeti egyesületeket, szervezeteket tartja nyilván.

A Hírvonat másik magyar vonatkozása az

országos Széchényi Könyvtár Bibliotheca Corviniana kiállításáról szól.

*

Az *IFLA Journal* két nekrológia a magyar könyvtárosok által is ismert két személyiségtől búcsúzik: *Margarita Ivanovna Rudominótól* és *Ljudmilla Alexejevna Gvisiani-Kosziginától*. Egymást követték a moszkvai Külföldi Irodalom Össz-szövetségi Állami Könyvtára élén és az IFLA Végrehajtó Bizottságában.

Papp István

Események, krónika 1989 (II.)

SZEPTEMBER

1. Nyugalomba vonult *Futala Tibor*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója. A Magyar Képzőművészeti Főiskola könyvtárának új igazgatója *Blaskóné Majkó Katalin*. Elődje, *Török Sarolta* ugyanezen a napon az OIK munkatársa lett. Befejeződött a Pécsi Megyei Könyvtár bővítése a Székesfehérvár u. 5. sz. ház átalakításával. A 800 m² alapterületű épületben egyebek között 150 m²-es zenemű- és hangtárt, valamint a kölcsönzőrészleghez kapcsolt tömörraktárt adták át. Knogo-rendszerű lopásgátló berendezést helyeztek üzembe – a KGST-országok közül elsőként – az OSZK bejáratainál. Megkezdte működését a budapesti Pogány Frigyes Építőipari Szakközépiskola több mint 250 m² alapterületű, AV-stúdióval és számítógéppel felszerelt könyvtára. Mezőtúron megnyílt a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépész-üzemtechnológiai Főiskolai Karának új, 411 m² alapterületű, galériás könyvtára, amelyhez még 46 m²-es zárt raktári rész is tartozik. Gyöngyösön átépítéssel 221 m² alapterületűre bővítették a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Vállalatgazdasági Intézetének könyvtárát.

Felavarták a szombathelyi Markusovszky Kórház új helyre költöztetett, 260 m² alapterületű orvosi könyvtárát, amelyhez 70 m²-es raktár is tartozik. Győrben, a Kun Béla lakótelepen levő Reider F. utcában felavatott új iskolában 120 m² alapterületű könyvtár nyílt. Veszprémben felavarták a Vetési Albert Gimnázium 192 m² alapterületű új könyvtárát.

Zenei részleg létesítésével és belső átalakításokkal 358 m²-re nőtt a Monori Városi Könyvtár alapterülete.

- 2– Nagykállóban megalakult a *Garabonciás szövetség az olvasótáborokért*.

- 3.
4. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa *Keresztury Dezső* állami díjas akadémikusnak, az OSZK ny. fősztályvezetőjének kiemelkedő tudományos eredményei, sokoldalú irodalom- és művészetnépszerűsítő munkássága, valamint a tudományos és kulturális közélet, a közművelődés érdekében kifejtett magas szintű tevékenysége elismeréseként, 85. születésnapja alkalmából *A Magyar Népköztársaság Rubinokkal Ékesített Zászlórendje* kitüntetést adományozta.

Könyvek és kották között címmel riport közvetítése az FSZEK Fehérhajó utcai zenei könyvtárából a Bartók rádió műsorában.

Egy hazában címmel a nemzetiségi könyvtárügyről szóló riport közvetítése.

- az Állami Gorkij Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
- 4–8. *Az OSZK KMK Az olvasásismeret tanításának módszertana. A tananyag korszerűsítése* című tanfolyama az ELTE, a tanárképző és a tanítóképző főiskolák olvasásismereteket oktató munkatársai részére
5. *A finn irodalom Magyarországon* címmel beszélgetés a Bartók rádióban a finn-magyar könyvtári olvasáskutatás (fogadtatás-vizsgálat) tanulságairól
7. A Szakszervezetek Pest Megyei Könyvtára – előző nevén: Pest Megyei SZMT Központi Könyvtár – a Budapest, Dózsa György ú. 68. sz. épületbe, a volt SZOT Módszertani Intézmény 220 m² alapterületű helyiségeibe költözött
8. Informatika-könyvtár szakos képzés indult a debreceni KLTE keretében *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a Békéscsabai Megyei Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
11. 420 m²-es bővítéssel 810 m²-re nőtt a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Központi Könyvtárának alapterülete
- Egyéves, 200 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított az OSZK KMK könyvtárosi munkakörben dolgozó, érettségizett fiatalok részére
- 11–15. A XVIII. Komárom megyei könyvtári hét. Az események és rendezvények tárgya: könyvtártörténet, közigazgatási változások, kétlépcsős tanácsi irányítás
12. Továbbképző tanfolyamot indított módszertani munkával foglalkozó könyvtárosok részére az OSZK KMK. (Befejeződött dec. 14-én)
- 12–14. Az észak-dunántúli megyék (Fejér, Győr-Sopron, Vas, Veszprém és Komárom) módszertani munkával foglalkozó könyvtárosainak vitafóruma és tapasztalatcseréje Tatán
13. 53 éves korában elhunyt *Ratkó József* költő, a Nagykállói Városi Könyvtár igazgatója
- 14–16. Regionális módszertani továbbképzés a Nyiregyházi Megyei és Városi Könyvtárban Pest, Szolnok és Szabolcs-Szatmár megyei tanácsi könyvtárosok részvételével
15. Felsőfokú diplomával rendelkező iskolai könyvtárosok és közművelődési gyermekkönyvtárosok számára 200 órás intenzív kiegészítő könyvtárosi szakkollégiumi képzést indított a Debreceni Tanítóképző Főiskola közművelődési tanárképző
- 200 órás középfokú könyvtárkezelői tanfolyamot indított saját munkatársai részére az Állami Gorkij Könyvtár *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a Kaposvári Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
18. Budapesten megnyílt az új Városmajori Gimnázium 250 m² alapterületű könyvtára
19. Osztályozói (ETO) továbbképző tanfolyamot indított az OSZK KMK az A-típusú közművelődési könyvtárakban az ETO alapján osztályozó, felsőfokú végzettségű könyvtárosok számára. (Befejeződött nov. 23-án)
20. A mezőgazdasági és élelmiszerügyi ágazat egyetemi könyvtárainak szakmai tanácskozása a Pannon Agrártudományi Egyetem mosonmagyaróvári karán az együttműködés fejlesztéséről
- 21–22. Fejér, Komárom, Vas, Veszprém és Győr-Sopron megyék gyermekkönyvtárosainak továbbképzése *Óvodások a gyermekkönyvtárban* címmel a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárában, a gyermekkönyvtár szervezésében
25. 220 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított Szolnok megye és a szomszéd megyék tanácsi közművelődési és iskolai könyvtáraiban dolgozók részére a Veszeghy Ferenc Megyei Könyvtár
26. Egyéves könyvtárpedagógiai továbbképző tanfolyamot indított *Mit tehet a könyvtár a társadalomért?* címmel olvasószolgálati könyvtárosok részére az OSZK KMK
- 210 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított tanácsi és iskolai könyvtárban dolgozók számára a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár
- Könyvtár- és információpolitikai kérdéseket vitattak meg a könyvtárügy vezető munkatársai a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárában
- 27–28. *Az Országos Széchényi Könyvtár számítógépes információs rendszere és szolgáltatásai* címmel szakmai konferencia az OSZK-ban

28. Városi könyvtárigazgatók harmadik kasszinója a 30. születésnapját ünneplő Ajka városban, *Városi könyvtárak sorsa a változó világban* címmel, a Veszprémi Akadémiai Bizottság, a Veszprémi Megyei Könyvtár, valamint az Ajkai Városi Tanács és az Ajkai Városi Könyvtár rendezésében
30. Nyugalomba vonult *dr. Balázs Sándor-né dr. Veredy Katalin*, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója

OKTÓBER

1. Az Országgyűlési Könyvtár megbízott főigazgatója *dr. Pintér Katalin*
Az FSZEK VII. ker. főkönyvtárának új igazgatója *Tóth Sándorné*
Az FSZEK XIII. ker. főkönyvtárának új igazgatója *Szabó Jánosné*
A más beosztásba került *Szakmári Istvánné* utóda *Karakó Józsefné* lett az FSZEK XXII. ker. főkönyvtárának igazgatója
A Pest Megyei Könyvtár (Szentendre) megbízott igazgatója *Biczák Péter* lett
A Győr-Sopron megyei Jánossomorján, az egykori MSZMP-székház nagytermében, 130 m²-en új elhelyezéshez jutott a községi könyvtár
2. Új helyen – már régebben odaköltözött gyermekkönyvtárával egy épületben –, 460 m²-en megnyílt a Kapuvári Városi Könyvtár
200 + 30 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyei iskolai könyvtárosok részére a szegedi Somogyi Könyvtár
3. Egyéves antikváriusi (becsüs) szaktanfolyamot indított az OSZK KMK – elsősorban az OSZK dolgozói számára
Megbeszélés az OSZK-ban a külföldi könyvek beszerzéséről, az MKE társadalomtudományi szekciójának és műszaki szekciójának közös rendezésében
- 3–
5. A III. nemzetközi élelmiszertudományi és technológiai információs konferencia (IFIS) Budapesten, az AGROINFORM szervezésében
4. Az OSZK KMK-ban tartott összejövetelen megalakult az ÁMK-könyvtárosok szakmai közössége
5. Az OMIKK 200 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított, főként az MTA Könyvtára, az AGROINFORM és a

- műszaki hálózati központok dolgozói részére
- 200 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított a Pécsi Megyei Könyvtár Baranya megye és Somogy tanácsai, iskolai és szakkönyvtáraiban dolgozók részére
- 5–
6. Az Írószövetség gyermek- és ifjúsági irodalmi szakosztálya és a Tolna Megyei Könyvtár által rendezett *XI. Szekszárdi Tanácskozás*, Budapesten, az Írószövetség székházában *Mai kamasz – mai kamaszregény* címmel
Az észak-magyarországi megyék (B.–A.–Z., Heves és Nógrád) gyermekkönyvtárosainak továbbképzése a Salgótarjáni Megyei Könyvtárban, az OSZK KMK és a Balassi Bálint Megyei Könyvtár szervezésében. Fő témája: a jövő gyermekkönyvtára
- 5–
7. A román nemzetiségűek lakta települések könyvtárosainak továbbképzése Gyulán a Mogyoróssy János Városi Könyvtárnak és a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetségének szervezésében, illetve támogatásával
8. 216 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított a Salgótarjáni Megyei Könyvtár Nógrád megye tanácsai és iskolai könyvtáraiban dolgozók részére
- 9–
11. A vas- és acéliparban dolgozó műszaki fejlesztő szakemberek részére szervezett informatikai továbbképzést a veszprémi Jutas szállóban az IPIK Szakkönyvtári Információs Iroda a Magyar Vas- és Acélipari Egyesülés felkérésére
- 9–
13. Óvodások hete a Hódmezővásárhelyi Városi Könyvtár gyermekkönyvtárában
10. A műszaki és közgazdasági könyvnapok megnyitója Szombathelyen
Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyei közművelődési, múzeumi és felsőoktatási könyvtárak munkatársai számára 200 + 30 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított a szegedi Somogyi Könyvtár
12. A *Művelődési Közöny* 19. számában megjelent a művelődési miniszter 26/1989. (IX.12.) MM rendelete a sajtótermékek kötele- és tiszteletpléjairól szóló 17/1986. (VIII. 20.) MM rendelet módosításáról
13. *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a Szentesi Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
Könyvről könyvért címmel irodalmi rej-

vényműsor közvetítése a Szentesi Városi Könyvtárból a Petőfi rádió hullámhosszán

15. Betörés után a tűz martalékává lett Dunaföldváron a 150 m² alapterületű, egyesített iskolai és gyermekkönyvtár; a 12 000 kötetes állomány nagyobb része elpusztult
16. A Bp. VIII., Szentkirályi u. 21. sz. épületben, az átalakított Semmelweis-teremben 200 m² alapterületen megnyílt az OIK orvostudományi szakkönyvtára
- 16–20. Az OSZK KMK által szervezett vezetői-módszertani tanfolyam („training”) a modern vezetéselmélet és -gyakorlat megismertetésére Solt-Kalimajorban
A Textar-adatbáziskezelő rendszerről szervezett tanfolyamot a Heves megyei Noszvajon a Könyvtárak Gazdasági Társasága és az Egri Megyei Könyvtár B.–A.–Z., Komárom, Nógrád, Szabolcs-Szatmár és Heves megyei könyvtárosok részére
Baranya, Somogy, Tolna, Zala és Bács-Kiskun megyék tájékoztató- és gyermekkönyvtárosainak továbbképzése Boglárlellén, a Bács-Kiskun megyei Könyvtár szervezésében
- 16–nov. 2. A hagyományos Hajdú-Bihar megyei gyermekkönyvnapok rendezvényei a Debreceni Megyei Könyvtár és a Hajdú-Bihar Megyei Pedagógiai Intézet szervezésében
- 17–19. Vegyipari és bányászati szakkönyvtárosok továbbképzése a veszprémi Jutas szállóban az IPIK Szakkönyvtári Információs Iroda szervezésében
18. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése az OSZK-ban a könyvtári irányítás reformjáról, valamint a megyei könyvtárak helyzetének az önkormány-

zati reform következtében várható változásáról

20. 60 órás, angol nyelvű informatikai szemináriumot indított az OMIKK, külföldiek részvételével
Három megye (Bács-Kiskun, Békés és Csongrád) szakkönyvtárosainak továbbképző értekezlete Hódmezővásárhelyen, a HÓDGÉP-nél, e vállalat rendezésében
- 24–25. A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának mezőgazdasági tagozata által szervezett értekezlet Mezőtúron, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Gépészeti Főiskolai Karán az egységes hálózati információs rendszer kiépítéséről. – A nyugalomba vonuló *Szikszai Lászlóné* helyett *Ördögh Józsefnét*, a Debreceni Agrártudományi Egyetem Mezőgazdasági Főiskolai Karának (Szarvas) könyvtárvezetőjét választották az FKT mezőgazdasági tagozatának vezetőjévé
25. Felavatták a Győri Egyházmegyei Kincstár és Könyvtárt a Káptalándomb egyik műemlék épületében. A könyvtár alapterülete 400 m²
- 25–26. A szakszervezeti (szakmai és SZMT-központi) könyvtárigazgatók értekezlete Budapesten, a SZOT-iskolán a hálózat 1988. évi munkájának értékeléséről és a statisztikai adatszolgáltatás módosításáról
Az ÁMK-k tizenöt éves történetét tárgyaló konferencia a Magyar Építőművészek Szövetségének székházában pedagógusok, népművelők, könyvtárosok és építészek részvételével
26. Felavatták a barcsi gimnázium tetőtér-beépítéssel kialakított, 190 m² alapterületű új könyvtárát
27. Az őszi megyei könyvhetek megnyitója Mezőtúron
30. Az MKE műszaki szekciójának keretében megalakítandó mezőgazdasági csoport előkészítő összejövedele az AGRO-INFORM-ban
- 30.–nov. 10. Óvodások hetei a szegedi Somogyi Könyvtár gyermekkönyvtárában

NOVEMBER

6. *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a gyulai Mogyoróssy János

- Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
7. Életének 61. évében elhunyt *Egry Tamásné*, az OIK ny. munkatársa, aki korábban több mint egy évtizedig volt az intézet könyvtárának vezetője
  8. *Video a könyvtárban – helyzetkép és feladatok* címmel olvasószolgálatos közművelődési könyvtárosok továbbképzése az OSZK-ban
Az agrár-felsőoktatási könyvtárak fel dolgozó könyvtárosainak összejövetele az AGROINFORM-ban gyakorlati számítógépesítési kérdésekről
  - 8– Az OMIKK bemutatóval egybekötve, 10. üzemszerűen megindította CD-ROM-szolgáltatásait
  - 9– Szabolcs-Szatmár, Szolnok és Pest megyék tanácsi könyvtárosainak továbbképzése Leányfalun a Pest Megyei Könyvtár rendezésében
  11. *A Híres magyar könyvtárak* c. sorozatban műsor az Eötvös Loránd Tudományegyetem Központi Könyvtáráról a Magyar Televízió 1. programjában
  12. *A Budapesti művészeti hetek* keretében „...cementfalak között képzelhetsz egy kis szabadságot...” címmel gyermekirodalmi pályázatról szóló műsor a Szakassits Árpád úti FSZEK-gyermekkönyvtárból, a Petőfi rádió hullámhosszán
  13. A Fejér megyei Lepsényben, a volt párt házban 125 m²-en megnyílt a nagyköz ségi könyvtár
  - 13– A megyei iskolai könyvtári szaktanács adók és a pedagógiai szakkönyvtárve zetők országos továbbképzése az OPKM rendezésében, Budapesten, a Római parti szakszervezeti üdülőben
  - 13– Nemzetközi tanácskozás az MTA Köz ponti Könyvtárában *Nagykönyvtárak – integrált információs központok* cím mel – a könyvtár rendezésében
  15. Az MKE zenei szekciójá és AV-munka bizottsága 25 könyvtárnak átadta az Or szágos Közművelődési Tanács támoga tásával készített zenés filmek videofelvé teleit az Állami Gorkij Könyvtárban rendezett összejövetelen
  17. Keszthelyen felavatták a városi könyvtár gyermekkönyvtárának új helyen kialakí tott, 200 m² alapterületű otthonát *Ki nyer ma?* címmel játék és muzsika közvetítése a Pápai Városi Könyvtárból a Kossuth rádió műsorában
  18. A Győri Egyházmegyei Könyvtár és Kincstár bemutatása a Magyar Televí zió 2. műsorában – *Glatz Ferenc* műve lődési miniszter közreműködésével
  19. *A Magyar Közlöny* 84. számában meg jelent a művelődési miniszter 30/189. (XI. 19.) MM rendelete az összevont művelődési intézményekről. (*A Művelő dési Közlönyben* a dec. 29-i, 1989/24-es számban jelent meg a rendelet)
  20. A miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár a zenemű- és hangtárának 15. alapítási évfordulója alkalmából szakmai műhelynapon látta vendégül a megyei könyvtárak zeneműtári munkatársait
  21. Tanácskozás az OSZK-ban a könyvtár közti kölcsönzési útmutató átdolgozásá ról és a központi katalógusokról
  - 21– Az AGROINFORM Mikro-ISIS- 23. tanfolyama a mezőgazdasági ágazat könyvtárosai és információ-felhasználók számára. (A további tanfolyamok dátu mai: nov. 27–29., dec. 11–13.)
  - 22– *Városi könyvtárak a változó világban* 23. címmel a dél-alföldi megyék városi könyvtárigazgatóinak szakmai konfe renciája („kaszinója”) a szegedi Somo gyi Könyvtárban, e könyvtár és az OSZK KMK rendezésében. Felhívás a *Könyvtári Végdegyelet* megalapítására
Az észak-dunántúli régió (Fejér, Győr-Sopron, Komárom, Veszprém és Vas) megyei és városi könyvtárosainak ta nácskozása Velemben, illetve a Kör mendii Városi Könyvtárban *A helyisme reti gyűjtemények kialakítása, gondozása, feltárása és szolgáltatásai* címmel
  23. Az MKE iskolai könyvtárosi szekciójá nak ülése Budapesten, a Deák téri általá nos iskolában. Tárgya: Iskola és infor máció, továbbá MKE-ügyek. A lemondott *dr. Tóth Gyuláné* helyébe *dr. Celler Zsuzsannát* választották a szekció elnö kévé
  24. Az MKE társadalomtudományi szek ciójának, bibliográfiai bizottságának, va lamint könyv- és könyvtártörténeti bi zottságának közös rendezvénye az OSZK-ban a II. országos bibliográfiai értekezlet előkészületeiről, illetve könyvtártörténeti témáról
  - 27.– A veszprémi Országos Oktatástechnikai 1. dec. Központ tanfolyama *Számítógép a könyvtárban – a Mikro-ISIS-program kezelése* címmel a program felhasználói-

- nak. A további tanfolyam időpontja és helyszíne: dec. 18–22. Balatonalmádi
28. Tanácskozás az OSZK KMK rendezésében az OSZK-ban a közművelődési könyvtárak hangoskönyv- és hangosfolyóirat-szolgáltatásáról
  29. A Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése az OSZK-ban. A nyugállományba vonult *Seregi István* helyett *Kenyéri Kornéliát*, a Szakszervezetek Pest Megyei Könyvtárának igazgatóját választották a tanács elnökévé. Az OSZK KMK és az MM által a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárosok számára rendezett tanácskozás az OSZK-ban az 1989. évi statisztikai adatszolgáltatás kérdéseiről
  - 29–30. A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának plenáris ülése a győri Széchenyi István Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskolán
  30. *Gyergyádesz Lászlóné*, a Bács-Kiskun Megyei SZMT Központi Könyvtár megbízott igazgatója más hálózatban vállalt munkát; az SZMT-könyvtár igazgatói állását az év végéig már nem töltötték be
Az ipari szakkönyvtári hálózathoz tartozó Baranya és Somogy megyei könyvtárak értekezlete a Kaposvári Megyei Könyvtárban, a Mecseki Szénbányák Vállalat rendezésében

DECEMBER

1. Az országos gyermekkönyvhét megnyitója Szombathelyen
Nyugalomba vonult *Tóth Béla*, a szegedi Somogyi Könyvtár igazgatója, író, aki ezen a napon vette át a Magyar Köztár-

óság ideiglenes elnöke által adományozott kitüntetést, *A Magyar Köztársaság aranykoszorúval díszített csillagrendjét*. (A könyvtár megbízott igazgatója július 22. óta *dr. Hajdu Géza*)

Az FSZEK XIV. ker. főkönyvtárának új igazgatója *Maruszki József*
Kalocsán a Nagy Lajos Városi Könyvtár visszaköltözött a felújított zsinagógába. Ezzel egy időben a Hunyadi utcai volt körzeti pártszékházban 200 m² alapterületen helyet kapott a könyvtár olvasóterme, helyismereti gyűjteménye, folyóirat-olvasója és gyarapító részlege

- Az 1988. és 1989. évben lebonyolított könyvtárkezelői tanfolyamok szervezői részére az OSZK KMK által az OSZK-ban rendezett tanácskozás
3. Számítógépes olvasói nyilvántartásra tért át a Kecskeméti Megyei Könyvtár *Téli könyvvásár 1989. Üdvözlét az olvasónak* címmel irodalmi rejtvényműsor közvetítése a Szeghalmi Városi Könyvtárból a Kossuth rádió hullámhosszán
  - 4–8. A Textar-adatbáziskezelő rendszerről szervezett tanfolyamot a Zalaegerszegi Megyei Könyvtárban a könyvtár és a Könyvtárak Gazdasági Társasága (Baranya, Szolnok és Zala), valamint az ÁGK szakemberei részére
  6. Építészek és könyvtárosok vitája a Magyar Építőművészek Szövetségének székházában a *Könyvtár a nevelési-közösségi központokban (Debrecen, Földes, Kecel, Pécs)* címmel
  7. A Szakszervezetek Országos Koordinációs Tanácsa az SZMT központi könyvtárak fenntartói, az SZMT-k megszűnése miatt úgy rendelkezett, hogy a szakmaközi szakszervezeti művelődési intézmények – köztük a volt SZMT központi könyvtárak – működtetője a SZOT legyen
  8. A gyermekkönyvtári foglalkozások és munkahelyek céljára szolgáló, összesen 70 m² alapterületű helyiségekkel 684 m²-re nőtt az Esztergomi Városi Könyvtár alapterülete
  12. A Társadalomtudományi Információs Munkabizottság ülése az MTA Könyvtárában a TIM munkájának korszerűsítéséről
  13. A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának műszaki-gazdasági tagozati ülése az

OSZK-ban számítógépesítési kérdésekkel foglalkozott

Az FSZEK kőbányai (Pataky István téri) főkönyvtárában tartott országos megbeszélés résztvevői javaslatot fogadtak el az MKE közművelődési könyvtári szekciójának megalakításáról

Az MKE zenei könyvtárosi szekciójának összejövetele az FSZEK VII. ker. főkönyvtárában a hátrányos helyzetű fiatalok körében végzett zenei könyvtárosi munkáról

14. Nyugdíjba ment *Ribicska Raymond*, a Textilipari Dolgozók Szakszervezete Központi Könyvtárának igazgatója
15. Nyugalomba vonult *dr. Geday Gusztáv*, a budapesti Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója
A Textilipari Dolgozók Szakszervezete Központi Könyvtárának új igazgatója *Kalydy Istvánné* (ejtsd: Kajdi)
A Nagykállói Városi Könyvtár új igazgatója *dr. Kiss Gábor*
16. A szegedi Somogyi Könyvtárban tartotta szokásos év végi összejövetelét az MKE módszertani munkabizottsága
20. 4., bővített kiadásban jelent meg a Tata-bányai Megyei Könyvtár által közreadott *Verselemzések válogatott bibliográfiája* c., országosan terjesztett kiadvány
21. Az észak-dunántúli régió (Fejér, Győr-Sopron, Komárom, Veszprém és Vas) megyei könyvtárainak módszertani vezetői munkabizottsági ülést tartottak Szombathelyen, a megyei könyvtárban
22. Felavatták az ÁMK-szervezetben működő Zsadányi Községi Könyvtár (Békes m.) 130 m² alapterületűre bővített otthonát
24. Betörés következtében keletkezett tűz pusztította el a Tapolcai Városi Könyvtár külön épületben működő gyermekkönyvtárát. (A könyvtár maradványait dec. 28-án új helyre, a volt MSZMP-székházba költöztették)
28. Nyugalomba vonult *Csöglei Józsefné*, a Zalaszentgróti Városi Könyvtár igazgatója
29. A Magyar Kulturális Kamara, a Magyar Írók Szövetsége és az OSZK a romániai iskolák, múzeumok, könyvtárak és családok számára könyv- és folyóiratgyűjtési akciót kezdeményezett
31. Megszűnt a Hajdú-Bihar Megyei

Könyvtár által 1973 óta megjelentetett *Könyvtári kiadványok* c. jegyzék, amely a közművelődési könyvtárak készülő, illetve megjelent publikációit vette számba

Nyugalományba vonult *dr. Karácsonyi Béla*, a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárának főigazgatója

Nyugalomba vonult *dr. Drahos Istvánné*, a Pest Megyei Könyvtár igazgatója
Nyugalomba vonult *Merkovszky Pál*, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskola Könyvtárának igazgatója.

Nyugdíjba vonult *Börcs János*, a bicskei Vajda János Városi Könyvtár igazgatója
Nyugalomba vonult *Pál Józsefné*, a Pécsi Városi Könyvtár igazgatója

Nyugalomba vonult *Gurai Ferencné*, a Postások Szakszervezete Központi könyvtárának igazgatója
Nyugalomba vonult *Nitsch Lászlóné*, az FSZEK VII. ker. főkönyvtárának igazgatója

Nyugalomba vonult *Csép Attiláné*, az FSZEK XIII. ker. főkönyvtárának igazgatója

PÓTLÁSOK

1988

JÚLIUS

19. A II. országos bibliográfiai értekezlet előkészítő bizottság első megbeszélése az Egyetemi Könyvtárban

SZEPTEMBER

1. Balatonalmádiban, a Magyar–Angol Tannyelvű Gimnázium új épületében 161 m² alapterületű könyvtár nyílt
Vasváron megnyílt az új Kardos László Általános Iskola 120 m² alapterületű könyvtára

OKTÓBER

20. Felsőfokú diplomával rendelkező iskolai könyvtárosok és gyermekkönyvtárosok számára 200 órás intenzív kiegészítő könyvtárosi szakkollégiumi képzést indított a Debreceni Tanítóképző Főiskola közművelődési tanszéke

Gerő Gyula

Doór Ferenc

Viszonylag rövid idő alatt három, egymástól teljesen különböző *Doór Ferenc*cel volt alkalmam megismerkedni. Goethe jutott az eszembe, akiről többen megállapították: ha nem tudnánk, hogy volt egy ettől eddig élő, ilyen nevű ember, a fennmaradt versekből, regényekből, drámákból, tudományos munkákból, kis színesekből stb. az égvilágon senki nem tudná rekonstruálni alakját. Azt hiszem, ha valaki megpróbálná *Doór Ferenc* életrajzi adataiból, a rá vonatkozó dokumentumokból, valamint a festményekből, grafikákból, végül a mikszáthi édességű anekdotákat elbeszélő, vidáman határozó, huncut szemcsippentésű, derűsen ivőbeszélgető „Feri bácsiból” azt a valakit összerakni, aki *Doór Ferenc*, igen nagy nehézségekkel kellene szembenéznie (főként ha elolvasná elvált felesége, a kiváló író nő kulcsregényét is).

Mert az életrajz – ha akadnak is benne szívvidító epizódok, ha *Doór Ferenc*et valóban patriárkai méretű család veszi is körül – lényegében maga a borzalom. Háborúba torkolló, nyomorgó ifjúság, sok éves, állandó életveszélyben eltelt hadifogság, tehetségtelen akarokok, a Rákosi-kurzus festőinek ocsmány intrikái és sikeres föld alá szorító akciói, gyötrelmes szegénység – ezek teszik ki az eddigi életút nagyobbik részét. Az élő személyiséget, a sokgyerekes, anekdotázó, vitális energiáktól duzzadó, a szinte gyermekkorú ismerősökkel azonnal tegeződő, harsányan kacagó, a nőket szakértő szemmel gusztáló (egyébről ne essék szó), szóval az élő, hús-vér *Doór Ferenc*et már felvillantottuk. És akkor jön a harmadik, az előzőektől gyökeresen különböző, mégis belőlük kisarjadt világ: a festményké, grafikáké – és ez is *Doór Ferenc*, sőt, bizonyára ez az igazi, az „ércnél maradandóbb”.

Mert *Doór Ferenc* nagy, igen nagy művész. A régiek, a posztnagybányaiak iskolájából való; nem véletlenül emelte maga mellé tanárségédnek a főiskolán maga *Szónyi István*. Per-

sze korántsem „csak” egy igen jelentős iskola nagyszerű növendéke. Jóval több annál, igazi mester. Képei, rajzai ugyan első pillantásra roppant egyszerűnek, áttetszőnek tűnnek: tájak, emberek, faluvégek, nyárfasorok, enteriőrök, kedves arcok, szép testű nők láthatók rajtuk, természetelvű megközelítésben, oldott, költői realizmussal. Ha azonban huzamosan nézzük ezeket a finoman kidolgozott, részleteikben is jelentős munkákat, sajátos szédület foghat el bennünket. A csillogó, poétikus, derűs felszín mögül rejtélyek, tragikus felhangú vonások, megtört, lefelé húzó vonalak, furcsa, groteszk beállítások, fáradt, merev, görcsös mozdulatok, a vidám fényjátékok kusza ellentéptjai lephetnek meg, háboríthatnak fel, oltathatnak be kétellyel, bizonytalansággal.

Mik is ezek a képek tulajdonképpen? Egy kifogyhatatlan derűvel mindent szépek, vidámnak, bensőségesnek látó szem káprázatai, vagy aláaknázott idillek, egymással feleselő világerzések egymásravetítései? Az első benyomás az erősebb. Ha még tovább nézzük e képeket, rájöhetünk: valóban idillekről van szó, derűről, poétikus szépségről, ám valahogy úgy, ahogy *Csokonainál*, *Mozartnál*, *Schiller-nél* és más nagyoknál. Kiküzdött, a szenvedéseket, a megaláztatásokat nem elhazudó, hanem azok ellenében, azokon diadalmaskodva létrehozott idillekről, törekenységükben megható, sugárzó szépségekről. A művész gyöngéd kézzel simítja le a szögleteket; a vonalak finom játéka elfedi a szegyet, a nyomort, a küzdelmet, de azért ezek át-áttűnnek a vonalak mögött. S e kontrasztban még intenzívebben fénylik föl az életöröm.

Mégsem volt igazunk. Nem három *Doór Ferenc* van, hanem csak egy: az életút tragikumait leküzdő, derűs Feri bácsi azonos képei aláaknázott, mégis győzedelmes idilljével.

Vajda Kornél

Segítenek?

Hálátlan vállalkozás a változó időkben aktuális bibliográfiát készíteni, köszönet tehát azoknak, akik a Pest Megyei Pedagógiai Intézet *Segítünk...* sorozata számára mégis megtették. Tudom, egy bibliográfia átfutási ideje nem kevés (s az utóbbi időben az események amúgy is felgyorsultak), így az igazi aktualitást nem kérhetem számon, s e kérdés méregfogát az összeállítók gondosan kihúzták: *Farkas Margit Egyház, vallás és iskola* című munkájának már alcímében egyértelműen, *Fábián Miklós* pedig az általános iskolai könyvtárak számára készített alapállomány-jegyzék bevezetőjében (kissé homályosabban) közli a gyűjtés időhatárát. Marad tehát annak vizsgálata, megfelel-e céljának, ígéretének a két összeállítás: segítenek-e?

Segít-e *Fábián Miklós* alapállományjegyzéke az általános iskolai könyvtáraknak, könyvtárosoknak? Hadd bocsássam előre: nem tudom, az általános iskolai könyvtárosoknak milyen segítségre van szükségük, és (lévén ez az egyetlen terület szakmánk szélesebb köreiben is, mellyel soha nem foglalkoztam) az iskolai könyvtárak ügyére, a nekik ajánlott alapállományra is teljesen kívülállóként tudok rácsodálkozni. Nyilván ezért ér meglepetésként, hogy egy „átlagos – 600 tanulóat ellátó – iskolai könyvtár” alapállománya annyi (kb. ezer mű), amennyit egy legalább felerészben középfokú végzettségű, kétkeresős család házi könyvtárában elvárnak, ha az átlagos lakásviszonyok azt eleve nem tennék lehetetlenné. De menjünk tovább a mennyiségi szemlélet félrevezető útján, nézzük a számszerű adatokat! Az összeállító *Fábián Miklós*nak még nem állt rendelkezésére a *Könyvtári kis tükör* legújabb kiadás *Gyermek és ifjúsági irodalom 1965–1985* című kötete, nekem viszont az asztalomon fekszik, így nem állom meg, hogy a mennyiségek, arányok összevetéséhez fel ne lapozzam. Meglepő – legalábbis az összevetés nyomán –, hogy az

alapállomány milyen mostohán bánik a szép-irodalommal: míg a kistükör 1363 címe közül mindössze 670, az alapállomány 996 műve közül 770 soroltatik a szak- és ismeretterjesztő irodalom körébe. Az utóbbiban pedig mindössze a „nullás” szak és a történelem területén ért – nagyjából – egyet a két ajánlat. Az összesen kevesebb szakkönyv közül a kistükör számszerűen többet ajánl a „hatos” és „hetes” szak irodalmából (146, illetve 128 az alapállomány 102, illetve 106 címével szemben), sőt földrajzból, utleírásból is. Itt az eltérést talán a gyermeki érdeklődés és a tantervi hangsúly különbözősége okozza, de felmerül a kérdés: egyáltalán tükrözi-e az alapállomány-jegyzék a tantervi arányokat, akár pozitív (megerősítő), akár negatív (ellensúlyozó, kiegészítő) módon? Nézzük ismét a számokat! A szűkebben vett társadalomtudományokat (300-tól 342-ig) 29 mű képviseli – a 67 pedagógiai tárgykörbe sorolható címre még visszatérünk –, majd néprajz és környéke következik 21 művel. A matematikát 29, a csillagászatot 12, a fizikát 15, a kémiát 10, az élettelen természetet még további 7 mű képviseli, az állatvilág pedig 75 művel van jelen. Az „ötös” szak 181 címszóval szemben az alkalmazott tudományok összessége „a hatvanas évek közepétől 1988-ig” 102 arra érdemes művet produkált, hogy az általános iskolai könyvtári alapállomány része legyen. Itt preferenciaként legfeljebb a közlekedési eszközöket (12) és megint csak az állatokat (további 9 cím) fedezhetjük fel. A művészetekkel való ismerkedést, az esztétikai és vizuális nevelést 10 képzőművészeti, 5 fotós, 30 zenei és 1 filmes (s még 18 hétszázasnak szakozott) mű segíti a „hetes” szak összesen 106 darabjából, 28 nyelvészeti és 44 a magyar irodalommal foglalkozó mű következik az említésre méltó mennyiségek között, majd 36 földrajzi és 37 magyar történelmi cím zárja az ismeretterjesztő és szakirodalom anyagát.

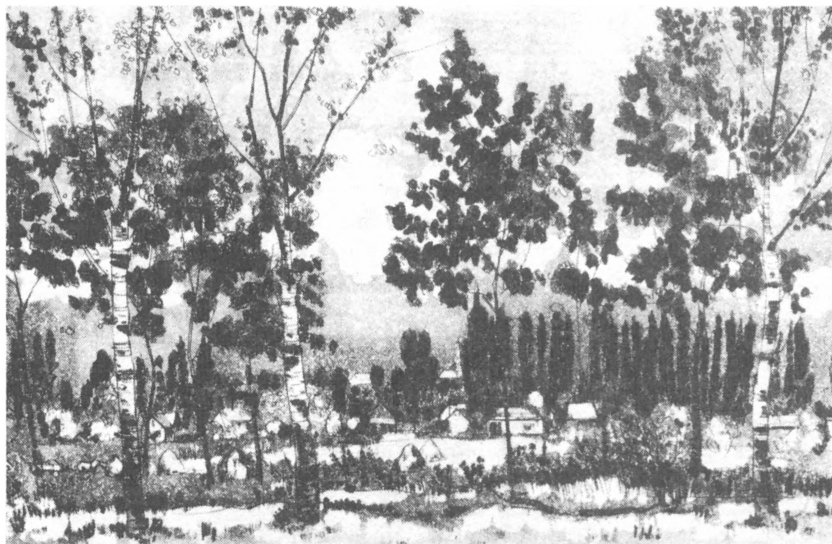
A teljesség kedvéért álljon itt a szépirodalom mennyiségi megoszlása (s fejezetekre bontása) is: líra 29, epika 81, drámák 9, mesék 47, összesen 166 cím.

Összeáll tehát a fontossági sorrend: mi legyen feltétlenül kéznél, mit olvasson leginkább az általános iskolai tanuló. Olvasson mindekelőtt az állatokról, olvasson epikus szépirodalmat és meséket. Ismerkedjen a magyar irodalommal, a magyar történelemmel, majd általános földrajzzal, zenével és a költészet alkotásaival. Matematika, s vele egyenrangúan a társadalomtudományok, nyelvtan, fizika, csillagászat következik, majd – egyenlő mértékben – kémia és képzőművészet, s végül akadhat néhány dráma is a gyerek kezébe. (Keressünk oktatási, nevelési koncepciót, műveltségképet a fenti értéksorrendhez?)

A pedagógia, az oktatásügy tárgykörébe sorolt 67 mű azért érdemel külön említést, mert újabb kérdést vet fel: nevezetesen az általános iskolai könyvtár funkciójának, céljának, szerepének kérdését. E művek közül ugyanis néhány (*Nyitnikék, Új vakáció, Nézz körül!*) a gyerekeknek, egy-kettő (*Pályaválasztásról szülőknek, Iskolás lesz a gyermekünk*) a szülőknek (!), a többi pedig a pedagógusoknak szól. Ha a szülőket, mint használói csoportot figyelmen kívül hagyjuk is (s feltesszük, e néhány nekik szóló mű a pedagógusok tájékoztatását szolgálja), a fennmaradó két használói csoport igényeinek, szükségleteinek kielégítésére az alig ezer mű bizony édeskevés. Az persze pilla-

natig sem vitatható, hogy a legfontosabb kézikönyveknek, lexikonoknak, enciklopédiáknak minden könyvtárban, így az általános iskolákéban is ott a helyük. (Am én ide sorolnám a világnyelvek legalább kézi szótárait is, függetlenül attól, hogy az összeállítás elkészülte óta az idegennyelv-oktatásban milyen változások következtek be.) Az viszont már eldöntendő – és lényeges – kérdés, hogy a könyvtár feladatának tekinti-e a pedagógusok szakmai (tantárgyi) és pedagógiai-didaktikai-metodikai-szakirodalmi, vagy legalább kézi- és segédkönyv szintű ellátását is. Ha igen, akkor természetesen valamennyi tantárgy és valamennyi évfolyam tanári kézikönyvére szükség van; ha nem, legyen a pedagógus gondja, hogy ezeket a maga számára beszerezze. De mi indokolja pl. matematikából egy 8. osztályos segédkönyv meglétét és a többiek hiányát? A határozott döntés – még ha esetleg vitatható, hibáztatható is – következetes végrehajtása inkább lehet dicséretes, mint az alapállomány-jegyzék bizonytalankodása, ebből is-abból is valamit egybehordó salátareceptje, mely a legkevésbé szerencsés megoldásnak tűnik. Ez hozza ugyanis létre az olyan abszurdításokat, mint például a 634 szak teljességgel megmagyarázhatatlan „állománya”: egy Búvár zsebkönyv és egy akadémiai kiadvány (*Kádasi Lajos: Gyümölcsök. Móra, 1983. és Keresztési Béla: Magyar erdők. Jóléti erdőgazdálkodás. Akad. K. 1971.*) furcsa párosa.

Elérkeztünk hát a következő kérdéshez: vé-

gül is mit tartalmazzon az alapállomány, mi szerepel helyesen, mi feleslegesen, és mi hiányzik *Fábián Miklós* összeállításából? Nem lehet tisztelnem, hogy recenzió ürügyén új jegyzéket prezentáljak, így csak néhány, találmokra „kiszúrt” apróságot említek meg. Rögtön a jegyzék első oldalán „diszeleg” *Kulcsár Ödön Rövidítések könyve*; a Táncsics 1973-ban adta ki. Hál’ istennek, már rég nem kapható (új korában is csapnivaló, hiányos és esetleges volt); feltüntetése azonban két kérdést vet fel. Az egyiket – hogy ugyanis nem kapható művek is szerepelnek a jegyzéken – a bevezető magyarázza, ám engem nem győzött meg: kétlem, hogy e jegyzék volna a kiadók orientálásának, hiányaink közlésének legcélszerűbb eszköze. A másik gondolat viszont nem a jegyzék s nem a recenzió témája, de megér egy mondatot: nincs publikus magyar rövidítésjegyzék; összeállítása igazi könyvtárosfeladat lenne. Az 1983-as kiadású *Gazdaságpolitikai kisszótár* mellől hiányzik a *Mai gazdaságpolitikai alapfogalmak* című 1987-es Reflektor-kiadvány, és kérdés, hogy a *Pudilova-féle Mintagyűjtemény kézikötéshez* mintáit ugyan hogyan fogja felhasználni a kézimunkával barátkozó gyerek, ha magáról a kötésről, horgolásról (vagy éppen a hímzésről) semmi mást nem talál. Megdöbbenőnek tűnik, hogy a világirodalmat mindössze *Dickens, Saint-Exupéry, Puskin és Csehov* életéről írt egy-egy mű képviseli (s magyarázatként elfogadhatatlan, hogy az *Így élt* sorozatban csak a két utóbbiról jelent meg kötet). S ha már a világirodalmat megemlítettük, álljon itt – kommentár nélkül – azok névsora is, akik a magyar irodalomból önálló, róluk szóló kötettel képviseltetik magukat az általános iskolai könyvtári alapállományban: *Ady, Arany, Csokonai, Jókai, József A., Juhász Gy., Karinthy, Katona, Kazinczy, Petőfi, Radnóti, Vörösmarty, Zrínyi*. S hogy a történelem se maradjon említés nélkül: ha *Falus A Római birodalom* és *Szabó Róma jellemei* megléte esetleg indokolhatják is *Az antik Róma napjai* hiányát, sajnos *Bertényi Iván Kis magyar címertanát* bizony nem pótolja semmi. *Arany Toldijának* hiánya előtt pedig (a *Buda halála*, illetve a *Toldi szerelme, Toldi estéje* önálló kötetként szerepel) teljesen értetlenül állok.

Végül a formáról, egy megjegyzés erejéig. (Sosem voltam híve az eszközt célú „nemesítő” szemléletnek, s csak távolról tiszteltem azon kollégáim elhivatottságát, akik bármely rendeltetésű, célú bármilyen jegyzéken minden esetben a bibliográfiai leírás tökélyét

kérték számon, ezért a primitivségig egyszerűsített leíráshoz szavam sincs, a feltüntetett adatok egyértelműek, s nagy többségükben közismert kiadványokról lévén szó, azok alapján a mű azonosítható.) Nem ártott volna egy korrektúra a sokszorosítás előtt, hogy legalább *Tótfalusi István: Vandecum (!)* című munkája horogra akadjon, mely alcíme szerint a szokatlan szavak szótára. Na de ennyire szokatlanoké?

Miben segít tehát *Fábián Miklós*, illetve a Pest Megyei Pedagógiai Intézet, mely a jegyzéket 1500 példányban közreadta? Segít elindítani egy gondolatsort, tisztázó töprengést az iskolai könyvtár feladatáról, a feladathoz szükséges állományról; ez összevethető – összeveendő – az adott iskola környezetével, majd anyagi és fizikai lehetőségeivel. Ennek alapján el lehet kezdeni az alapállomány kialakítását, a meglévő állomány e szempontú elemzését. Ötletadónak, továbbgondolásra serkentőnek persze *Fábián Miklós* jegyzéke használható ehhez. Ám a kialakuló állomány nyilván – és talán remélhetőleg – nem lesz azonos vele.

Lehet, hogy *Farkas Margit* dolga könnyebb volt, hiszen nem annyira válogatás, inkább gyűjtés eredménye az *Egyház, vallás és iskola* című bibliográfia. Úgy tűnik, munkáját sikerrel végezte, a bibliográfiája jól tükrözi, mutatja fel azt az irodalmat, ami e tárgyban 1980 és 88 között Magyarországon megjelent. Az pedig, hogy a cím: „egyház, vallás és iskola” végeredményben három fogalom, a három témakör egyenragú felsorolása, nem pedig azok tartalmi, logikai kapcsolatát tükrözi, nem *Farkas Margit*, nem a bibliográfia hibája, hanem a kor egyház- és művelődéspolitikájának „eredménye”. Széles körből merit – tárgymutatója szerint abortuszról zsinatig – a bibliográfia, ám fejezetekre, alfejezetekre bontása jól segíti a meglehetősen nagy – 3236 tételes – anyagban való eligazodást. A szűkebben vett, a címbebeli témának inkább a két második fő rész: Az egyház és a vallás szerepe a modern társadalomban, illetve – még inkább – A vallás és a kultúra kapcsolata című fejezetek anyaga felel meg, s ez az egész mennyiség mintegy kétharmadát teszi ki. Ami pedig konkrétan „az ifjúságról”, „vallásos és egyházi ifjúsági mozgalmak” témájában, vagy „egyházi iskolák, kollégiumok, egyetemek története, neveléstörténet” és végül „nevelés és iskolaügy egyházi vonatkozásai korunkban” tárgykörben az adott csonka évtizedekben megjelent, az mindössze 112 dokumentum. Ismétlem, a kor-

ra, nem az összeállítóra jellemző ez az adat: a teljes magyar könyvkiadás és 220 körüli időszaki kiadvány valamennyi publikációja között ennyi akadt, mely az ifjúságot, a nevelést, az iskolát vallással, egyházzal összefüggésbe hozta... Az összeállítás alapján érdekes vizsgálódásokat lehetne elvégezni egyes témák aktualitásáról (főként politikai aktualításra gondolok), a hangsúlyok időbeni változásairól 1980 és 1988 között, ez azonban a recenzensnek nem tiszte. Tiszte az lehet, hogy megállapítsa: a több mint háromezer tételt (tisztes címeleírással) áttekinthető, logikus rendben sorakoztató, és szükség esetén magyarázó annotációval ellátó bibliográfia összegyűjtötte és feltárja azt a publikációtermést, mely választott témájában az adott időszakban megjelent. Gyűjtésének szélességét és mélységét jól jelzi a tárgymutató már említett terjedelme, illetve a feldolgozott időszak kiadványoké, mely az Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis-től múzeumi és MSZMP oktatási igazgatósági évkönyveken, napilapokon, honismereti híradókon, az egyházi sajtón és tudományos folyóiratokon át a Zenetudományi Dolgozatókig terjed. Mutatói (az említetteken kívül az egyesített névmutató) hasznosan elősegítik, teszi használhatóbbá a bibliográfiát.

Érdekes színfolt – s láthatólag a sorozat szerkesztőinek, kiadóinak tudatos és hasznos tö-

rekvése – a bibliográfiák kiegészítése a tárgyra vonatkozó nem hagyományos dokumentumok leírásával. *Fábián Miklós* az Ismeretterjesztő művek és szakirodalom, valamint a Szépirodalom után, harmadik fejezetének az AV-dokumentumok címet adta, s a kép- és hangrögzítéseket tárgykörönként csoportosítva (de az ismerethordozó-formákat egymástól el nem különítve) írja le, „színes televideo”, „színes magyar természetfilm”, „hanglemez” és hasonló címkiegészítésekkel, melyekhez – legjobb esetben – a percben mért időbeni terjedelem adata társul. Sajnos, ez a leírási mód a dokumentumok azonosítására nem elég, esetleges beszerzésük lehetőségének módjára sem utal. Jobb megoldást választott *Farkas Margit*, aki a dokumentumok (megint csak azt kell mondanom: tisztes) leírásait mellékletként közölte. Talán itt indokoltabb lett volna a tematikus rendezés, míg az állományalakítási tanácsadóként is szolgáló alapállomány-jegyzék esetében a fizikai formátum (dia, film, hangrögzítés, videofelvétel stb.) szerinti elkülönítés hasznosabbnak ítéhető. Az már csak apró finctor, hogy *Farkas Margit* bibliográfiájában egy, a Kossuth Kiadó által publikált, nyilvánvalóan nyomtatott ábragyűjtemény nyitja a Nem nyomtatott ismerethordozók című felsorolást.

Végül is segít-e, miben segít az *Egyház, vallás és iskola* című bibliográfia? Talán sem a megrendelő, sem az összeállító nem sejtette még (az anyaggyűjtés lezárta, 1988. szeptember 30-án sem), milyen aktuális lesz ez a téma alig másfél év múlva. Az egyházak megújuló oktatási készsége és nyiladozó lehetőségei, a társadalom és az új kormány ez irányú igényei, széles szülői réteg vallásos, „keresztény”, „ökumenikus” szellemű iskolák iránti óhaja, s a negyven év során ateistává nevelt, szülővé érett generációk legalább olyan széles rétegének ellenállása idején, az időnként botránnyá tömegkommunikált viták közepette különös jelentőséget kap egy ilyen című, tárgyú bibliográfia. Anyaggyűjtésének időhatára folytán leginkább abban tud segíteni, hogy a kialakult helyzetet, a vallási, az egyházi közreműködés iránti igény robbanásszerű megjelenését, s a heves tiltakozások hátterét, múltját, az idáig vezető utat ismerhesse meg az érdeklődő s az érdeklét. És segít megfogalmazni a folytatás igényét: a témakör – nyilván gyarapodó – irodalmának további gyűjtésére, rendezésére és feltárására bizonyosan szükség van, lesz.

Mohor Jenő

Magyarország bibliographiája 1712–1860 (Petrik 7.)

A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia kétségtelenül legnagyobb vállalkozása a régi magyarországi nyomtatványok korszerű számbavétele. A múlt századi elődök – *Szabó Károly*, *Petrik Géza* – minden tiszteletet megérdemlő erőfeszítései ellenére évtizedek óta nyilvánvaló, hogy részben az általuk összegyűjtött anyag teljessége, részben pedig a kötetek használhatósága, pontossága már nem elégíti ki azokat az igényeket, amelyeket a kutatás joggal megkövetel a retrospektív nemzeti bibliográfiától.

A 60-as években meginduló munkálatok előkészítői a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a régi nyomtatvány kategória felső időhatárát 1800-ban vonták meg; ez a döntés már eleve jelezte, hogy régi könyveink bibliográfiai regisztrálásakor *Szabó Károly* RMK-ja mellett *Petrik Géza* könyvészete (illetve annak egy része) is átdolgozásra és kiegészítésre kerül. Hogy az 1712 utáni bibliográfia mennyire hiányos, igazán akkor vált nyilvánvalóvá, amikor az 50-es években – az államosított főuri és egyesületi könyvtárak, valamint a szekularizált szerzetesrendek, egyházi gyűjtemények anyagából – nagy mennyiségű régi könyv került az OSZK-ba. *Csapodi Csaba* egy 1942-es tanulmányában (*Könyvtermelésünk a XVIII. században, Magyar Könyvszemle*) a Petrik-bibliográfia, illetve *Szabó Károly* RMK-ja alapján 9673 magyarországi nyomtatványról tudott; *Markos Béla* 1971-ben (*Az 1712 és 1800 közötti magyar könyvtermelés adatai, Magyar Könyvszemle*) már 19 290 címről számolt be (igaz, ebben a külföldön magyar nyelven megjelent könyvek is benne vannak). Az 50-es és 60-as években előkerült, bibliográfiailag még regisztrálatlan kiadványok adatai kerültek be az ún. Petrik 5. kötetbe, mely 1971-ben jelent meg. A következő évben hagyta el a sajtót a Petrik 6., az alapmű négy kötete 1800-ig terjedő részének és az 5. kötetnek egységes nyomdamutatója (ismertette a *Könyvtáros* 1972/8. száma). *Borsa Gedeon* 1985-ös tanulmányában

(*A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia 18. századi szakasza, Magyar Könyvszemle*) számolt be az újabb kutatásokról, illetve arról, hogy rövidesen megjelenik a következő pótkötet, a Petrik 7.

A most napvilágot látott kötet 5364 nyomtatvány bibliográfiai leírását tartalmazza, ezzel és a rövidesen megjelenő 8. kötet 1326 újabb tételével együtt az 1701–1800 között megjelent magyarországi, illetve magyar nyelvű regisztrált nyomtatványok száma 26 635-re emelkedett. A *Pavercsik Ilona* szerkesztésében megjelenő bibliográfia tartalma több szempontból is eltér az előző pótkötetétől. Míg az 5. kötet csak a Petrik-bibliográfia időhatárába tartozó nyomtatványokat regisztrálta, a mostani az 1701–1711 közöttieket, tehát az RMK-ból hiányzó tételeket is felsorolja. Jelentős különbség az is, hogy a 7. kötet csak példányból ismert nyomtatványok leírását tartalmazza. Szerepelnek a kötetben a hírlapok és folyóiratok egyes évfolyamai, valamint az ún. levéltári nyomtatványok, vagyis a hivatali ügyintézés során keletkezett iratok nyomtatott változatai is – 1750-ig az összes, az 1751–1800 között megjelentek közül a nyomdai impresszummal ellátottak. A készülő 8. kötet tartalmazza majd a gyászjelentések, színházi plakátok és szöveges szentképek bibliográfiai adatait, a nyomdamutató kiegészítésével együtt.

Az 5364 új tétel tekintélyes része „kis terjedelmű, alkalmi kiadvány, vers, vizsgatétel, ponyvanyomtatvány stb. az elterjedt tankönyv, ill. vallásos művek kiadása mellett” – mint az előszóban olvasható. A bibliográfiában lapozgatva azért számos jelentős mű adataira bukkanhatunk. Figyelemre méltó *Beccaria Von den Verbrechen und Strafen* című kötet 1776-ból, mely nem más, mint az olasz szerző *Büntett és büntetés* címen, később magyarul is megjelent alapvető jogelméleti munkájának első magyarországi kiadása. Ha belegondolunk, hogy az 1764-es első kiadást bő tíz évvel később követte a magyarországi, érdekelhetjük,

mennyire nyomon követte a 18. század Magyarország az európai szellemi mozgalmakat. Színház- és zenetörténeti szempontból is jelentős *Gluck*, *Haydn* néhány operájának Sopronban nyomtatott szöveggönyve. Könyv- és nyomdászattörténeti szempontból érdemel figyelmet a pozsonyi *Landerer-nyomda* negyediként megjelenő könyvjegyzéke. *Tótfalusi Kis Miklós* 1697-ben írt *Az ember életét... igazgató rövid etikája* győri 1747-es kiadása is most került elő a sárospataki református gyűjtemény állományából. E hevenyészett szemle is bizonyítja talán, hogy a magyar művelődéstörténet kutatói (bármennyire is közhelyszerű a kifejezés, a lényegét azért pontosan megfogalmazza) nélkülözhetetlen segédlethez jutottak.

Kitűnő megoldás a címleírásokban szereplő valamennyi személyről utalók elhelyezése a betűrend megfelelő helyén, sokkal gyorsabban lehet megtalálni a keresett személyt, mintha külön névmutató tárta volna fel a közreműködőket, illetve az egyes tételekben előforduló egyéb neveket. Általában a bőséges „utalozás” jelentősen megkönnyíti a kötet használatát,

csakúgy, mint a rendszóként használt nevek és az utalók közötti különbséget tipográfiaileg érzékeltető megoldás: a rendszavakat fettel (vastagabb betűk – *a szerk.*) szedte a nyomda. Nyomdahibák nélkül persze még nem jelent meg bibliográfia; minden bizonnyal a korrektúra szemgyilkoló munkája során maradt benn néhány tételnél a rendszó előtt egy többtagú szám (az OSZK belső tételszáma?), így a 41., 50., 117., 120., 282., 329., 454. és 551. oldalon.

A kötetet a szerkesztő a Régi Magyarországi Nyomtatványok megindítójának, *Borsa Gedeon*nak ajánlotta 65. születésnapja alkalmából. A recenzens nem fejezheti be mással írását, mint hogy őszinte tisztelettel csatlakozik a maga (és talán a *Könyvtáros* minden olvasója) nevében a születésnapjához. (*Magyarország bibliographiája 1712–1860. 7. Pótlások Petrik Géza Magyarország bibliographiája 1712–1860 c. művéhez. 1701–1800 között megjelent magyarországi és külföldi magyar nyelvű nyomtatványok. Szerk. Pavarcsik Ilona. Bp. 1989, OSZK. 570 l. 360 Ft.*)

Pogány György

Történeti bibliográfia 1985

Központi történettudományi közlönyünk, a *Századok* szinte megindulása (1867) óta feladatának tekintette a hazai kurrens történeti szakirodalom regisztrálását. A múlt századi, különböző színvonalú próbálkozások után 1912 és 1917 között *Hellebrant Árpád* szerkesztette a folyóiratban a könyvészeti részt, 1936-tól 1941-ig *Seregély Emma*. A *Századok* 1954-ben indította újra *A Magyarországon megjelent történelmi munkák (önálló kötetek, tanulmányok, válogatott cikkek) jegyzékét*. Több mint 30 évi „albérlet” után a bibliográfia önálló lett. Az MTA Történettudományi Intézete az Országos Tudományos Kutatási Alaptól és a *Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvánartartása és kiadása* című kutatási program keretében kapott anyagi támogatással élve, 1985-ben úgy döntött, hogy önálló kötetben jelenteti meg az éves történelmi bibliográfiát.

A vállalkozás fontosságát nem lehet eléggé hangsúlyozni. Egy folyóiratban, mintegy mel-

lékletként megjelenő bibliográfiának a lehetőségei már eleve korlátozottak: részben területi korlátozásokkal kell megküzdenie, részben pedig a folyóirat megjelenéséből adódó időszakossággal. Hogy mennyivel gyorsabban jelent meg a bibliográfia így, önálló formában, lemérhető azon, hogy a *Századok* 1986. évi 2. száma csak 1987 augusztusában jelent meg, benne az 1984-es szakirodalom jegyzéke.

A bibliográfia jelenlegi formájában azonban még magán viseli kényszerű előéletének számos jegyét. Ezek között vannak bevált, hasznos megoldások, és vannak olyanok, melyeken célszerű lenne változtatni. Igaz, javaslataink terjedelem-bővülést jelentenek (és ami ezzel jár: magasabb költséget), felvetésük talán mégsem teljesen haszontalan.

A jegyzék a Magyarországon megjelent munkákat regisztrálja. A bibliográfiaelméleti szakirodalomban már régóta megfogalmazódott az az igény, hogy szükséges lenne a külföldön megjelenő magyar vonatkozású történeti

írárok regisztrálása (*Pálvölgyi Endre* = *Magyar Könyvszemle*, 1962. 86. 1., legutóbb *Bajusz Ágnes* = *Könyvtári Figyelő*, 1984. 61. 1.). Magunk is csak megismételni tudjuk ezt a kívánságot: fontos lenne megkísérelni a történelmi hungarikaanyag feltárását, nyilvántartását, legalább abban a teljességben, amennyire az a Történettudományi Intézetben megtalálható. A kurrens szakbibliográfiák közül ezt a megoldást választja például a zenei. *A magyar zenei szakirodalom bibliográfiájában* a jegyzék szerkesztői megkísérlik közreadni a Zenetudományi Intézet könyvtárában meglévő külföldi anyagot is. A néhány önálló kötet és a mintegy 50 külföldi szaklap alapján készülő anyag nyilván messze van a teljességtől, de mégis olyan szakirodalmat regisztrál, mely másképpen könnyen elkerülné a kutatók, érdeklődők figyelmét.

A bibliográfia szakrendje az évek során a *Századokban* kialakult csoportosítást követi. Ez alapján jónak, megfelelőnek mondható: három nagy részben – általános művek, Magyarország története, egyetemes történet –, az egyes részekben belül pedig különböző szempontú tagolásokban (időrendi, tematikus és formai) találhatóak a leírások. Bizonyos következetlenségek csak a gyűjteményes kötetek esetében tűnnek elő. Az általános rész egyik csoportja a gyűjteményes munkák, ahol betűrendben sorakoznak a tanulmánykötetek, évkönyvek, emlékönyvek stb. Egyes kiadványokat a szerkesztők analitikusan is feldolgoztak, másokat viszont nem. Nem kellően átgondolt az sem, hogy az analitikusan feltárt gyűjteményes kötetek leírásai bekerülnek-e a szakrend

megfelelő helyére. Az *Acta Historica* 82. kötetének (Szeged, 1985) 6 írása kivétel nélkül szerepel a szakrend megfelelő helyén is, az *Études Historiques Hongroises* 1985. évi 3. kötetében közreadott tanulmányok viszont csak itt szerepelnek. Rosszabbul járt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete által, *Szelle Béla* szerkesztésében kiadott *Kovács Máté-émlékkönyv*: ennek történeti vonatkozású tanulmányai (*Bényei Miklós, Kovács Ilona, Szelle Béla, Voit Krisztina* írásai) még így sem szerepelnek. A könyvtörténetnél maradván, az általános részben elég részletes jegyzékét találjuk a különféle, történeti vonatkozású bibliográfiáknak, repertóriumoknak. A *Magyar Könyvszemle* 1976 óta közli a magyar könyvtörténeti szakbibliográfiát, ez a fontos összeállítás azonban hiányzik. Hogy a szakrend könnyebben áttekinthető legyen, érdemes lenne a *tartalomjegyzékben* a szakrend egész vázát közreadni.

A bibliográfia legnagyobb fogyatékosága a mutató hiánya. Amíg a *Századokban* jelent meg, el lehetett fogadni, hogy nincs lehetőség névmutató közlésére. Most, hogy önálló lett, ezt mindenképpen össze kell állítani, nagyon nehézkes nélküle a bibliográfia használata. Természetesen a szerzőkén kívül a történelmi személyek nevét is tartalmazó mutatóra van szükség. Megfontolandó, nem kellene-e áttérni a tételek számozására. A névmutató összeállítás is könnyebb tételszámok esetén, de használata mindenképpen egyszerűbb.

Hiányzik a kötetből a feldolgozott kiadványok jegyzéke is. A kötet elején van ugyan rövidítésjegyzék több mint 100 folyóiratról és

mintegy 10 tanulmánykötetről, ez azonban nem ad teljes áttekintést a feldolgozott kiadványokról. Számos olyan folyóirat, évkönyv anyaga is szerepel a kötetben, melyek címét nem rövidítették, így ott nem található (*Műzsák, História, A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Forrás, Confessio, Jelenkor, Külpolitika stb.*). A feldolgozott kiadványok jegyzéke egyébként feleslegessé teheti a gyűjteményes munkák elnevezésű csoportot is. Ha az összes tanulmánykötet, gyűjtemény stb. szerepel a feldolgozott kiadványok között, elég az egyes cikkeket a szakrend megfelelő helyére beosztani. E jegyzék mellett még egy, bár nem annyira lényeges szempont említhető: egyes folyóiratoknak – megjelenésük nagy késése miatt – korántsem szerepel a teljes 1985-ös anyaga a kötetben. Így például a *Századokból* csak az

1–3. szám tanulmányai találhatóak a bibliográfiában. A feldolgozott kiadványok jegyzékében lehetőség volna erre a tényre utalni. (*Történeti bibliográfia 1985. Összeáll. Rozsnyói Ágnes, Sz. Gyivicsán Mária. 1987, MTA Történettudományi Intézete. 121. l. |A Magyarországon megjelent történeti munkák bibliográfiája.| 90 Ft.*)

*

A recenzió megírása után jelent meg a bibliográfia 1986-os kötete (1989, 144 l.). Örömmel tapasztalom, hogy amit a recenzióban hiányoltam, ebben a kötetben megvalósult: a tételeszámokkal ellátott bibliográfiai leírások visszakeresését névmutató teszi lehetővé.

P. Gy.

HIRDESSEN

A

Könyvtáros

BAN

Előfizetőink részére: egész oldalas hirdetés 8000, fél oldalas hirdetés 4000, negyed oldalas hirdetés 2000 Forint + ÁFA

Mindenki másnak: egész oldalas hirdetés 20 000, fél oldalas hirdetés 10 000, negyed oldalas hirdetés 5000 Forint + ÁFA

ESZTÉTIKUS TERVEZÉS ÉS KIVITELEZÉS!

A

Könyvtáros

BAN

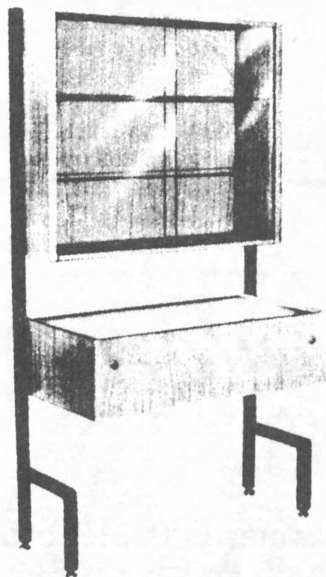
HIRDESSEN

A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

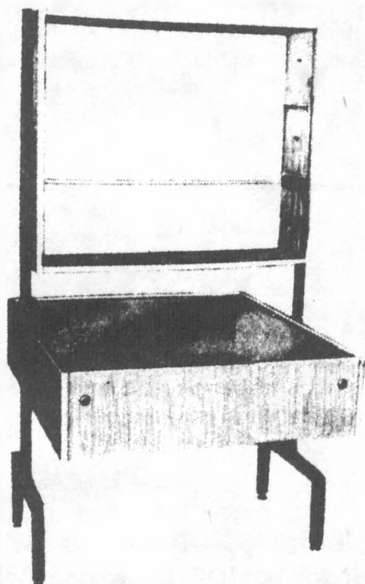
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levélcím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

A **Könyvtári Jegyzések** idei első számában – nagy örömeinkre – interjút találtunk. Nem azért örvendeztünk, mert ez valami ritka, „noch nie dagewesen” műfaj lenne, éppen ellenkezőleg, kissé már túl sok is található belőle mindenféle orgánumban. A békéscsabaiak azonban nagyon értenek hozzá, egynél többször volt alkalmunk megdicsérni őket, hogy szinte valóságos mélyinterjúkat készítsenek, egy pálya felmérése kapcsán szakmánk igazi, hiteles történetét írják meg kérdés-felelet formában. Ezért örültünk most is, amikor láttuk, hogy *Juhász Csilla dr. Valentinyi Károlynét*, a Mezőberényi Nagyközségi Könyvtár nyugdíjba ment igazgatóját „kapta” magnóvégre. Nos, az interjú csalódás volt. Félreértés ne essék, nem azért, mert *Juhász Csilla* csacskaságokat kérdezett, nem azért, mintha a meginterjúvott „szövege” érdektelen lett volna. A csalódás forrása az, hogy az interjú végtelenül rövid. Épp csak a legszükségesebbekre szorítkozik, a pálya alakulásának főbb dátumaira, valamiféle könyvtári „ars poetica” kifejtésére, a közeli jövő árnyaitól való félelem kifejezésére. Biztosak vagyunk abban, hogy *dr. Valentinyi Károlyné* mérhetetlenül sokat tudott volna mondani 1957-től tartó könyvtárosi pályájáról, a körülményekről, a felülről, alulról, oldalról jött követelményekről, a lehetőségekről, a reáliákról, az „egészről”. Sok-sok adattal, élménnyel, egyéni meglátásokkal, sztorikkal. Sajnos, mindez elmaradt. Kár érte. Persze az is igaz, hogy így is jó az interjú, szabályos, kellemesen olvasódó. Mi azonban úgy véljük, mélyfúrásokra lenne szükség. Legyen egy-egy ilyen interjú alkalom komoly történeti forrás születésére is egyúttal. Ha mindent nem is lehet, nem célszerű kinyomtatni, legalább magnón gyűjtsék össze, ami fontos.

Miután az interjúban csalódtunk, a „vezércikket” vettük görcső alá. A cím, *Könyvtár 180 emberért*, nem sokat mondott. Annál többet az

egész írás. *Havasi Istvánné* megmutatta benne, hogy egy teljesen egyedi, egyszeri esetről, a dénesmajori picinyke könyvtárról is lehet olyat mondani, ami országos érdekű, paradigmikus jellegű. A szerző nem restelt „nagy feneket” keríteni az ügynek. Hála istennek! Olyan remek környezetbe, történeti-társadalmi-demográfiai-szociológiai közegbe állította a majori könyvtárat, hogy tanítani lehetne (kellene): így kell ezt csinálni. Csak így válik érthetővé miért van minden így és nem másképpen, mik a lehetőségek és mik a korlátok, mekkora a mozgástér és az hogyan használandó-használható ki. Sokszor mondtuk (írtuk) már egy-egy cikkről, hogy nagyobb nyilvánosságot érdemelne (nem hazudtunk, valóban úgy véltük), nem tudjuk hát, mit mondjunk erről az írásról. Csak legeslegyet mondhatnánk. Mondunk is.

Sajnáljuk azonban, hogy a *Könyvtári Jegyzések* terjedelmének oly nagy részét foglalja el újabban a *Library Journal* havi számainak eredeti és fordított tartalomjegyzéke. Kétségtől van az ilyesmink információs értéke, kétségtől van az ilyesmink hasznos az, ha „vidékről” is belelátni a nemzetközi könyvtárügybe, ám mi mégis azt gondoljuk, jobb lenne, ha a Békés megyei – oly tehetséges és invenciózus – kollégák kapnának nagyobb teret cikkeiknek.

A **Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatójának** idei első száma mi mással is indíthatott volna? Természetesen a Mezőgazdasági Könyvhónap blokkjával. Közli *Szűcs László* megnyitóját, *Vig László* írását a mezőgazdasági szakirodalom szerepéről az agrárműveltség gyarapításában, *Kovács Imre* cikkét (*Az agrárágazat jelenlegi helyzete: A Magyar Agrárkamara megalakulása és tevékenysége*), *Vágó József* tanulmányát

(Az *AGROINFORM az élelmiszergazdaság szolgálatában*), valamint *Bálint György* színes esszéjét (*Családellátó házikert*). Végigolvasva az írásokat és esszéket, az ember lelke persze örül, hogy ennyi új információt, ennyi okosságot olvas viszonylag kis helyen, ám többször is felmerül benne a kérdés: és mi köze mindehhez a mezőgazdasági könyvtárosoknak? Mert persze mindenhez köze van *von Haus aus*, ami mezőgazdasági szakirodalom, hiszen ennek szolgálatában állnak. Ám a *saját* lapjukban talán mégsem a családellátó házikertről szeretnének olvasni, hanem a mezőgazdasági könyvtárak speciális problémáiról. Tudjuk, van protokoll, van illem stb. Ám ennyi teret szentelni nem igazán „profilbavágó” írásoknak, talán túlzás. Annál inkább szívet-lelket (könyvtárosi szívről-lélekről van szó) melengető írás *Szabó Katalin* tanulmánya: *Hiányszindróma a magyar információgazdaságban*. Csak felsőfokkal jellemezhető tanulmány ez, ha módunk lenne rá, széles körben tennék kötelező olvasmánnyá. Mindenekelőtt kitűnőek a példái – pedig csak felütésként vonultat fel néhányat –, így az, amelyik a Rothschild-ház Waterloo utáni akciójáról szól, az, amelyik az 1971-es Malév-katasztrófát elemzi informatikai szempontból stb. Mindez azonban csak kedvcsináló. A cikk tartalmi gazdagságát igen nehéz lenne pár sorban visszaadni, érzékelteni. Hogy lelkesülségünk mégse maradjon teljesen tárgyaltalan, idemásoljuk a tanulmány remek alcímeit. Mivel jól vannak megválasztva, belőlük is kiderül, miről is van szó: Mi akadályozza a tervgazdaságokban a gazdaság lágyulásának folyamatát? Dezinformációs társadalom – információs hiányszindróma, Jelzések ólomlábon, Információs vérszegénység, Deformált informálás, Információs „vérzékenység”, Információs slack, Mi váltja ki a hiányszindrómát a központosított gazdaságban? Információ és áru – az árugazdaság csökevényessége mint korlát, Miért győzi le a kelet-európai tervgazdaságokban a „kemény” a „lágyat”? Utólag persze bevállhatjuk, a tanulmány szerzője – *dr. Szabó Katalin* – tanszékvezető egyetemi tanár. Muszáj megsüvegelni írását, mindenekelőtt azonban legalább kétszer egymásután elolvasni.

Megintcsak nem igazán könyvtári, könyvtárosi folyóiratba illő cikk a következő. *Szilágyi Irén* ugyan nagy szaktudással, gondos munkával állította össze tanulmányát (*Emlékezzünk a régiékről! A hazai gyapottermesztés történetéből*), ám az mégsem lett, nem is lehetett a

Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatójához igazán méltóvá.

Kéretlenül is azt tanácsolnánk a folyóirat szerkesztőinek, hogy vegyék figyelembe folyóiratuk címének azt a nem elhanyagolható szegmentumát, hogy „könyvtárosok”. Ne abból induljanak ki, hogy a mezőgazdasági (és élelmiszeripari, vagy a minisztérium nevének megváltozása óta – esetleg – földművelésügyi) témák eleve otthon vannak a lapban, hogy tehát bárki bármilyen mezőgazdasági (földművelésügyi) szöveggel belekerülhet a szerzőgárdába, hanem gondoljanak arra, hogy lapjuk elsősorban egy hálózat lapja, hogy középpontjában a mezőgazdasági témák könyvtári vetületei a fontosak. A hálózat ügyeiről, gondjairól, problémáiról stb. szeretnénk olvasni a lapban, nem pedig magáról a mezőgazdaságról. Arra megvannak a külön orgánumok, amelyeket egyébként ezek a saját lapjukban nem túlontúl elkényeztetett könyvtárosok rendszeresen és rendszeresen beszereznek, ajánlanak, közrebocsátanak stb.

A *Nógrádi Tükör* 1989/2. száma bibliográfia és repertórium. Mint a „Kedves Olvasók!” című bevezető írja, „A Balassi Bálint Nógrád Megyei Könyvtár NÓGRÁDI TÜKÖR címmel évente kétszer jelenteti meg a helyismereti bibliográfia- és repertóriumot. A könyvtár célja, hogy a NÓGRÁDI TÜKÖR-ben tájékoztatást adjon a Nógrád megyéről szóló önálló művekről, a gyűjteményes munkák megyénkre vonatkozó írásairól, és az időszaki kiadványok közleményeiről. Kiadványunkkal a politikai és gazdasági vezetők, a kutatók, a honismereti mozgalom munkásai, a diákok és minden szűkebb hazánk iránt érdeklődő olvasó tájékozódását kívánjuk segíteni.” Nos, semmi kétség, a bevezetőben írottak nem vezetnek félre senkit. Talán annál inkább maga a repertórium. Rendes, szakemberek által összeállított, formálisan kifogástalan lajstromról van szó, amely azonban kevés a kutatóknak, sok a diákoknak, túlontúl makrofeltárású a helytörténészeknek, fölötté áttekinthetetlen a „szűkebb hazánk iránt érdeklődőknek”, a sort még sokáig folytathatnánk. Persze, ami külön-külön senkinek sem jó igazán, az összességében jó lehet „mindenkinek”. Mégis, talán, netalán, esetleg... újra lehetne gondolni ezt az egyébként érdemdús, és sok munka eredményét tartalmazó kiadványt.

Hátha lenne jobb megoldás is.

DOÓR FERENC
műveiből
(Cikkünket lásd
a 685. oldalon)

Ára: 52,— Ft
HU ISSN 0450-7886